

*Multi és Jövő Szentföldi társas-
utazása 1936 ápr. 16-án indul*

A tartalomról:

Patai József: A jeruzsálemi egyetem új korszaka — Patai Edith: Tudod-e? ... (vers) — Avigdor Hameiri két talált ifjúkori verse: Béke-szimfónia, Hannáid — Tauber Ervin: Talawera énekel — Bálint Rezső: Amedeo Modigliano — Sebesi Ernő: Szentföldi vízió (vers) — Barabás Tibor: Pesti legenda — Eugénio Villa (Buenos Aires): Az argentinai zsidóságról — Kisteleki Ede: Nébói ének (vers) — Dr. Roth Emil (Győr): A héber nyelv sorsa — Somlyó Zoltán: Ádám bácsi — Heller Bernát: Új zsidó történelem magyarul — Dr. Higger Mihály: Rabbiképzők Amerikában — Ben-Jisaj: Tel-Aviv a zsidó történelem rétegeiben — Patai Edith: Bezalel Schatz beszél ... — Új könyvek — A Multi és Jövő tavaszi Szentföldi társasutazása — Csermely Gyula: 332+36 — Tollhegyről — Zsidó humor — A Multi és Jövő első Szentföldi útjának emlékeiből — Weizmann és az angol király — R. A.: Erdélyi zsidó élete — Dr. Vidor Pál: A zsidó dal — Krónika és szemle — Szlovenszkói zsidó élet — Két műmelléklet és harminchárom illusztráció.

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

SZERKESZTI ÉS KIADJA

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST-WIEN-TEL-AVIV

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
minden hó elején

Telefonszám:
19-9-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár, Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár

RISTORANTE TAUBER

Abbázia egyetlen szigorú orth. kóser ét-
terme. Szobák minden komforttal, teljes
penzióval 25 lírától. Cliring fizetés

TELEFON: 376

König *ארמה כשר* **sütdéje**

VII., Dob-utca 33.

Telefon: 35-1-86

Készítményei: sütemény, caces, kalács, kétszersült
elismerten a legjobbak. Alkalmi megrendeléseket a
legpontosabban házhoz szállítok

Tábla- és tükörüveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon 10-1-14 *

Hangszerek, zongorák

részletre is
legolcsóbban

Reményinél

Budapest, VI. kerület, Király-utca 58

Pension Stern Abbazia

Modern, szigorúan rituális ház.
Folyó hideg- és melegvíz, kilátás a
tengerre. Pensió 25 lírától kezdve.
Telefon 684. Kivánatra prospektus

J ó l é s o l c s ó n
ö l t ö z k ö d h e t i k

ha ruháit

Grosz Lipót

c é g n é l k é s z i t t e t i

BUDAPEST

VI, Vilmos császár-ut 17

I, 14. * Telefon: 70-7-73

**Fűzőt, gumiharisnyát,
g u m i f ű z ő t**
vásároljon bizalommal
a Hungária üzleteiben

Akácfa-utca 2
Váci-utca 16
Kossuth Lajos-u. 8
Nagymező-utca 16
Üllői-út 40
Alkotás-utca 1/a
Krisztina-tér 3
Ujpest, Árpád-út 67
Kispest, Üllői-út 119

Sirkövek Budán, Margittánál

I., Torbágyi-út 2. szám
59-es villamos végállomás
a Farkasréti zsidó temető mellett
Telefon: Aut. 57-2-59

*Jeruzsálem. Bejárat a Szentély hegyéhez
(Aus Karl Gröber: Palästina, Arabien und Syrien)*

A Mult és Jövő 1936 februári műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

H. Struck (Hadar Hakarmel): Tiberias a Genezareth tavával (Rézkarc)

H. Struck (Hadar Hakarmel): Haifa, Carmel-állomás (Rézkarc)

MULTÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR PATAI JÓZSEF * XXVI. ÉVFOLYAM, 1936 FEBRUÁR

PATAI JÓZSEF: A JERUZSÁLEMI EGYETEM ÚJ KORSZAKA

Fennállásának csak második évtizedébe lépett az idén a jeruzsálemi héber Egyetem. És mégis már új korszakáról lehet beszélni. Ódon, tiszteletreméltó európai főiskolák évszázadokra oszthatják korszakai-kat. A Scopus hegyén magasló intézet kapcsolatot tart ugyan az Ős-újhon régi évezredeinek tanházaival, az ősi Javné és Jeruzsálem, Tiberias és Lud mestereivel, de mint mai értelemben vett Egyetem a bibliai jóbelnek még csak első ötödére tekinthet vissza. Mégis alig van még főiskola a világon, melynek minden egyes esztendeje olyan jelentőségteljes volna nemzeti szempontból, mint éppen a jeruzsálemi Egyetemenél. Nemcsak mert egyetlen, nemcsak mert példátlan erőfeszítéssel jött létre és fejlődésének minden egyes éve szinte csodaszámba ment, hanem mert együtt nőtt a zsidó újjászületés haladásával és folytonos, fokozatos emelkedése a zsidó nép szellemi színvonalának látható fokmérője lett. A palesztinai zsidó nemzeti otthon növekedésével párhuzamosan gyarapodott, lendítő állami hatalom segítése nélkül, csak mintegy belső ösztönös kényszerből — és szinte szállóige lett, hogy ahány lélekszámmal szaporodik a szentföldi zsidó lakosság, annyi kötetrel nő mindig a jeruzsálemi Egyetem Nemzeti Könyvtárának létszáma is. Ez az igazi illő „fejkvótája” a könyv népének.

Amíg Palesztina csak egy ideálokat kereső kis töredék áhított célpontja volt, a Scopus-hegyen is inkább csak eszményi kutatóintézetek fejtették ki presztizst-emelő működésüket. De ahogy minden egyes esztendő közelebb hozta az ideált a valósághoz, a jeruzsálemi héber Egyetem is hozzáalakult az élet realitásaihoz. A kutatóintézetek képzőintézetek lettek egy új ifjúság számára, amely a világ minden széléről döngette a kapukat, onnan is, ahol nem éppen „numerus clausus” zárta el előttük a tudományok csarnokait. És közbejött a németországi zsidóság katasztrófája, amely Nobel-díjas tudósokat is hontalanná tett. Új katedrákat kellett állítani, hogy a legnagyobb értékek el ne vesszenek a zsidóság számára. De éppen ez a katasztrófa is bebizonyította, milyen jelentősége van egy nép sorsában szellemi csúcsai kimagaslásának. Mert hiszen kétségtelen, hogy

az a megdöbbenés mozgatta meg a kultúr világ részvétét, hogy a gyűlölet-özön árja és iszapja ezeket a tiszta csúcsokat is elsodorja. Mecenások akadtak, akik a judaisztika, humaniorák és realiák tanszakai mellé az orvosi fakultás megalapítását is lehetővé tették. A jeruzsálemi Egyetem egyszerre több mint száz tagból álló tudós professzori kar működési területe lett. Nagyértékű művek, maradandó becsű kutatási eredmények gazdagították a tudomány minden ágát a Scopus hegyéről. És ahogy nőtt köröskörül a település, egyre sűrűbben szálltak le a magasságból a néphez, nemcsak hogy hagyományos tudományszomját oltsák, hanem hogy gyakorlati kérdéseiben is segítségére legyenek. Kísérleti állomások foglalkoztak a termelés minden problémájával, hogy minél célszerűbb, minél egészségesebb és minél gyümölcsözőbb lehessen. Nagyhirű tudósok otthagyták könyvtárszobájukat és mentek városokba és falvakba, kolóniákra és tanyákra, hogy este előadásokat tartsanak az egész nap fizikai munkát végezők előtt, akik mint a hajdani nemzedékek, szellemi tornában keresnek felfrissülést és felemelkedést. És a Szentföld egymásra rakódott rétegeibe szálltak alá történetet feltáró ásókkal, eltemetett korszakokat felidéző kutatásokkal, hogy eltöröljék azt az égető szégyenfoltot, hogy addig szinte kizárólag nem-zsidó tudósok foglalkoztak a Biblia földjének ásatásaival, az ősi zsidó föld méhében rejlő történelmi emlékek felszínrehozásával!

Az elmúlt tíz esztendő mintegy próbaidő volt, amely után még termékenyebb, fokozottabb állandó munkának kell következnie. Ehhez azonban nem elegendő, hogy a zsidóságnak csak egy rétege tekintse az egyetem ügyét a magáénak. A Scopus-hegyi Universitas nem támaszkodhat örökké egyes mecenások nagylelkűségére. A zsidó nép egyetemét kell, hogy a zsidó nép egyetemessége tartsa fenn. A tanítás, mely Cionból indul ki, mindenkié, tehát fenntartása is mindenkinek kötelessége. Itt nem lehetnek pártok és pártszempontok. Nemcsak a Palesztina-építés presztizsét emeli a jeruzsálemi héber Egyetem, hanem a diaszpóra minden sarkába vetíti fényét és melegét. Ami érték a Scopus-hegyen feltündököl, emeli az

egész zsidó nép tekintélyét szétszórtságának minden hegyén-völgyén. Az utóbbi idők fejleményei pedig megmutatták, hogy minden harcban, minden küzdelemben a szellemi erő mutatkozott a legkitartóbbnak és az összes fenntartó tényezők legdöntőbbjének.

A jeruzsálemi Egyetem, kipróbált gyakorlati férfiak bevonásával, akciót indít az egész világon az Egyetem-barátok köreinek megszervezésére. Maga a palesztinai jisuv, a halhatatlan Bialik buzdítására alakított szervezet útján, példás áldozatkészséget tanúsít ebben az ügyben is. De amint a telepítés minden kérdésében annak az álláspontnak kell diadalmaskodnia, hogy Palesztina az egész világ zsidóságáé, az Egyetem kérdésében sem lehet különbség Erec és chuc-laarec között. Hiszen ki tudhatja bárhol, hogy holnap vagy holnapután nem önmaga vagy gyermeke számára keresi-e a Scopus-hegyen szellemi menedékhelyét. És igaza van *Weizmannak*: lesújtóan szomorú volna, ha egy 17—18 milliós nép nem tudna kiépíteni hozzá méltóan egyetlen főiskolát, amikor a 4—5 milliónyi kis svájci nép 7 gyönyörű egyetemet tart fenn. az ugyancsak kicsi Hollandia pedig fényes bizonysgát adta annak, hogy éppen nagyhírű tudományos főiskoláinak segítségével tudott győzedelmeskedni országának természeti mostohasága fölött!

Az Egyetem szervezetének élére a közbizalom a nagykonceptiójú Zalman *Schockent* állította. aki eddig is gazdasági sikereinek gyümölcsét a zsidó kultúrának szentelte. Ő alapította a középkori héber költészetet kutató intézetet dr Bródy Henrik vezetése alatt, azonkívül a Schoken Verlag útján a zsidó művek egész sorozatait adta ki az utóbbi években. Bizonyos, hogy meg fogja találni az útját a zsidóság legszélesebb rétegeihez és mindenütt lesznek. akik követni fogják az áldozatkész férfiúnak áldozatra hívó példáját, ki nagyban, ki kicsinyben. módja szerint.

PATAI EDITH: TUDOD-E?...

*Tudod-e, hogy vannak fehérek, feketék, sárgák,
Vörös és bronzszínű ijesztő idegen lárvák
Ezen a bolondul forgó földgolyón?
És harcban állnak a színek és harcban állnak a szívek.
Bűg a viharadár, felröppen, égre száll.
Túlszárnyal felleget, felsebzi az eget —
Te pedig, — halkszavú asszony, szereted
Az esőszagú szelet,
Ha behajlik kitárt ablakodon
S szellőujjával muzsikál virágaidon,
A fehér, tiszta hajót, mely vitte életed tengeren át,
Hogy elérjed ébren is távoli vágyországod kapuját...
Jó volna békés vizeken boldogan szállni tovább,
De jaj — fehér hajód most nem téged visz a tengeren át.*

*Sziklás, idegen partokon fegyveres seregek várják,
Egymásra törnek itt fehérek, feketék, sárgák,
Vörös és bronzszínű ijesztő eleven lárvák
Ezen a bolondul forgó földgolyón...*

AVIGDOR HAMEIRI KÉT TALÁLT IFJÚKORI VERSE

Dr. Krausz Mór gyulafehérvári főrabbi, abból az alkalomból, hogy Avigdor Haméirit, a magyar származású nagy héber költőt Palesztinában a nagy Bialik-díjjal tüntették ki, elküldte nekünk az alábbi két verset, amelyet Avigdor Haméiri orosz fogságba esése után a harctéren hátramaradt katonaládájában talált egy megsebesült bajtársa. A két kéziratos verset Avigdor Haméiri magyarul írta 1915-ben, az északi harctéren, ahonnan számos verset küldött annak idején a *Múlt és Jövő* számára.

BÉKE-SZIMFÓNIA

*A férfi sugározva szólt:
Mátkám, a tej-liliomok feleszméltek
És kelyhüket vér-bibor festi át:
A szűz álomterhes mesekertünk,
Melynek színei lusta-sárgán zenélnek,
Megérezte az ősi vér szagát.
Valahol országunk határán túl,
Nagy furcsa, televény vértorna dül...
Mátkám, oldd meg selyem-szálú féked,
Valahol megjelent a szép Isten: a Vér.
S termő aranyport hint a horizonton át, —
Mátkám, oldd meg seleyem-szálú féked,
Mátkám,
Eressz el, hozzam el néked
Nászajándékomat: a Vér himnuszát...*

A lány könnytelenül szólt:

*A tej-liliomok könnyet harmatoznak
S kelyhüket rágja egy gyilkos darázs:
Valahol szárnyat bont a vak álont
S az Isten-igében fojtott Borzalomnak
Fekete villáma újra cikáz...
Valahol országunk határán túl
Nagy fájó, vihogó förtelem dül —
Mátkám, évezredes Bánat fia te, menj
S lásd: Csókot vár, mosolyt a borús Menny
S virágsóhaj borzong a határokon át —
Mátkám, békét esd vérbefult Népem,
Mátkám,
Menj el és hozzad el nekem
Nászajándékom: a Béke himnuszát...*

HANNÁGID

*A Libánon most ritmusod zenéli
S Várunkban, mely kongó, bús s téli
A Te árnyékod festi most az ablak.
Hozzad sugárzom Színáj-lelkű Ősöm,
S éjjem közeledtén Téged hívogatlak!*

*A Halál nem bánt. Híven ismerősön
Jön felém cme élet-őszön,
Melyet Te nekem szép pirosra festesz —
Villogtasd kardod s fogadj seregedbe,
S mondd, hogy érdemes lesz, óh, hogy érdemes lesz.*

TAUBER ERVIN: TALAWERA ÉNEKEL

— JELENET A SPANYOL ZSIDÓ TRAGÉDIA IDEJÉBŐL —

A budapesti származású Tauber Ervin, az újabb írógeneráció nagytehetségű tagja, akinek tavaly a zürichi Orell Füssli Verlagban megjelent *Irrungen* c. könyve nemzetközi sikert aratott, most fejezte be új regényét a spanyol zsidók kiűzésének korából, amelyet mély történeti átérzéssel, művészi intuícióval, megdöbbentő drámai erővel jelenít meg. Ebből közöljük alábbi szívemarkoló részletet:

Talawera nyugtalan lett. Egész délután, mióta a rossz hírek először kopogtak az ajtaján, nem lépett ki a házból. Az anyja után kiáltó gyermeket, szóval, játékkal, ringató altatással nyugtatta. Odaült a szent könyvek elé, elmerült a mondatok, parancsolatok tengerében, alábukott a tan titkaiban, lényének végső határáig tágitotta énjét, hogy felfedje a végső okokat. Maga elé zümmögve igyekezett elbódítani nyugtalanságát. Merre van az asszony? Merre van az asszony? kérdezte már századszor önmagától. Hallotta az ucca lármáját, az üldözők kiáltásait, az üldözöttek rémületét. Egy szörnyeteg hömpölygött az utcákon, az utakon át, és mint a próféta mondja: „a csend félelme előtte, a halál félelme mögötte...” ezer karja volt és ezer szeme. Odakúszott a zsidó házakhoz, zsinagógákhoz, rákiáltott a gyöngékre, a remegőkre, a jajongókra: kereszt vagy halál. Mint kemény ércből való sziklák keskeny hegyszoros fölött, úgy meredtek ezek a szavak a fejek fölé és kellett, kellett, kellett átmenni alattuk.

Zsidóüldözés... mondotta Talawera halkan maga elé. Még nem fogta fel a szót. Az előbbi nemzedékek nyugalma, őseinek gondtalansága, amely ott keringett a vérében, még nem értette, még tiltakozott a szó ellen.

Zsidóüldözés... mondotta többször — és a két szót úgy vitte közelebb egymáshoz, mint a gyermek félelmét mostohája gonosz szavához, — hogy megértesse.

Újra és újra alámerült a szent betűkbe, újra és újra megpróbálta elaltatni a félelmét és áthidalni a mélységeket, amelyek jobbra és balra megnyitak előtte. Szíve mint kivájt barlang, testében hangtalan üresség, szemei megremegtek, hangja elgyengült... Hol van az asszony? Délután ment el... vásárolni... Talán ő is a kezükbe... Talawera nem fejezte be. A jámbor nem ejti ki a rosszat. Összeszedte magát. Erőlködött, hogy megértse a szavak jelentőségét. És lapról-lapra kereste a keskeny ösvényt az Istenbe vetett bizalomhoz... És megtalálta... és megfogadta, hogy ha az asszony visszajön, — hétfőn és csütörtökön —

a napokon, mikor Isten balkezevel kormányozza a világot — böjtölni fog. Ez az elhatározás új erőt adott neki, felfrissítette lépteit a nagy pusztaságban, ahol Istent kereste... Istent nem találta, de angyalait... Az angyalokat sem találta, csak nagy emberoszlopokat tűzből és lángból. Úgy vették körül a Világ értelmét, mint a karavánok a kutat. Zsidók, arabok, görögök... itt nem voltak különbségek, a fény amely övezte mindannyiokat, jelezte, hogy az Istenállamnak polgárai. Milyen messze, milyen messze volt innen Spanyolország, a zsidók rémülete, a planéta egész zűrzavara. Talawera boldog volt. Ivott a világ mélységéből, mint a többiek, akiknek sohasem kell visszatérni a másik országba, amely telve van kínnal és nyomorúsággal...

Mégis... vissza kellett térnie. Mert a szomszédasszony, aki előtte állt, már másodszor kiáltott a fülébe egy mondatot: Rabbi Talawera jöjjön... a felelőse...

Többet nem mondott. A szája titokzatosan elhúzódott, mintha még sok szó maradt volna mögötte... Talawera követte, kábultan, még csak félig ébredve a végtelen üdvösségből. Aztán rácsapott a félelem. Sietni kezdett.

Mikor a zsidónegyed piacára értek, a szomszédasszony odamutatott az egymás mellett sebesülten meggyötörten, halottan heverők nagy tömegére... Néhányan még védekező mozdulattal feltartották a jobbkarukat... Gyermek halkan nyöszörögtek, egy agastyán üres szemében letünt, elpusztult világ ásított. Kurjantás, fütyülés hallatszott a mellékutcából... még nem laktak jól a gyűlölet mámorával.

A halottak, a sebesültek, az ezer borzalom látására Talawera megszédült. Egy percre a szomszédasszonyba kapaszkodott... Csak nem feltűnni... ott — nyújtotta előre az asszony az ujját és mutatni akarta az utat... De Talawera elküldötte magát... mert egy borzalmas gondolat támadt benne... iszonyú... óriás... oh, ha az asszony... ha Sulamith... nemcsak megsebesült, hanem meggyalázva... akkor ne lássa, ne hallja senki... Ő viselni fogja, egészségesre ápolja, szereti, mint eddig... Elküldte a szomszédasszonyt. Egyedül támolgott az úton... Nehéz volt... Kemény... Rettenetes, amíg rátalált.

Ott feküdt egy oszlophoz támaszkodva. Az arca, amelyet a súlyos fejseb oldalra fordított, rámosolygott. Talawera leült hozzá. Széttépett ruháján, kettétörtött mozdulatain, a száján, amely nemcsak sebesülése fájdalmát, hanem egy sokkal sötétebb fájdalmat hordozott, — észrevette, mi történt vele... de nem, nem, nem kérdezni... nem kérdezni...

Legyőzte magát és gyöngéden átfogta a kezét:

— Hogy történt...?

— Vásároltam — nyöszörögte az asszony —, mikor jöttek... s nem volt menekvés... — Nem beszélt tovább. Oh addig, amíg a férje nem jött, nem érzett fájdalmat. Az órák alatt, melyek azóta elteltek, átgondolta az életét. Mint a völgyek felett szálló madár,

repkedett az emlékezése az éveken keresztül. Csend volt benne, szinte egy sajgó, gyöngé boldogság, mely mint első réteg borult a seb fölé. Csak most, most, hogy a férfi idejött, szakadt rá a valóság. Hallgatott, arra a borzalmasságra gondolt, amely vele történt, az utálatos arcú, az állatias mézáróslégényre, aki őt az ájulás küszöbén meggyalázta. Most félt. József volt itt, a férje... szemei ráébredtek régi szerelemben. De félt, hogy ezek a szemek, amelyek megszokták, hogy Józsefet nézzék, ezek a kezek, amelyek megszokták, hogy Józsefet simogassák, elárulják. A testével is hallgatott. Mozdulatlanul feküdt. A férfi a gyermekről beszélt neki. Hogy kérdezett az anyja után, hogy tette le aludni. Az asszony is a gyermekről beszélt. Kérdéseinek édességéről, a nevetéséről. Mindketten a gyermekről beszéltek. Életük cserepeiből új edényt formáltak: a gyermeket.

Hirtelen az asszony hevesen megtaszította a férjét.

— Jönnék! — kiáltotta. S valóban jöttek a tombolók, az ordítók, az irgalmatlanok, a hóhérségek, az istentelenek. Állatok voltak, az ördög szülöttjei. Rátámadtak a halottakra, lehúzták a gyűrűket az ujjaikról, megolvasták a pénzüket, eltaposták a sebesültek utolsó sóhajait és lelkiismeretük megnyugtatóására az anyjuk után nyöszörgő gyermekeket a keresztelő medence felé vonszolták. „Tégy, mintha halott volnál... mintha halott volnál” — mondta az asszony halkan Talawerának. És Talawera halottnak tetette magát. Lefeküdt a földre, szorosan az asszonyhoz simult és lehuntya a szemeit. Aztán fel akart ugrani, fájó mellel mindannyiuknak elébe állni, de uralkodott magán és haragján, halottnak tetette magát.

Mikor amazok elmentek, az asszony újra beszélt. A világos, nagy kapuról beszélt, amelyen nemsokára át fog haladni, a fehér szárnyakról a szíve felett, amelyek nemsokára az égbe viszik, a közelségéről a titoknak, amelyet halálnak neveznek, de amely, — tette hozzá mosolyogva — nem is titok, ha már odáig jut az ember. Talawera félbe akarta szakítani, de ő tovább beszélt, a gyermekéről beszélt, a gyermekekről, akiket még szívesen szült volna.

— Boldog vagyok — mondta —, minden olyan könnyű most. Te néha idegen voltál nekem, hisz férfi vagy... Isten... Isten néha kemény volt. Most másképp van. Isten lágyabb lett és te oly közel... most mindkettőtököt oly tisztán látalak, oly tisztán, mint a gyermeket.

— Emlékszel-e — kérdezte egyszerre minden összefüggés nélkül — mikor először láttalak? — Akkor szerettelek először, mikor az Énekek Énekéről kérdeztelek, hogy kinek szólnak a szép bókók a szájról, a nyakról, a kezeiről. Azt mondtad, nem földi asszonynak szólnak... ez akkor egy kicsit fájt nekem. Hisz engem is Sulamithnak hívnak, — mosolygott — mint azt, az Énekek Énekében.

Talawera sírt.

— Meggyógyulsz — nyugtatta — és mindent el fogsz felejtani.

— Egészséges leszek, — szólt az asszony — de

nem szabad, hogy te úgy elhanyagolj, mint eddig... Többször kell hozzám jönnöd.

Talawera bólintott:

— Többször fogok hozzád jönni.

— Köszönöm József, — rebegette az asszony és megsimogatta férje kezét. — Elhiheted nekem, hogy most igazán boldog vagyok. Oh egy asszonynak annyi gondja van, a férfi, a gyermek, az Isten... De most mindez elment rólam, József... fogj meg, egészen könnyű vagyok. Sem leány, sem asszony, sem anya... először József, először vagyok én magam.

Talawera nem szólt. Halk szavai fölött, halvány mosolya fölött meglátta a halál árnyékát.

— Meg fog halni — gondolta —, úgy fáj, úgy fáj az egyedüllét.

Az asszony, mintha csak eltalálta volna gondolatait, újra megszólalt:

— Ha meghalok, végy magadnak egy másik asszonyt. Asszony nélkül a férfi nem tudja mi az, élni. Te tudós férfi vagy József, tudod mi a nagy, mi a kicsi, mi az igaz és mi a hamis... de József, hogy mi a részvét és az irgalom, József, ezt férfi asszony nélkül nem tudhatja.

Talawera hallgatott.

— S most József — egyenesedett fel az asszony — most énekelj nekem az Énekek Énekét... sohasem mondtad, hogy szép vagyok, most mondd... egyszer, egyszer nekem énekelj az Énekek Énekét. — A férfi melléhez támaszkodott és az arcát a szakállába rejtette.

És akkor Talawera énekelni kezdett. Az Énekek Énekének távoli szavait közel hozta az asszonyhoz. A tarka keleti szavakat az asszonyi szépségről neki énekelte. A szerelem tüzes szavait neki énekelte. A lélek kedvességének dicséretét neki énekelte. Kilépett önmagából az énekben, a szent szeméremből és szerelmes szavakat mondott neki. Mindazt, amit hosszú, tiszta házassévek alatt elhallgatott, most megmondta neki. Az éneke átfutott a szerelem minden lépcsőjén, szeretőnek, anyának, nővérének, lányának nevezte.

Lenézett hozzá. Élt-e még? Akkor az ének hozza vissza teljesen az életbe. Halott? Akkor kísérje az ének egészen az ég kapujáig. És a férfi énekel, énekel. A hangja rekedtté vált a mély, fájdalmas izgalomban. És énekel és énekel. A hangja nagyobb lett, mint ő, kinőtt belőle és visszhangzott az éjszaka távoli határában. Énekel, énekel még akkor is, mikor már nem volt kétsége: az asszony halott volt. Felémelte, óvatosan a karjaiba vette és megindult vele hazafelé. Énekelve ment az utcákon keresztül. Éneke utat nyitott neki a dülöngöző tömegen át, amellyel találkozott. A holttestet vivő, éneklő zsidó előtt mindannyiokban felébredt, fellobbant az utolsó emberi szikra — utat engedtek neki.

Hazaérve, lefektette az asszonyt a földre és betakarta. Csak most némult el az éneke. Halkan vonszolta magát a gyermek ágyához. A gyermek megmozdult álmában.

Talawera átölelte és sírt.

BÁLINT REZSŐ: AMEDEO MODIGLIANI

„Le dôme de Florence se mirait dans la Seine” — Flórence dómja tükrözik a Szajna vizében — írta André Salmon, Franciaország egyik legnagyobb költője Modiglianiról szóló híres könyvében.

Salmon és Modigliani még a régi Montmartrenak ahhoz a művész generációjához tartoztak, akik a mai modern művészet súlyát és fényét adják: Picasso, Derain, Matisse, Vlamineck, Brack köréhez. A féktelen temperamentumú Modigliani nemcsak egyéni különösségével, hanem művészi különállásával is csakhamar magára maradt. Ha ma végignézzük a Modigliani munkáin és összehasonlításban keressük meg azokat az intenciókat, melyek Modiglianit vezették: látjuk, hogy Modigliani formalizmusa mellett milyen döntő szerepe volt annak az érzésnek, melyet csak a legnagyobbaknál tapasztalhatunk.

Modigliani művészetének értelme és célja elsősorban az őszinte kifejezés volt. Kriticismusban együtt érzett, gondolkodott pályatársaival, de érzéseit mindig a formalizmusok fölé helyezte. Ez magyarázza gögös különállását, gyötrelmes életének rikoltó regényességét — és főleg művészetét, mellyel teljességgel elzárt, külön területen áll.

*

A harminchét éves korában elhalt Modigliani külső életrajza igen rövid összefoglalásban adható: 1855-ben született Livornóban. Húszéves koráig a római művészeti akadémián tanult, majd 1905-ben rövid ideig a párisi Beaux-Arts-ban folytatta tanulmányait. 1906-tól a Mont-Martreon élt és dolgozott. 1910-ben költözött át a Montparnassera, a Citi Falguiére 14 alá, ahol főleg szobrászattal foglalkozott. Ebben az időben ismerkedtem meg vele, egy évig tartó benső barátságban, a közösen bérelt műterem intim közelségében. Sok mondanivalóm lenne erről az időről, Modiglianiról, az emberről; ez alkalommal azonban inkább a művésről kell jellemzést adnom — akit nálunk még alig ismernek — így is csak nagy általánosságban.

*

Modigliani művészetének külső karakterisztikumában is az a legjellemzőbb, ami a nagy mesterek megjelenését illusztrálja: az egyéni stílus aláhúzotttsága, fölfokozása. Ő tudta és érezte a fokozás szükségét, a legnagyobb mértékben élt vele, anélkül, hogy visszaélt volna azzal. A divat, mely csak később sajátította ki ezt az újfajta művészi principiumot, sokban túllícitálta a Modigliani intencióit, hogy végül is az ő szemérmes mértéktartása, rendkívüli fegyelmezettsége csak halála után nyerjen értelmet. Mert ma már a Modigliani fokozásai „túlzásai” napnál világosabban domborítják ki művészi mondanivalóit. Azt, amit magában érzett és kifejezni akart, — azzal a kritikai meggondolással, amit a múlt művészetével áthidalt. Ez a tradíció-tisztelet is, nála az őszinte meggyőződés nagy áhítatával párosult. Művészi érdeklődése a legtávolosabb helyeken kereste azokat a kapcsolatokat, melyek egyéniségének, művészi vérmérsékletének gazdagodását, elmélyítését adták. Akár az olasz renaissance, az egyiptomi, vagy a néger művészetet nézte, mindenből ki tudta vonni azokat az elemeket, melyek az ő sajátos művészetét kifejezésre segítették vagy törvényszerűségeit alátámasztották. Akármelyik alkotását nézzük: mindegyikben egy nagy kinyilatkoztatás rendkívüli pátoszával kell éreznünk. Hosszan megnyújtott figurái valami különös drámai feszültségben helyezkednek el. Egy végérvényesen leírt híradás abból a belső feszültségből, amit önmagában érzett.

Csak időrendben tartozik Modigliani az úgynevezett „vadak” csoportjához. A forrás közös volt az extrem-orientális negrizmus csodáinak megismerésében: ez a közösség csak korszerű atmoszférát jelentett Modiglianinál, anélkül, hogy ösztönösségét vagy ítéletét az esztétikai differenciáltság megzavarta volna.

Nem a művész artisztikum érdeklődésével, hanem a kivételes lélek meggyőződéses áhítata kapcsolta az egyiptomiakhoz, négererekhez. Izlése, ítélete távolos pólusokon csiszolódott. Botticelli archaizált derűjéből Renoir élvezetg puhaságaiba íveltek, — mindig az ő különös nagyvonalúságával, szenvedélyével és határozottságával.

*

Modigliani olasz származású zsidó volt. Különösen öntudatos volt eredetére, melyet minden alkalommal szinte tüntető akarattal hangsúlyozott. Ha művészetének külső megnyilvánulásaiban, tárgyszerűségeiben nem is adott kifejezést erről, annál inkább abban a különös lelki térképezésben, melyekről víziói magasrendűsége és descripciójának tisztasága árulkodik.

Amedeo Modigliani : Portrait

Talán sorsszerűség, egyéni fátum, hogy Modigliani külső élete is sokban hasonlatos azokhoz a művész-tragédiákhoz, melyek az újabbkori művész-történelemben ismeretesekek. Szélsőségekben hányatott élete még a legkülönösebb művész-tragédiák között is rendkívüli drámai változatokban bővelkedett, melyet életének befejezése az ókori tragédiákhoz hasonlóan, mintegy megkoronázott. Mikor 1920-ban a párisi Charité-kórházban utolsót lélegzett, felesége, Jeanette Hebuterne, csírázó új élettel méhében, kiugrott a kórház ablakán és ugyanebben a pillanathan követte a halálba. A tragédia megrázó erővel hatott Párisra és Modigliani barátai, akik fivérétől, Emanuel Modiglianitól, a volt livornói szocialista képviselőtől azt a sürgöny-megbízást kapták, hogy hercegi módon temessék, valóban egész Páris asszisztálásával rendezték azt. És Modiglianit, akit bizony életében a részvétlenség, közöny és semmibevetés kísért, — utolsó útját a legbizarabb külsőség keretezte. De még inkább fokozta tragikumát, hogy képeit, melyeket életében úgyszólván fillérekért vesztegetett — napok alatt százakért, egy pár hónap múltán ezrekért, — ma pedig százazrekért értékelnek. Az ő neve nélkül a számottevő gyűjtemények, múzeumok hiányosak és az újabbkori művészet-történelmi irodalom egyik legnagyobb alakját látja benne.

Amedeo Modigliani: Tanulmányfej

Sebesi Ernő: Szentföldi vízió

Halk szavak lábujjhegyén közeledve
Hadd érintselek Érzés, Te nagy s tiszta,
Szavakkal, miknek kiszáradt a nedve
Hadd érjek hozzád, mint egy spiritista.
A Tejút felől hull az éji balzsam
A Hold sarlóját rég élesre fente
Ily istenszagú éccakán nem alszom
Elkábított a vérző naplemente.

Ó, Jeruzsálem, varázsterhes Város,
Bús szívemnek vagy magasztos szerelme
Földből kinőve éggel vagy határos
S száz színben játszol, mint keleti kelme.
Ó, hadd igya be két szemem a képed
Én két szemem, mely eddig könnyet ontott
Ó, hadd boruljak mámorral Elébed,
És hadd öleljem kitárt horizontod.

Örömös számum dagasztja a keblet,
Melyet a bánat vad hulláma ringat,
De búverőd most áradóbb és szebb lett,
Hogy víziód káprázza álmainkat.
Te büszke Város, meghallgatsz-e engem,
Ki lázas, nagy szerelmét néked vallja?
Eltikkadt nyelvvel száz csodádat zengem,
De szívem tűzvész, akár az ég alja.

Sok zengő tornyod játszi karcsú kedvvel
A misztikus, zord fellegekbe ér be,
De Isten szeme csak oly zászlót kedvel,
Mely fénybe merül és sohase vérbe.
Szent falad szegélyéhez érjen ajkam,
Hadd csókolnám porát megilletődve,
Ablakszemekkel nézz csak végig rajtam,
Ki elmélyülök imádott redődbe.

Most érzem én csak: minden álmaimban
Te voltál az, ki hozzám szótlán szóltál
S bár szózatodat fojtja ezer bim-bam,
Mégis megértlek: sóhajod is zsoltár.
S ha majd egy hajnal ködfátylát levetve
Zsidó harmatot könnyez a friss reggel,
Szívemnek gyúljon piros pozsgás kedve.
Öledbe hullni mélytűzű szemekkel.

Am szavam megfagy. De ujjong a lelkem,
Fogadd el tőlem e tiszta szerelmet,
Én odaadom vérem, forrón, telten
És átkozott legyen, ki hűtlen elmegy.
Fogadj el: legyenek kis szellemcseléded,
Tudom: meghallgatsz, mégis csak üzend meg,
Hisz Te vagy az, ki cseléded is véded,
Ó Jeruzsálem, szentnek látlak. Szentnek!

BARABÁS TIBOR: PESTI LEGENDA

„Az Örökkévaló a mi Istenünk, az Örökkévaló egyetlen egy!” kiáltotta hitvalló hangon énekelve a templomi gyülekezet. A szeliden könyörgő hangok közé élesen hasított a hátsó padsorból valaki, fennhangon ismételve az igét. De ebben a hangban nem a vétkek siráma volt, vagy a hívő megrendült alázata, több volt ez annál, szinte felelősségrevonás.

A templomi öregek összedugták fejüket és az egyik így szólt:

— Hallod, Mendel, hogy kiabál az a bolondos Blau ott az utolsó padban?!

A bolondos Blau valóban az utolsó padban ült. Ez a helyválasztás kényszerű lelki meghajlás volt mindenki előtt, akinek volt valamije, gazdag ügyvéd vő, jólmenő textilüzlet, vagy akár egy kis rőfösbolt, mert szegény Blau bácsinak nem volt semmije. Csak a Sára volt az övé és három későnküldött nevetlen gyereke. Szerencsétlen zsidóska volt a barátunk, fűhöz-fához kapkodó. Egyszer bélésáruval ügynökölt, máskor piperével, de mindig gyarló eredménnyel. Nem csoda. A sikertelenség csak göngyölgeti a bajt s ez a templomi kiáltás bántóan követelő hangsúlyával, csak kifejezője volt annak, hogy Blau bácsi milyen viszonyban állt az éggel. Bizony a nyomorúság elfogyasztotta a türelmét, olyannyira, hogy nemcsak az Istennel, még a vevőkkel is kiabált. Amikor elgondolkozott a földi életén, mély hitéből mindig merített annyit, hogy életmérlegének elvesztett egyensúlyát kiegyenlítse. Blau bácsi tulajdonképpen abban a meggyőződésben élt, hogy minden embernek hét boldogtalan és hét boldog esztendő utalványoztak ki a legfelsőbb helyen. Így telt el ötvenhárom szomorú esztendő az öröm halvány sugara nélkül és ezért most már kifogyott a türelemből. Milyen bűn terhelheti őt. Nem volt hatalma, hogy üldözhette volna a gyengéket, nem volt vagyona, hogy megkeményíthette volna a szívét a szükködők előtt, betartotta az előírásokat, filléreken vergődő konyhakályháján.

Blau bácsi úgy gondolta, hogy talán a magas postahivatal másnak kézbesítette ki a neki járó boldog éveket. De ha Isten mindent lát, miért téved pont őnála, amikor ő a földi lények között megsemmisülésig szerencsétlen.

Akkoriban, mikor történetünk hőisévé lesz, pont Lux folytonégő kályhakkal ügynökölt. Az új vállalkozása is csóddal fenyegetett. Kovács mérnök úr már a mult héten rákiabált:

— Jobb lesz, ha leszerel, Blau bácsi és nem megy többé demonstrálni, hiszen két hete egyetlen üzletet se hozott. Nem csoda, ilyen pajesszel nem is lehet. Hiszen manapság már a zsidók sem hordanak ilyet.

Ármin úr összehúzta magát és remegő, öreg hangján így szólt:

— Kovács úr legyen türelmes. Én nem tehetek arról, hogy ez a Pest szegény. Legyen elnéző, hiszen egyszer az életben mindenki rászorul az elnézésre. Meglátja, megsegíti a jó Isten.

Huszonkilencedike volt és Ármin úr jelentékeny orra előtt felmeredt a házbérfizetés gondja. Sávoly úr biztosan kidobja a gyerekekkel együtt. Már a multkor is mondta, hogy ő nem a népjóléti. Így bolyongott át a Wesselényi-utcán a Lux folytonégő kályha modelljével és birka szeméből eltűnt a bibliai türelem, mert már a harmincadik lakásból utasították ki.

Az Almássy-téren bekopogtatott a harmincegyedik lakásba. A nagyságos asszony nyitott ajtót. A hálósobából Krisztus olajnyomatú képe nézett rá.

— Tévedés lesz — mondotta az úrhölgy, mikor meglátta a getto-emberkét.

— Nem, nagysága, nem tévedés. Én a Lux folytonégő kályhával jöttem, engedje meg, hogy bemutassam. Világ-szabadalom.

— Nem, bácsi, nekünk nem kell — hangzott a monotón válasz.

A harmincegyedik „nem” könnyekre indította Ármin urat. Nem titkolta a könnyeit, hiszen már úgy is mindegy, mindenki látja rajta, hogy ő egy tehetetlen ember. Vagy az asszony jólelkűsége szabadította fel a jó modor követelményei alól, mely azt tanítja, hogy csak örömmel menj az emberek közé.

— Nincs házbérem, holnapután elseje

— Szegény — mondotta az úrhölgy —, szegény ember. Imádkozzon, hiszen maguknak is van kihez. Én Jézushoz szoktam fohászolni és mindig megsegít engemet. Maga imádkozzon Mózeshez, hiszen maguk olyan szépen kitarottak mellette mindig.

Blau szomorúan botorkált le a lépcsőn. Milyen butaság ez. Majd Mózes pont őmiatta lejön, hogy felvegye a ver-

Amedeo Modigliani: Fabiano de Castro

senyt a koksszal és a fával. Pont őmiatta, hogy Blau Ármin, Holló-utca 4, kifizethesse a házbért.

*

A kapuban valaki állt. Ez a valaki őszhajú és hosszú szakállú zsidó volt és hajlotthátú, miként Blau úr maga. Szeme áthatóan nézett és mégis békítő szelídség volt a tekintetében. Mélyen meleg hangon megszólalt:

— Te vagy a Blau?

Ármin körülnézett, hogy neki szóltak-e? Csak a rendőr állt a sarkon, gummibotját kardjához veregetve.

— Talán azt hiszed, hogy a rendőrt hívják Blaunak?

— Igen, én vagyok a Blau. És te ki vagy?

— Én Silberstein Mózes vagyok — hangzott a felelet.

— Mit dolgozol? — faggatta Blau.

— Én cipőpertliben dolgozom, de most jobb szakma után nézek.

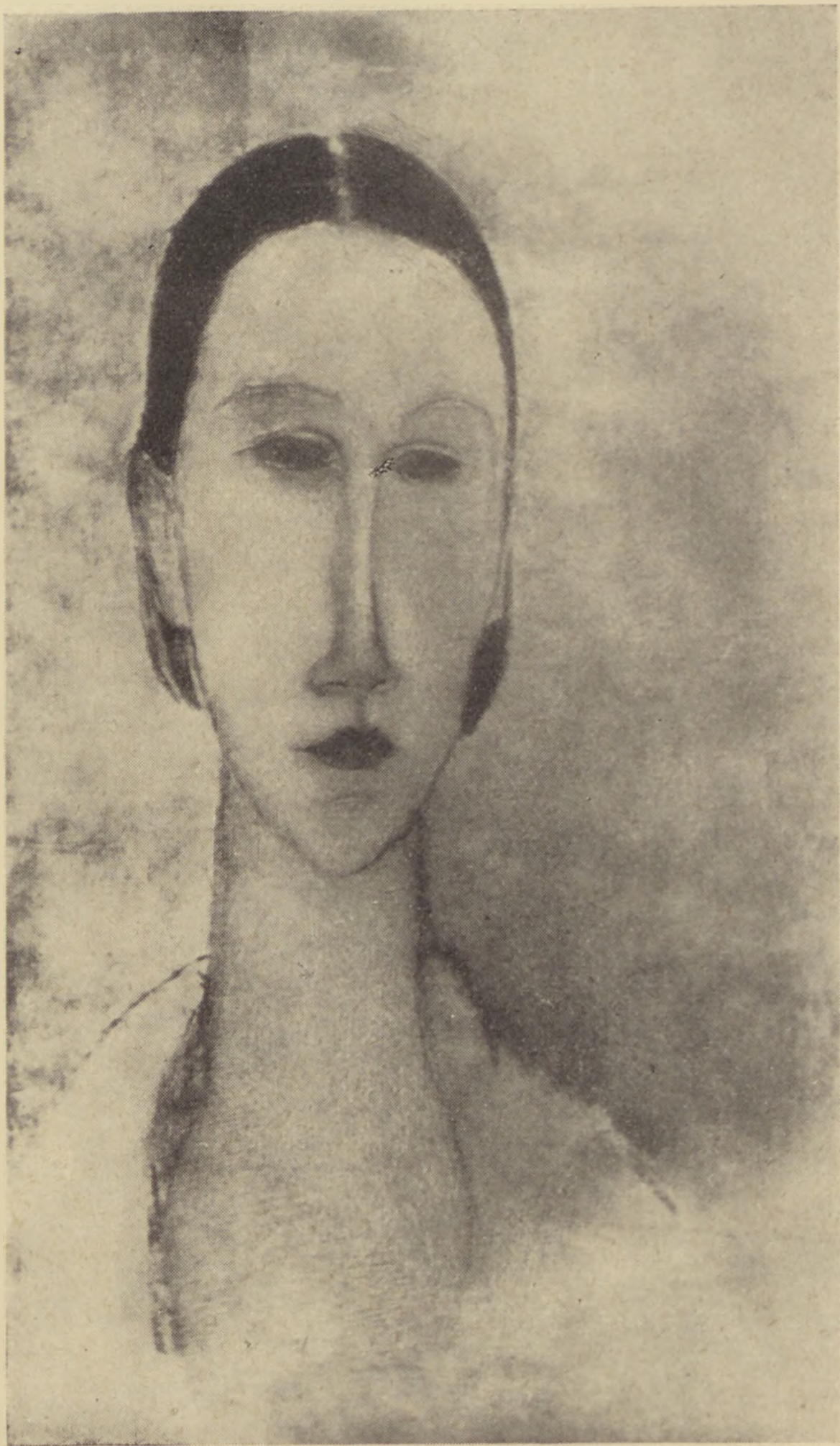
— Jobb szakmát? — Tudod te, mi az a folytonégő kályha? — kérdezte barátunk.

— Tudom, mi az. A láng ég és nem akar kialudni.

— Láttál te már ilyet?

— Láttam egyszer, a Sinajhegyen, lángok lobogtak és nem akartak kialudni.

— A Sinaj hegyén — gondolta Blau —, ez bolond. De mindegy, attól még lehet jó eladó.

Amedeo Modigliani : Portrait

— Tudod mit, Silberstein, megyünk együtt és este majd osztozunk a kereseten.

Megindultak egymás mellett, mintha régi, nagyon régi ismerőse lett volna már ez a bolond Silberstein. És mentek emeletről emeletre. Blau csodálkozása nőttön nőtt, Eddig becsapták előtte az ajtókat és rákiabáltak. „Menjen a fenébe, itt nincs ócska ruha.“ Most megnyíltak előtte az ajtók. Két hete nem vitt üzletet elszámolásra, most már a huszonegyedik liferscheinnél tartott. Mi lehet ennek az oka, törte a fejét. Talán csak nem a Silberstein, hiszen egy szót sem szólt, csak birka szemmel bámult a vevőkre, amíg ő beszélt. Az ember szereti az eredményeket önmaga erejének betudni, csak a sikertelenségnél keres embereket, hogy a hibát rájuk hárítsa. Ármin is ember volt, és egyszerre megnőtt a hite a tehetsége irányában. Ő mindig érezte, hogy ő egy „tüchtig“ ember, de senki, senki nem hitt benne. Akiben nem hisznek, azt elhagyja az önbizalom. Csak Silberstein hitt benne. Valamit mégis köszönhet ennek a maflának.

Este hat órakor bement Blau Ármin a központi irodába, hogy elszámoljon aznapi keresetével. Kovács mérnök úr nem tudta hová legyen szájtató csodálkozásában, amikor meglátta a huszonegy liferscheint.

— Blau úr, mi történt magával?

— Semmi, Kovács úr, én mindig mondtam, hogy a Blau egy „tüchtig“ ember, csak egy kis türelem kell.

Ha hiszitek, ha nem, az ügynök száztizennégy pengő negyven fillért vett fel aznap jutalékelőlegre. A mérnök hangosan köszönt a kifestett szájú pénztárosnővel. együtt:

— Jó éjt, Blau úr.

Az ajtóban várta Silberstein. Ármin szólt:

— Mehetünk a földalattin, pénz az van most.

De Silberstein már elindult a liget felé. Végigmentek az Andrassy-úton. A Műcsarnok előtt, árnyas, hatalmas fák alatt leültek egy padra. Blau bácsit már régen szorongatta az elszámolás arányszáma. Gondolta: ő kap harmincöt procentet, én kapok hatvanöt procentet. Mégis más jött a szájára.

— Te kapsz negyven procentot, én kapok hatvanat, mert én vezettelek be az üzletbe és mert nem szóltál egy szót sem.

Silberstein szelíden intett „nem“-et ősz és mégis oly szép fejével.

— Nem? Hát mit gondolsz, mit adhatok én neked? Mindig jól jársz majd, ha velem dolgozol. Nem lesz gondod a házhérre, reb Silberstein.

De az öreg csak „nem“-et intett. Isten veled Blau, én megyek, mondotta és ahogy ment, meghajlott háta felmagasodott az alázat pupjaiból.

— Silberstein, bolond vagy. Negyvenöt procent.

De az öreg már elindult a fák között. Blau kiabált:

— Silberstein, gyere vissza, ötven százalék!

De az csak ment és léptei zaját elnyelte a rozsdaszínű levelek októberi szőnyege.

— Silberstein, hatvan procent — ordította teli torokkal Ármin s amikor látta, hogy az öreg nem akar megállni, ökölbe szorított kézzel, könnyesen kiáltotta:

— Silberstein, te vagy egy zsidó, szégyeld magad!

Mózes csak ment a kiosk felé és a fasor szétnyíló fái között beömlő hársonyos fények forró glóriával vették körül egyre távolodó alakját.

BEKÖTÉSI TÁBLÁK és tartalomjegyzék
a Mult és Jövő 1935. évfolyamához
kapható a kiadóhivatalban:
Vilmos császár-út 34. Ára 2.50 P

EUGÉNIO VILLA (BUENOS AIRES): AZ ARGENTINAI ZSIDÓSÁGRÓL

Argentina új ország és miként Amerika felfedezése és gyarmatosítása a kalandorok által történt, Ausztrália lakossága pedig eleinte rabokból rekrutálódott, a Délamerikába ért első kivándorló hullám is a legrosszabb elemekből tevődött össze. Áll ez az első zsidó bevándorlókra is. És tulajdonképpen csak a háború után javult fel a zsidó bevándorlás színvonala, amikor a gazdasági hullámvész válogatott erőket sodort Délamerika partjaira. Csak 1930-ban kapcsolódott bele Argentina a Bnei Brith zsidó testvéri láncába. Nehéz feladat volt a különböző országrészekből összegyűlt legkülönbözőbb elemeket közös munkára egyesíteni. Amint-hogy nehéz itt egységes zsidó hitközséget létrehozni. A délnémet, frankfurti zsidó, a marokkói orthodox, az aleppói szefárd, a leipzig reformzsidó, a londoni konzervatív és a kiewi orosz zsidó nehezen tudott egymáshoz melegedni. Bizony, súlyos munka volt itt bármilyen egységnek is az alapját megadni.

Amellett azt sem könnyű megállapítani Argentínában, ki zsidó, ki nem. Sem a népszámlálásban, sem semmiféle hivatalos aktában a vallás nem szerepel, az iskolai beiratásnál sincs feltüntetve a vallás, hittantanítás nincs, a vallást teljesen magánügynek tekintik. Csak becslésekre szorítkozhatunk. Körülbelül 250.000-re becsülik az argentinai zsidók számát és ebből körülbelül 150.000 lakik Buenos-Airesben és környékén. A többi Montevideóban, San Paoloban és Rio de Janeiróban lakik, de gyérebben kisebb városokban és községekben is. A legnagyobb tömeget a keleti zsidók alkotják, kisebb számmal vannak a kisázsiaiak és északafrikaiak, elzásziak és természetesen magyar zsidók. A származási hely azonban hivatalosan jelentőséggel nem bír. Két év múlva minden bevándorló argentinai állampolgár lesz. Az első oroszországi bevándorlottak igen rossz benyomást keltettek, úgyhogy a „Russo“, sajnos, ma is gyűlölt fogalom. A „Criollo“, vagy Argentino kissé lusta, de jólelkű fajta, aki szívesen tűrte az idegen megtollasodását, ami sokszor túlságosan gyors tempóban történt, úgy, hogy bizony itt is felütötte fejét a zsidóellenes általánosítás.

Minthogy a vallást az állam teljesen kikapcsolta, hitközségek, egyesületek alakulása teljesen szabad. Buenos Airesben körülbelül 500 zsidó egyesület működik és egyesületek tulajdonképpen a hitközségek is, melyek a 196 négyzetkilométer terjedelmű város különböző részeiben dolgoznak, minden kapcsolat nélkül. A gazdasági válságig nem voltak nehézségei az egyesületeknek és nagy zsidó intézményeknek. Most azonban mindennek a létalapja rendült meg.

A sok templom közül csak 4—5 nagyobb szabású. Az iskolaügy szervezetlen. Mégis van zsidó élet minden vonalon. Vannak héber óvódák, héber feliratú autóbuszok viszik a gyerekeket távoli helyekről az intézetbe.

Az antiszemitizmus még nem fészkelődött be az argentinaiak lelkébe. Amikor legutóbb bizonyos izgatás kezdődött a zsidók ellen, a szocialisták fölemelték tiltakozó szavukat a parlamentben a német import ellen. „Nekünk nem Németország a mintánk, hanem Franciaország, vagy Anglia, melyek a zsidóság kultúrmunkáját teljes értéke szerint becsülik.“ A parlament egyhangúan helyeselt. Pedig zsidó képviselő alig van egynéhány.

Ami a magyar zsidókat illeti. Körülbelül 30.000-en vannak Argentínában, legtöbben Buenos Airesben, Montevideóban, San Paoloban és Rioban. Akik a háború előtt jöttek, legtöbbször jó pozícióba jutottak. Dr. Neuschloss orvos egyetemi professzor lett Rosarioban. Az új tömeg már krízisbe érkezett és bizony nehezen küzd. A legnagyobb magyar zsidó hitközség Buenos Airesben van.

Kisteleki Ede: Nébói ének

Károly
fiamnak

A „Mult és Jövő“ negyedszázados jubileuma alkalmából átnyujtom Kisteleki Ede költői hagyatékának, a szegedi Dugonics Társaság által most sajtó alá kerülő posthumus kötetének egy versét. Kisteleki Ede élete végéig nagy híve volt a „Mult és Jövő“-nek, melynek minden számát gyönyörűséggel forgatta. Egyben mellékelek egy meg nem jelent felvételt: Patai József beszédet tart az IMIT nevében Kisteleki Ede síremlékének avatásán. Kisteleki Károly.

*A csókomat, a csókomat, atyai csókom,
Mik összeértetek könnyeiddel arcodon,
Itt érzem az ajkamon még egyre folyton,
Sírásod visszahangzik zengő hangomon.*

*A szeretet túláradása tisztán égő könnyed,
S a csók legmélyebb boldogságom bája volt,
S azóta lelkem lágy angyalszárnyaknál könnyebb,
Sugárzatának üdve nap, nincs rajta folt.*

*Külön világ a te gyöngéd, szerető lényed,
Enyém érzékenységed drága ihlete,
Lelkünknek ihletétől a világ fehér lett,
S ezer nagy Sirius ragyog a földre le.*

*Testetlen Fantomom örökségeddé váltott,
Megváltatott s újjászülötten benned él,
Virággal hinti be az emberpusztaságot,
S száz Aenokkal már közelb a messze cél.*

*Mindenkiek feletti öntudat fölénye,
A legalantiabb lelkében mélyül el,
Ama dicsőn csodás összhangban összeérve,
Melynek nyugalmán szárnyat ölt e porhüvely.*

*Alázatosságnak szemérme, lángiság,
E csipkebokor ég, s csúcsok felett lobog,
Elhivatott vezér, ki tengeren utat vág,
S ígérlet földjéig vezérlik szent nyomok.*

*Nevedben él nevem, oh vidd utam előbbre,
Örökségül szeretetem palástja véd,
Nébó hegyén, oh Józsuám téged köszöntve,
Búcsúmul vedd diadalomnak énekét.*

DR ROTH EMIL (GYŐR): A HÉBER NYELV SORSA

A héber iránt való érdeklődésben most példátlan emelkedés mutatkozik. A zsidó kulturának nagy központjaiban ez nem szokatlan jelenség. A magyar zsidóság nagy része még nem foglalt állást a héber kultúra kérdésében. Pedig az állásfoglalásnak életbe, a zsidóság életébe vágó jelentősége van. Az itt következő fejtegetések tehát nem csupán történelmi ismeretterjesztők, hanem megindításai szeretnének lenni egy őszinte megbeszélésnek az érdekeltek részéről. A haladó zsidóságnak fel kell tennie a kérdést: akarja-e a hébert kultiválni, vagy nem? Hangsúlyozom, hogy nem az egész zsidóság kérdése ez, a zsidóság csodálatos szerelemmel ragaszkodik a héber betűhöz, nyelvhez, szellemhez; ez csak az ú. n. modern zsidóság kérdése.

Ezzel a kérdéssel most főképpen *vallási szempontból* akarok foglalkozni.

A TÖRTÉNELEM TANUSÁGA

1830 körül szokatlan temetés volt Hergershausen-ban. 1000 darab könyvet temettek. A templom padlásán heverték 120 évig, azalatt senki se mert hozzájuk nyulni. A helységnek lakója, Áron ben Sámuel, Liebliche Tefilla címen zsargón könyvet írt, amelyet a község rabbija röviddel megjelenése után elkobozott. Felvitte a példányokat a falusi templom padlására, ahol 120 évig pihentek. És mi volt a könyv bűne? Súlyos. Zsidó embernél megbocsáthatatlan. Nem hitt a zsidóság szellemi erejében: fordítsunk hátat, mondta, a héber imának, a Tóra nyelvének, mert azt lassanként úgyis el fogjuk felejtani. Ha talán túlzó volt is Hergershausen rabbija, mégis ő volt a zsidó szellem igazi képviselője.

Igaz ugyan, hogy törvényhozásunk nem tiltja el a nem hébernyelvű imát, ám az, aki erre hivatkozva, nem tesz meg mindent a héber kultúra erősítésére, elidegenedett a

zsidó szellemtől. A paragrafusok szerint szabad bármilyen nyelven imádkozni. De jellemző, hogy a törvénynek a Sulchan Aruchban való kodifikálási helyén (Orach Chajim 50, 101) Jad Efrajim magyarázó ezt írja: „Aki könnyít... (és mellőzi a hébert), megdorgálják, mert eltért közösségünk útjától, amelyet követ az egész zsidóság, hogy csak héberül imádkozzunk. Aki ezt teszi, elhagyja az élet vizének forrását és repedt kutat és magának.”

Mordecháj Banet, meg a héber imának többi tüzes harcosa mind jól ismerték a Talmud, a Sulchan Aruch rendelkezéseit és mégsem volt soha vezetőink között egy sem, aki a paragrafusra hivatkozva, engedett a héber-kérdésben.

Egyéni vallásosság szempontjából talán érthető, ha valaki a mi héber betűket is alig ismerő am-haarecainkat magyarul, németül, angolul akarja imádkoztatni; a zsidóság erősödését azonban csak a héberen keresztül lehet elérni. Az individuumot alá kell rendelnünk a kollektivumnak. *A kérdést tehát általános zsidó szempontból kell tekintenünk.* Ez pedig azt mondja, ahol megszűnt a héber, néhány nemzedék után elgyöngült a zsidóság.

A GÓLEM CSODÁJA

A híres Liwa ben Becálél a legenda szerint elkészítette az agyagból való gólem-embert. Sárkolosszust készített, azután felírta egy pergamen-darabra a csodatevő héber igéket, elhelyezte azt a szobor szíve fölé, mire az életre kelt. De egyszer lezuhant a gólem, sárkolosszus lett belőle. mert elvesztette a héber írást, Isten csodatevő nevét a szíve fölé.

Szimbólumot látok a nagy rabbiról elmondott két történetben. *Vedd el a zsidó embertől Tóráját és tehetetlen gólem lesz belőle.* Felejtse el a zsidó gyermek a héber szavaknak muzsikáját, elfelejti vele multját, elveszti szíve fölé az istenneves írást.

MEDDIG ÉLT A HÉBER NYELV?

A palesztinai független nemzeti élet megszűnésekor még élő volt. Ezt bizonyítja a *Misna* élő népies hébersége. A *Misna* hat kötetében csak Joszé ben Joezernak van három arameus idézete. Jóval a templom elpusztulása után, 200 körül a *R. Juda Hánászi* házában gyülekező tudósok nem értettek néhány tősgyökeres héber szót és a szolgáló mondta azt meg nekik. (Megilla 18 a.) *A Barkochba felkelés* idejéig még meg voltak a nagy jesivák, ahol héberül adtak elő. Minden *Misna*-korabeli imánk héber. Még az *amorák* első két nemzedékének mondásai is nagyrészt héberek. *Klausner* jeruzsálemi egyetemi tanár és *Ben-Jehuda*, a nagy nyelvújító szerint még sokkal tovább is élőnek tekinthetjük a hébert.

Álljon itt néhány idézet a hagyományos irodalomból. A *Szifrében* olvassuk: a Semában előforduló l'dábhér ham azt jelenti, hogy amikor a gyermek elkezd beszélni, apja beszéljen vele a szent nyelven és tanítsa Tórára; ha csak a Tórára tanítja, de héber nyelvre nem, olyan, mintha eltemetné (Ékev). — Izraelt az mentette meg Egyiptomból, hogy nem változtatták meg nevüket, nyelvüket, ruházatukat.

ADATOK A SZÉTSZÓRTSÁG KORÁBÓL

A X. század első felében élt *Áron ben Mose ben Asér*, a leghíresebb maszoréta azt írja *Dikduké hateamim* könyvében, hogy a héber nyelv szabályai szerint a rés betűt nem lehet megkettőzni, de a palesztinaiak akár bibliaolvasás, akár *héber beszélgetés* közben néha erősen ejtik a részt, — *asszonyok, gyermekek egyaránt.* Ugyancsak a X. században élt *Szaadja* gaon Agron címen héber nyelvtant írt, ebben panaszkodik, hogy *héber beszélgetés* közben sokan hibákat ej-

G. Ehrlich (Wien): Siremlékdombormű — Grabrelief

tenek. *Samuel ben Chofni* babiloni gaont idézi *Abulvalid* a Rikmában, hogy nagy súlyt helyezett a héber nyelvre, annak nyelvtani helyességére. — A *karaiták* szektája különösen kitűnt a héber nyelv művelésében. Talán az ő hatásuknak lehet köszönni a héber nyelv fellendülését. — *Salamon Par-chon* írja a *Machberet hearuch*-ban (XII. sz.), hogy Edom országaiban, Európában lakó zsidók, ha utazásaik közben megszállnak és ott más országgal találkoznak, úgy *héberül beszélgetnek*.

Itt csillan fel először a hébernek interterritoriális szerepe: *összekötő kapocs a világ zsidóságában*. A héber szavakon keresztül talált rá a zsidó ember testvérére. Egy lett az időben azokkal, akik valaha éltek és mint ő, viselték a zsidó sorsot. A héberen keresztül gyermeke lett Dávid királynak, zengőszavú Jeremiásnak, hallotta a Siloa-patak lassú folyását, Jeruzsálem szent kapuinak csikordulását. A héber szón keresztül lett testvére a többi hívőnek, kik Vilnától Berlinig, Prágától Toledóig járták a népek országútját. Feloldódott keserőségük, elfelejtettek mindent, mikor a toprongyos falu zsidótemplomában héber szóval köszöntötték őket.

A XV. század végén *Obadja Bertinóro* Jeruzsálemben rendszeres héber előadásokat tartott. — 1500 körül *Arnold von Harff német lovag* Palesztinában járt. Elment a zsidó piacra, ellesett utcai beszélgetéseket. Hallomás alapján felírta azokat. Megállapíthatjuk ezekből, minden kétséget kizáróan, hogy 1500 körül nemcsak Obadja Bertinóro beszélhetett héberül a talmudistákhoz, hanem a zsidó asszonyok *héberül alkudoztak piaci vásárlásaikon*. (Monatsschrift 44. évf. 71.) *J. Klausner* ebből arra akar következtetni, hogy ebben az időben Palesztinában az érintkezés nyelve a héber volt. (Széfer hasana sel Erec Jisrael I. 114.)

Dávid Reubéni, a titokzatos ál-messias csak héberül beszélt, letagadta, hogy más nyelven is ért. Miért? Mert tudta, hogy a zsidóság lelkében egy síkban él a messiási megváltás és a héber ujjászületés, aki magát megváltónak adja ki, héberül kell beszélnie.

A NYELV SZENTSÉGE

Hogy a héber nyelv soha nem halt meg, a vallási szentség erejének köszönhető. A héber szent nyelv, a kinyilatkoztatás, a próféták nyelve. Ahogyan örök optimizmus volt a zsidó vallás egyik alapszinezete, hogy valószínűtlenül erős hittel tudott hinni a látszólag lehetetlenben, úgy hitt a zsidó abban is, hogy a hébernek *nem szabad meghalnia*.

Minden középkori héber nyelvész könyve bevezetésében hódoló sorokat ír a nyelv szentségéről. Így *Abrahám ibn Ezra* a *Moználjamban*, *Abulvalid* a *Széfer harikmában*, *Mózes ibn Ezra* a *Sirat Jisraelban*! — Szent nyelv a héber, írja *Juda Halevi* a *Kuzariban*. (II. 68.) A héber a legelkelőbb a nyelvek között. A történelem és a logika bizonyítja ezt. A kinyilatkoztatás ténye, a bibliai kifejezések szépsége. A bibliai őstörténet neveinek csak héberül van értelmük, tehát Ádám, Noé héberül beszéltek. (IV. 25.) — A tiszta monoteizmushoz legméltóbb nyelv — mondja *Maimuni* a *More Nevuchimban* — a héber, mert hiányzanak belőle a sikamlós kifejezések.

Hiába írták a legnagyobb műveket görögül, arabul, németül, a zsidó érezte, vallásának igazi értékei a hébernek.

KÜZDELEM A SZENT NYELVÉRT

Asszonyok, férfiak, rabbik, laikusok, mindenki részt vett a munkában.

Mose ben Henich Brantspiegeljében (1633) a legértékesebb nők részére írt jiddis könyvben olvassuk: jól megtanítják a nők a kisgyerekeket a közhasználati tárgyak, ruhadarabok héber nevére, hogy gyakorlatuk legyen a szent nyelvben. — 1640-ben, Krakkóban jelent meg először, azután még sokszor másutt egy *Chinuch katan* című köny-

vecske, amelyben mintegy ezer héber szó volt, a környezünkben levő héber dolgok nevei. Jiddis bevezetésében ezt olvassuk: *Unsere Szifre Müszor schreiben, dass jeder Vater und Mutter seien mechüjow die kleine Kinder zugewöhnen Losajn kajdesch zu reden. A krakkói vaad* kimondja, hogy minden gyereknek kell héberül tudnia. *Sabbataj Bass* 1680-ban Amsterdamban jár, leírja, hogy a szefard zsidók híres iskolájában egész kis gyerekek jól beszélnek héberül. Az iskola V. osztályában, ahol halachát tanulnak, a tanítás nyelve is héber, *Cui Hirsch Kajdanover* írja (1711), hogy minden szülő köteles gyermekével héberül beszélgetni, hogy mire az olvasáshoz kerül, értse is azt. *Mintha csak a modern héber tanítás alapelvét hallanánk*.

Külön említést érdemelnek a régi olasz iskolák. *Dávid Provancali* 1564-ben Mantuában héber egyetemet akart létesíteni. Ír héber orvosi könyvekről, héber levelezés tanításáról. Érdekes betekinteni a *veronai, páduai, velencei* zsidó iskolák szabályzatába. „Naponta egy-egy óra héber-olasz, olasz-héber fordítás, levelezés.”

Az eddigieket tehát abban foglalhatjuk össze, hogy a zsidóság a héber nyelvet nem csupán elpusztult állami léte klenodiumának tartotta, hanem szent nyelvnek, lényeges helyet juttatott neki a vallásos életben. Vallási tétel volt mindig: a héber nem balhat ki, a héber a zsidóság szent nyelve. *Sohasem nézték, hogy lehetséges-e, elérhető-e a hébernek életbentartása, hanem csak azt, hogy szép-e, érdemes-e érte küzdeni?* A tóra-tanulásban, a héber kultúrában csak azt érezték, hogy szép, nagyszerű, csodálatos az és ezért — mint *Jicchak Abulafia* mondja: „Többet adtak ki olajra, mint mások borra.”

Amerikai festőművész festménye a Majmonides-évforduló alkalmából, spanyol, arab korszak fénykoráról. Juda Halévi, Gabriol, Ibn Ezra és Majmonides

SOMLYÓ ZOLTÁN: ÁDÁM BÁCSI (ELBESZÉLÉS)

Kegyetlen hideg téli reggel volt. A sarokban, ahol kis vaságyam állt, annyira lehült éjen át a levegő, hogy a paplan szinte megkeményedett rajtam. Egész éccaka a torkomon tartotta kezét a félelem, hogy nem tanultam meg a leckét. Előttevaló délután Ádám bácsi szobájában töltöttem az időt tanulás helyett. Ádám bácsi, anyám bátyja, kegyelemből lakott nálunk egy kis szobában. Valaha kékfestőmester volt, de már rég tönkrement. Most, hetvenéves korára nálunk talált menedékre. Hosszú, fehér szakállá volt, hegyes álla, vízben úszó, öreg, de még mindig kíváncsian fénylő szemei és — ami a legjellegzetesebb volt Ádám bácsira — hosszú, kemény körmei harsogóan kékek voltak, a sok-sok régi indigótól, amivel egy életen át foglalatoskodott. És kék-körmű kezeivel oly élénken, oly bizarr mozdulatokkal kísérte elbeszéléseit, hogy engem mindig a csodálatig ragadott el, nem tudtam levenni róla a szemeimet és elvonni öreg, beszédes ajka közeléből a fületem.

Amint már mondtam, előttevaló nap egész délután őt hallgattam. Ott ültem a szobájában, egy kis kerek, barna diófaasztal mellett, ő meg az ágya szélén ült és beszélt. De Ádám bácsi nem úgy beszélt, mint mások. Elkezdett beszélni például... igen, például a hegedűjéről. Elmondta, milyen fából van, meg hány centiméter a nyaka, a srófjai milyen erősek és hányszor lehet őket csavarni; felsorolta hányszor kellett kicserélni a srófokat, miután erős csavarás következtében széttörték; beszélt a húrokról, milyennek kell lenni az igazi jó húrnak és fogatlan szájában cuppogott vérveres nyelve, amint a húrok pengő hangját utánozta.

Ilyenkor megesett, hogy elővette ódon, penészes, rozsdászáru tokjából öreg, repedezett, pirosszínű hegedűjét. Gyengéden érintette a kopott, karcsú nyakát és hosszú, elgondolkozó mozdulattal az álla alá illesztette. Ott még igazgatta egy darabig, hol a kabátgallér volt útjában, hol meg a hosszú ősz szakáll akadékoskodott. S amikor már megfelelő helyére került a hegedű, amikor már a vonó is ott volt reszkető balkezében s már fel is emelte s már keresztben is állt a húrok fölött, s már azt várta az ember, hogy most, no most elkezd játszani, Ádám bácsi hirtelen, mintha valami egészen más dolga volna, leeresztette a vonót, kiemelte álla alól a hegedűt és jobbkezeivel elhessegető mozdulatot téve, visszahelyezte az öreg szerszámot a tokjába.

Sokat gondolkodtam akkoriban afölött: vajjon miért teszi ezt? Miért nem játszik soha, egyetlenegyszer sem, egyetlen hangot sem? Ma már tudom, hogy Ádám bácsi azért nem játszott sohasem a hegedűjén, mert nem tudott hegedülni. Egész fiatalkorában szerezte valahol a hegedűt, de soha egyetlen leckeórát nem tartott. Mindig elodázta, mindig halogatta, sohase volt hozzá elég ideje. Így feküdt a hegedű az idők kódén át, év múlt év után, Ádám bácsi kezei megnehezedtek, szemei elernyedtek, öreg lett a tanuláshoz. Persze, az évek folyamán elő-elővette a hegedűt, srófolgatta, próbálgatta, nyiszálta rajta a vonót hozzá nem értő módon és persze, így nem egyszer el-eltörött egy sróf, el-el pattant egy húr. Ezeket aztán pótolta újakkal s a hegedű megint visszakerült mindig a tokba, mint hulla a koporsójába.

Anyám nem nagyon szerette Ádám bácsit. Hízlgőnek tartotta, azonkívül mihasznának is, mert nemcsak, hogy könnyelműsködése miatt javaférfikorában tönkrement, de azontúl többé nem is igyekezett újra talpraállni, mindig a rokonok jószívűségére építette az ekszisztenciáját. Apám sem kedvelte, azt lehet mondani, hogy megtűrt személy volt a háznál. Nem is mert nagyon mozogni. Pici szobájában fel-alá járt, úgy ült órákhoz egy helyben és vagy imádkozott, vagy igen régi ujságokat olvasott, amiket ott őrzött

a fiókjában. Igen vallásos ember volt és nála ott kezdődött az ember, hogy elimádkozza-e mindennap azt az ima-menyiséget, ami elő van írva.

Ezeket előre kellett bocsátanom, hogy Ádám bácsit az olvasó megismerje. S most már folytathatom ott, ahol elkezdtem. Ahogy azon a kegyetlenül hideg téli reggelen felébredtem, minden csontomban fázva, (minthogy nálunk csak délfelé szoktak befűteni a legnagyobb hidegben is) és a leckére gondolva, amelyet Ádám bácsi hosszú és érdekfeszítő mesélgetései miatt nem tanultam meg, a félig nyitott ajtón át odaesik pillantásom arra a kis szobára, amelyben Ádám bácsi lakott. Hát látom ám, hogy az öreg ott ül az ágyban, nagyon gémberedett arccal és botladozó kézzel rakja magára az imaszíjat. Tekergeti, tekergeti a fekete, hosszú bőrszalagot, de az minden csavarintásnál visszakanyarodik és mint valami sötét folyadék, lecsurog a balkarról.

Nézem, nézem percekig s még mindig nem sikerül a „főlemlékolás“. Rossz sejtelmeim voltak, sehogysem tetszett nekem azon a reggelen Ádám bácsi. S egyszerre csak látom, hogy az öreg abbahagyja a hiábavaló próbálkozást és csendes sóhajjal visszahull a párnáira. A vad hidegben kiugrottam az ágyból és odarohantam azon mezítelenül Ádám bácsi ágyához. Hörögve feküdt a hátán, homlokáról gyöngyözve hullott a verejték, arca fakó, egyik szeme lecsukva, a másikkal kocsonyásan, meredten néz a szoba mennyezete felé, balkarján, amelyen inge fel van gyűrve, odahurkolva az imaszíj, a folytatása pedig lecsüng az ágyról...

Szaladtam anyámhoz a konyhába. Anyám azt vélte, bizonyára újra elaludt Ádám bácsi. Előfordul ez az ilyen öreg emberekkel. Én igen rossz érzéssel fogadtam anyám nyugodt magatartását. De iskolába kellett menni. Gyorsan öltözködni, felhajtani a reggeli kávémat és még egy mély fo-hással Istenhez a meg nem tanult lecke miatt, elrohanni az iskolába. Közben anyám is benyitott Ádám bácsi szobájába és nagyon jól esett, hogy mire iskolába rohanásomban kikanyarodtam az ajtón, azon lépp akkor nyitott be az orvos.

Kissé megnyugodva siettem el. Arra gondoltam, nem tesz semmit, ha ma szekundát kapok is, csak Ádám bácsi-val ne legyen semmi baj. Minthogy Ádám bácsi nagyon szerette a pénzt és az volt legnagyobb öröme, ha anyámtól, apámtól hosszú kéregetés után pár fillért kapott, sőt még a ház látogatóitól is kikunyorált azok távozásakor mindig kisebb obulusokat, elhatároztam, hogy délben, ha iskolából hazajövök, odaadom Ádám bácsinak a kis cserépmalacomat, úgy, ahogy van, összes spórolt pénzzel. Lesz abban körülbelül két korona. Szegény Ádám bácsi úgyis annyira vágyik egy pár új meleg kesztyűre, mert a mostani kesztyűjéből már kibuknak az ujjai és senki sem akar neki ujat venni. Anyám is, apám is mindig azzal hárítják el a dolgot maguktól, hogy elég pénzt kunyerált el tőlük, vegyen magának azon. Elképzeltem, mennyire fog örülni Ádám bácsi, ha odaadom neki a két koronámat. Legjobb szerettem volna hazamenet mingyárt meg is vásárolni a kesztyűt a bazárban, de hát nem hoztam magammal a cserépmalacot...

*

Az iskolában nem volt semmi baj. Nem szólítottak fel, hát nem derült ki, hogy nem készültem. Otthon annál nagyobb volt a szomorúságom, Ádám bácsit már csak holtan láthattam viszont. Álla felkötve, de most már a balszeme is csukva. Ott feküdt szíácson a szobája padlóján, az ablakmélyedésben.

Szívetem mondhatatlan bánat fogta el. Egyetlen igaz barátomat vesztettem el benne, aki soha egy rossz szóval sem illetett, aki órákhosszat mesélt nékem az életről, aki mindig minden bajomban velem volt, akivel oly rosszul bánt mindenki a házban, még a cseléd is és aki oly szelíd és bölcs megnyugvással, egyetlen zokszó nélkül túrt el mindent. S most itt fekszik előttem a padlón, soha többé nem beszél nekem az ételekről, sötét őszi éccakákról, lompos, vén asszonyokról és soha többé nem illeszti álla alá a hegedűjét és most már soha sem valósul meg az a vágyam, hogy végre egy napon mégis csak megszólaltatja...

A legnagyobb csodálkozásba ejtett, hogy anyám is, apám is oly nyugodt egykedvűséggel jártak-keltek a házban, mintha mi sem történt volna. Az élet folyt tovább a maga szürkeségében, csak éppen a halott fejénél álló két szál gyertya sárga lángja a karcsú ezüst gyertyatartókban, mutatja, hogy valami rendkívüli eset történt...

— Elment szegény, — mondta anyám. — Nem is tehetett mást. Nem volt már semmi dolga ezen a világon. Hisz csak terhére volt önmagának is. A jó Isten nyugosztalja...

*

Délután nem volt kedvem osztálytársaimmal csuszkálni menni. Otthon maradtam. Bámultam a gyertyák reszkető lángját, ahogy ott táncolt visszfénye a halott fakó arcán, a fehér szakállon, amely most drótszerűen, élettelenül terült el. Tépelődtem magamban, életről, halálról, öregségről, fiatalságról, rokoni szeretetről, barátságról...

Magamban ültem a halottas-szobában. Valami delejes vonzás húzott a halotthoz. Egy-egy kis csusszanó lépéssel közeledtem. Az volt a vágyam, hogy egyszer, még egyszer megfogom, megsimogatom a kezét. De féltem a halottól, a holt kéz érintésétől. Hirtelen eszembe jutott a hegedű. Itt van egy lépésnyire a fiókban. Csak ki kell húzni fehér csontgombjánál fogva... Óvakodó mozdulattal, erősen dobogó szívvel nyúltam a csontgomb után. Kinyitottam a fiókot. Ott feküdt az őcska hegedűtok. A zárjának hajtókája dróttal erősítve a zárhoz. Nem szentségtörés-e, ha én most ezt a drótot kihúzzom a helyéből? Rövid tépelődés után kihúztam. Kinyitottam a tokot. Ott feküdt a némaságra kárhoztatott hegedű. Reszkető kézzel kiemeltem, lassan, vigyázva állam alá illesztettem és a vonót is ráemeltem, úgy, ahogy Ádám bácsi szokta. És reszkető kezemtől a vonó a megereszkedett, öreg húrokhoz ért, amelyek valami furesa, szomorú, nagyon szomorú, rekedt hangot adtak... Ettől megijedtem s ijedtemben olyan mozdulatot tettem, amelytől a mellettem fekvő tok a földre hullt. Megszeppenve hajoltam le érte és ekkor látom, hogy a sötétkék, málló bársonybélésből valami kifttyeg. Utánanyúlok, hát egy fekete harisnyaszár. És csörög. Mi csörög ebben? Csupa aprópénz. Ömlik belőle a pénz. Sok. Persze mindaz a pénz, amit Ádám bácsi tudj' Isten hány esztendőn át összekoldult. És mellette egy kis barna notesz. Fellapozom. Számok, számok, csupa szám s aztán írott sorok: Simonnak (ez az apám volt) egy új pipa, bojttal, mindig panaszkodik a régi pipájára, 1 korona; Simonnak új sábeszdekli, ami rajta van, az nagyon koszos már: 2 kor., Ilkának (az anyám) új ternóruha, ha a vendégek jönnek jontevkor: 20 kor.; Zolinak, bármicvóra egy tfilem, ne nőjön föl úgy, mint az apja, aki nem rak tfilemet soha: 2 kor.; Zolinak egy pár korcsolya, halifax: 2 kor.; Zolinak az első hosszúnadrág, bármicvóra: 10 kor.; nekem, egy pár jó meleg, bélelt, magasszárú kesztyű: 2 kor. (Itt utólag az összeg ki van javítva 1 kor.-ra.) Simonnak, mert mindig ordít velem, egy új Hagada: 1 kor. A cselédnek, mert az is mindig úgy bánik velem, mint a kutyával, az ő karácsonyára 1 kor.

...Néztem, néztem a betűket, de azok lassan össze-

folytak a szemeim előtt. Megeredtek a könnyeim és azóta sem sírtam soha olyan keserűen és olyan édesen. Ki tudja, mióta gyűjtötte és őrizte Ádám bácsi ezt a pénzt, ezt a néki szörnyű nagy pénzt és ki tudja, mikor akart kirukkolni vele? És meddig akart még várni azzal a meleg, bélelt kesztyűvel, amelyre pedig oly nagy szüksége volt?...

Odamentem, lehajoltam a kezére és megcsókoltam. Most már nem iszonyodtam a halott kéztől...

Aztán behívtam anyámat, hogy ő is lássa, milyen ember volt Ádám bácsi...

יבבליאת אנהני קימים

KARA MIHÁLY szobrász és grafikus Budapesten végezte tanulmányait, majd a háború után kiment Romániába, ahol több kiállítást rendezett. Megmintázta Mária román királynő szobrát és Ferdinánd román király lovassobrát, melyeket fel is állítottak. Aztán Jugoszláviában folytatta munkáját. Jelenleg Milánóban dolgozik. Műveiből közöljük „Mégis fennmaradunk” című szimbolikus kőrajzát, melynek háttérében egy ököl jelképezi az üldözést, míg a főalak dacosan és reményteljesen folytatja útját előre. A kőrajz kapható Halmos Gyulánénál, Pannonia-u. 43.

HELLER BERNÁT: ÚJ ZSIDÓ TÖRTÉNELEM MAGYARUL*

Amióta a *Mult és Jövő* (1935 január 25 l.) Dubnov kis zsidó történelmének magyar fordítását nagyjában méltatta és tüzetesebb ismertetését ígerte, azóta már harmadik kiadása van készülöben. A könyv elismerésre talált széles zsidó körökben, sőt azokon túl is. A zsidósággal gyűlölködve szembenálló Milotay István megállapítja, hogy „magyarul is igen nagy sikert arat a zsidóság között” „az egyszerűen, világosan megírt könyv”, „szerénységében is utánozhatatlan fölénye”. Milotay élesen látja Dubnov könyvének legjellegzetesebb vonását: egyszerű, világos, szerény.

Dubnov művéhez tán leghasonlóbb a *Histoire des Israélites*, Théodore Reinachtól. De Reinach a zsidó történelem számos fejezetét másodkézből merítette, míg Dubnov, ha kölcsönöz, önmagától, a maga nagy művétől kölcsönöz. Érezni a forrásnak zamatját. Kivált a lengyel és orosz zsidóságról, valamint a chasszidizmusról szóló fejezetekben. Az egész műben lélek lüktet.

Nem csodálkozhatunk azon, ha Milotay a Dubnov történelmében az „Ulmannok, Kornfeldek, Láncki Leók, Weiss Fülöpök” történelmét látja praeformálva. Nekünk ez Ámosz, Jirmija, Zerubábel, a makkabeusok, Jochanan ben Zakkaj, Akiba, Rab és Sámuel, Száadja, Juda Halévi, Maimuni, Juda Hechászid, Abrabanel, a szombatosok, Pécsi Simon, a Bál Sém Tób, a vilnai gáon, Mendelssohn, Crémieux, a Chaszam Szófér, Goldzieher és Bialik történelme.

Dubnov a zsidóság történetét két nagy korszakra osztja: a keletre (Palesztina, Egyiptom, Babylonia) és a nyugatira: (Európa, Amerika).

A már az első részben is eleven előadás még megélénkül, amikor Dubnov szemlélteti, miként lett a zsidóság keleti népből Európa népévé. Ezt az átmenetet Róma uralma magyarázza meg, mely a Keletet egyesítette európai birodalmával. Megelevenedik előttünk a bomló imperiumból Galliába és Hispániába került zsidók sorsa, szenvedése. Dubnov átvezet a hellenisztikus kultúra területére is: Bizáncia, majd a Krim félszigetre, a Boszporus királyság földjére, ahol a görög műveltségű zsidóság a régi lakosságot részben megtéríti.

Föltárul az európai zsidóság belső élete: a gettó, chederével, a jesivával, rabbijával, ritusbírájával, jótékonysági szervezetével. Beletekintünk olvasmányukba, a műszár könyvekbe, melyekben például ily párbeszéd folyik: Kit szeretsz? — Azt, aki velem jót tett, de jobban azt, akivel én tettem jót.

MEGJEGYZÉSEK

Minthogy szó van róla, hogy hamarosan átdolgozott kiadásra kerül a sor, egy-két részletre helyreigazítást ajánlanék. Ily *helyreigazításra* leginkább a bibliai korról szóló fejezetek adnak alkalmat.

Jáél, aki a sátrába menekült Sziszerát megöli, nem volt izraelita (27. l.), hanem a Kanaánba települt Kéni törzsnek leánya. — *Képzeletszerű*, hogy miután 586-ban rombadöntötte Jeruzsálemet és fogságba vitte nagyjait, Nebukadnezar 585-ben egy végső népfölkelést legázol, újra végigpusztít Judán s újabb ezreket hurcol fogságba. Képzeletszerű az is, amit a babiloniai fogságbeli zsidók belső életéről kapunk, hogy ott imaházaikban a szent könyveket olvasgatták és hogy ott Juda száműzöttjei találkoztak a tíz törzsszel. Dánielt majd történelmi, majd mondai alaknak tünteti fel Dubnov, Belsazart történelminek. A Babelből hazatérteknek első főpapja Józua nem Zádoknak (80. l.), hanem Jehozádnak a fia. Képzeletszerű, hogy Ezra „szen-

* Simon Dubnov: A zsidóság története az ókortól napjainkig, az eredeti jiddishből fordította: Dr Szabolcsi Bence. A Tábor kiadása, Budapest, 1935.

vedélyesen gyűjtötte, másolta, terjesztette a hagyományos szent könyveket”, „mindazt, amit az évszázadok folyamán papok, próféták és krónikások följegyeztek”. Rég meghaladott fölfogással Dubnov az Énekek énekét megragadó szerelmi idillnek tünteti föl, „melynek hőse Sulamith, a Salamon király palotájából szerelmes pásztorához visszavágyódó pásztorleány”.

Nagy Sándor találkozását Jaddua főpappal Josephus nyomán beszéli el. Helyes. De éreztetni kellene a mondai jelleget. Ugyancsak merő monda, hogy IV. Ptolemaus a szentélybe erőszakkal behatolva, látomástól sujtottan aléltan összeroskadt; hogy Alexandriában a zsidókra uszított elefántok elgázolják uszítóikat. — Úgy beszéli, hogy IV. Antiochus a szentélyben Zeus óriási szobrát állította föl, — valóságban nem szobrot, csak tömjénoltárt. Nehezen volna bizonyítható, hogy az iszlám uralma alatti zsidók „héber szavakkal vegyített arab nyelvet, amolyan arab-zsidó zsargont beszéltek”. — A híres Grégoire püspök nem Párisnak, de Toursnak püspöke. — Chaszidaj Ibn Sap-ruth levelezése a kazár királlyal ma komoly kétség tárgya. — Philippson nem Boroszlóban, hanem Magdeburgban és Bonnban tevékenykedett.

FORDÍTÓ ÉS KIADÓ

Szabolcsi Bence nemcsak abban volt szerencsés, hogy a fordításra kínálkozó művek közül a Dubnovét választotta; szerencsésnek mondható abban is, amit itt-ott törölt, s abban is, amit gyakran hozzátold. A bibliai történetet rövidíti, mellőzve a már az alsófokú oktatás óta ismert részleteket, mellőzve egyik-másik racionalizálást pl. arról, miként kelt át Izrael a sekély Vöröstengeren.

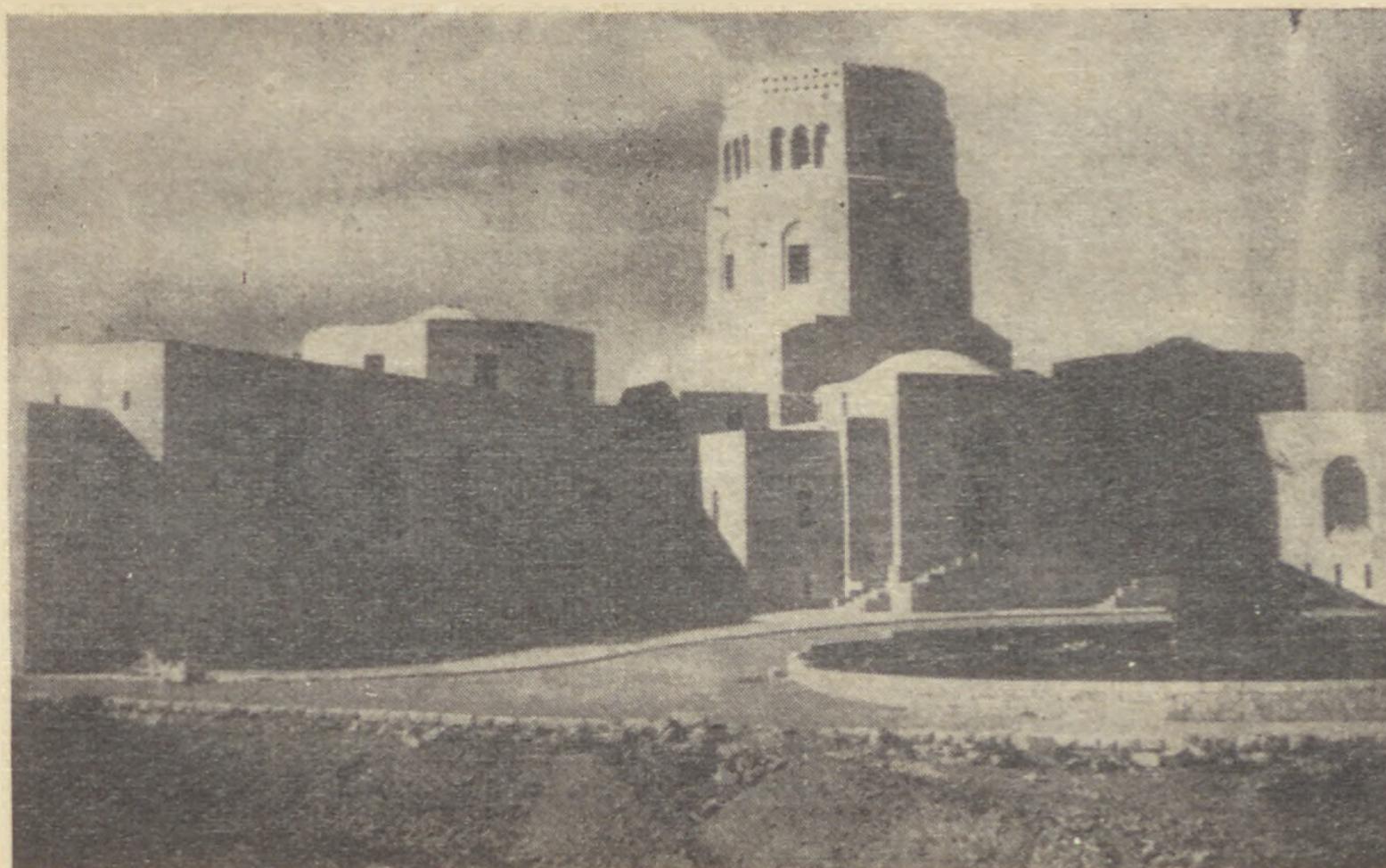
De sokkalta jelentősebbek és nagyrészt szerencsések Sz. Bence toldásai a patriarchák koráról, az egyiptomi tartózkodásról, a bírákról, Ruth könyvéről, a Saul alapította királyság jelentőségéről, Dávid jelleméről. Lendületes kivált az, amit Sámuelből kiindulva a proféták eszméiről ad elő. Jirmijahu tanításait így foglalja össze: „Cion ne a zsidóság, hanem az emberiség központja legyen; ám éljen a nemzet, ha benne Isten igazsága él. De vesszen a nemzet, ha az igazság úgy kívánja”. A proféták hivatása: „előbb nemzetet kellett teremteni, amely a gondolatot hordozza, azután a gondolathoz feloldani a nemzetet.”

Sz. Bencétől való, amit a Pentateuchusról, zsoltárokról, Jóbról, Maleachiról, majd pedig Eszter, Ruth, Koheleth, Jónás, Dániel könyveinek a kánon gyűjteményébe való fölvételéről olvasunk. Szintúgy, amit a zsidóságnak Európában való elhelyezkedéséről kapunk: A zsidóság oda helyezkedett, ahol várják: a gazdasági életbe. Így hallható ki közvetve az európai zsidótörténetnek közös rythmusa.

Sz. Bencét zenehistorikusnak tisztelik. Műveltségének ezen legfőbb vonása itt alig nyilatkozhatik meg, de tőle való a spanyol zsidó összeforottnak az a bizonyítéka: „*hogy Castilia népzenejében még ma is kimutathatnak zsidó eredetű motivumokat*”.

Dubnov könyve leginkább az ifjúságnak van szánva. Ezért a bibliai őskort a biblia nyomán adja elő. Sz. Bence kiegészíti a mai tudományos kutatások megállapításával. De ebben is Dubnovnak nagy művében megnyilatkozó fölfogását követi. *Az eredeti ifjúsági olvasmányt 70 térkép táblázat, kép, facsimile gazdagítja. Ezeknek elmaradása sajnálható.* Sz. B. átdolgozása a műveltekhez fordul, forduljon a könyvhöz a műveltek minél nagyobb sokasága okulásért, gyönyörűségért.

Gyűjtse össze a MULT ÉS JÖVŐ számait. Az év végén maradandó értékű albuma lesz. Tartalomjegyzék és bekötési tábla kiadóhivatalunkban kapható. Ára 2.50 P

*A Rockefeller-alapítvány jeruzsálemi muzeumának új épülete
(A közel százéves amerikai nábob és mecénás kétmillió dolláros alapítványt
adott a Jeruzsálemben építendő muzeum céljára. Az épület most készült
el és tavasszal fogják felavatni). Baloldalt: A Siralom fala Jeruzsálemben*

DR HIGGER MIHÁLY: RABBIKÉPZŐK AMERIKÁBAN

Négy rabbiképző intézet van Amerikában. Csak egyetemet végzetteket vesznek be hallgatóknak. Kivételt csupán az orthodox rabbiképző tesz, ahol világi képzettség nem jön tekintetbe. Ahány vallásirány létezik az itteni zsidóságban, annyiféle intézet van, ortodox, reform és konzervatív. Természetes, hogy mindegyik intézet héber és vallási tudást követel. Tandíj nincsen. Ellenben sok ösztöndíj, stipendium áll a rabbihallgatók rendelkezésére.

Jesivász Rabbi Jicchak Elhanan a neve az orthodox rabbiképzőnek New-Yorkban. A Jesivával kapcsolatban egy középiskola és főiskola, „College” működik, az egyetlen főiskola a világon orthodox égisz alatt. Az intézet 1896-ban lett megszervezve a Tóra ápolására, az első próba átültetni az újvilágba az óvilág Jesiváját. 1915-ben *Dr. Revel Bernát* lett a jesiva vezetője és ő nagy buzgósággal valóságos rabbiképzővé fejlesztette. A lengyel vagy litván jesivából főiskolával bíró intézet lett. 1919-ben egy héber tanítóképzőt nyitott a jesivában modern rendszerrel. 1923-ban az állam engedélyezte a College megnyitását és a rangok kiadását, *Bachelor of Arts* és *Bachelor of Science*.

A *Jesiva College* megnyitása a kizárólagos Tóraitészethől Rabbiképzőt csinált. Az öregebb orthodox rabbik, akik Európa nagy hitközségeiből kerültek ide, azért nem lelkesednek sem a jesiváért, sem annak növendékeiért.

A *Jewish Theological Seminary* valóságos szeminárium, rabbik és héber tanítók (hittanárok) kiképzésére a tradíció szellemében. *Dr. Sabato Morajesz*, egy spanyol származású szfárd rabbi alapította 1886-ban. Az első rabbi, aki ott nyert kiképzést, a magyar származású (Újhely) *dr. Herc József* volt, aki most az angol birodalom főrabbija, Chief Rabbi. 1902-ben *dr. Schechter Salamon* lett az intézet feje. Most *dr. Adler Cyrus* vezeti.

A szeminárium New-Yorkban van és nagy befolyással bír a zsidó életre az országban. Háromszáz rabbit képzett ki eddig és ötszáz tanítót, akik Amerikában és Kanadában működnek. A tanári karban híres tudósok vannak,

kutatók, *dr. Ginszberg Levi*, a legnagyobb Talmud-tudós Amerikában, *dr. Marx Alexander*, történész, *dr. Davidson Israel* irodalmár stb. Az intézet mellett levő Zsidó Könyvtár a leggazdagabb a világon. Van ott Zsidó Múzeum is. A szeminárium fenntart egy iskolát zsidó tudományok ápolására, az *Izrael Friedländer-Intézetet*, ahol laikusok kurzusokat folytathatnak különféle zsidó tudományokban. A szeminárium kiad tudományos könyveket, melyeket a tanárok és növendékek írnak.

Az intézet konzervatív. A kiképzettek legtöbbje konzervatív, hirdetik és ténylegesen betartják a zsidóság alapelveit a Szulchan Aruch szerint. Van azonban egy töredék, melynek vezére *dr. Haplan Mordecháj*, kik reformokért küzdenek. Az intézet egyre nyer befolyásban és lassanként kitolja az öregebb orthodox rabbit a zsidó élethől.

A *Hebren Union College*, a reform szeminárium, *Cincinátiban* van. Ez volt az első rabbiképző az országban, 1875-ben lett alapítva. Ez az intézet az előrehaladt és aszimilált zsidóság központja. A tanári karnak tizenöt rendes tanára van és több segédtanára. Eddig 361 végzettje van, kik több világrészben működnek. A jeruzsálemi Héber Egyetem feje, *dr. Juda Silit Magnus* is onnan kapott rabbi oklevelet. Nagy könyvtára van és zsidó múzeuma. Egy tudományos folyóiratot ad ki és a deákok is egy lapot publikálnak.

The Jewish Institute of Religion a legfiatalabb a zsidó szemináriumok között. *Dr. Stephen S. Weise*, magyar származású rabbi alapította 1922-ben, kiképezni rabbikat anélkül, hogy előre meghatározzák a rabbinak a vallási irányt, melyet kövessen. A tanári karban különféle felfogású emberek vannak. Eddig már hatvan rabbi nyert ott kiképzést. Megjegyzendő, hogy dacára a semlegességnek, mit az intézet meg akar óvni, a végzetek mind reform állásban vannak.

Az összes itt felsorolt rabbiképzőnek gazdag deákotthona és menzája van. A rossz gazdasági viszonyok miatt sok rabbi állástalan.

BEN-JISAJ: TEL-AVIV A ZSIDÓ TÖRTÉNELEM RÉTEGEIBEN

Néhány évvel ezelőtt az egyik palesztinai ujságban köz-
vettem egy tárcát a tel-avivi utcákról. Ez a tárca sok tel-
avivi séta gyümölcse volt és benne megakartam mutatni,
hogy mennyire nem illenek a tel-avivi utcák azokhoz, akik-
ről el vannak nevezve. Így például a legnagyobb héber
költőről, *Jehuda Haléviről* elnevezett utcában nincs semmi
poézis, hanem tele van „száraz“ hivatalokkal és hasonló-
kkal. A *Herzl*-utcában sincsen semmi a zsidó állam megalko-
tójának lendületéből, csupa bank és kávéház az egész utca.
A legnagyobb jiddis humorista, *Schalom Alechem* utcája
pedig éppen a temetővel határos.

A nagy amszterdami filozófus, *Baruch Spinoza* nevét
egy félreeső, piszkos kis jemenita negyedbeli utcában talál-
hatjuk meg. Mi közük ezeknek a szegény, fekete zsidóknak
Spinozához? Rádásul a nevét sem tudják kimondani, ha-
nem „Spunzsa“-nak ejtik, ami az ő nyelvükön padlótörő
rongyot jelent. És ezért a yemeniek még haragudtak is a
siknázókára, hogy ilyen csúfnevet adtak utcájoknak s ud-
variatlan célzást is láttak benne padlósurolással kenyerüket
kereső asszonyaikra.

Részlet Tel-Aviv térképéből

És most, évekkel azután, hogy így kicsúfoltam a tel-
avivi utcákat — beválasztottak Tel-Aviv város névadó ta-
nácsába, s részemül jutott az a feladat, hogy helyreigazít-
sam, amennyire lehet, az utcaneveket. Főleg az új, két-
három évvel ezelőtt épült negyedekben. A tanács tagjai
között nem voltak ellentétek. A városi szocialisták figyel-
meztettek, hogy javaslatomból kifejejtettem *Salamon Mol-
cho-t*, a kabbalistát. Az antimonarchisztikus történetíró
azon a véleményen volt, hogy Tel-Avivban, a tengerparti
városban, emléket kell állítani a hasmoneus királyoknak.
akik elfoglalták és megóvták ezt a tengerpartot. No és Rav
Asi? Lehetséges-e, hogy Tel-Avivban ne legyen utcája a
babiloni talmud rendszerezőjének?

355 utca van jelenleg Tel-Avivban. Statisztikájuk: 15
ősatya, bíró és Izraelbeli király, 20 próféta, 5 bibliai asz-
szony, 60 régi és új palesztinai község, 7 galutbeli Tóra-
központ, 11 tanaita és amoreus, 9 exilarcha és zsidó poli-
tikus, 33 gaon és rabbi, 14 költő és filozófus, 9 történetíró
és tudós, 10 munkásmozgalmi vezér, 38 nagy cionista, 12
nemzsidó világnagyság, 32 zsidó író az újabb korból, 4
korszakalkotó héber ujság, 6 zsidó festő és zeneszerző, 41
jelképes név, 29 természeti név.

140 utcát neveztünk el az elmúlt évben. Rendet csinál-
tunk a nevek között. Néhány nevet áthelyeztünk az eredeti
helyéről máshová és az utcacsoportok most már történelmi
korszakok szerint vannak rendezve. A város északi határá-
ból, a Jarkón folyótól a központ felé haladva, végig megy
a sétáló Izrael történetének korszakain. Történelemtárgyat
írtunk, nem papírra, hanem egy sok kilométerre elterülő
város területére.

A várost északkeleten határoló utcákat a palesztinai
honfoglalókról neveztük el: *Dán fiairól* elnevezett utca öv-
ként határolja a várost, a Jarkon mellett. *Jehosua Bin Nun*,
az első héber „tábornagy“, aki az országot elfoglalta. (A
britt *Allenby* tábornagról, az ország utolsó elfoglalójáról
már régen elneveztek utcát Tel-Aviv szívében!) A *Jehosua*
Bin Nun-utca közelében egy csoport kis utcát a Jordán-
menti hegyekről és telepekről neveztünk el, (Básán, Gi-
leád, Nebó, Ejn-Gedi, Jerichó) hogy ezzel is jelképezzük
azt a szoros kapcsolatot, ami az ország két része között
fennáll. A városnak ebben a részében a Jarkon közelében
sok utcája van a régi nemzedékek hőseinek, a Hasmoneusok
házából: itt van utcája *Hasmoneus Simon*-nak a főpapnak,
aki felszabadította Izraelt az elnyomásból, itt van *Hirkanosz*
János, Simon fia, aki kiterjesztette Júda határait és elfog-
lalta Jaffát. És itt van Júda utolsó királya, *Agrippa*.

Nem messze innen három királyról elnevezett utca van.
Dávid és *Salamon* mellett *V. György*, angol király. A kirá-
lyok utcái körül egy csoport városokról elnevezett utca.

Mint két kinyújtott kar terül el a Jarkonba nyúló föld-
nyelv mellett két utca, a két nagy prófétáról. *Jezsajásról*
és *Jeremiásról* elnevezve. Körülöttük a mellékutcák a tizen-
három kis prófétáról kapták nevüket. Határos ezekkel a
„Nagy Gyülekezet“ utcája, a szentírás rendezői emlékére.

A *Max Nordau* fasor két részre osztja az utcákat, me-
lyeket átvág. Egyik oldalán régi 13—18. századbeli zsidó
tudósok utcái vannak, másik oldalán a modern cionizmus
harcosai: *Zangwill*, *Mandelstamm*, *Motzkin*, *Halperin*. Itt
van a *Basel*-utca is.

Két utcacsoport szimbolizálja a különböző korok ga-
lutbeli zsidó központjait. Így itt kapott utcát *Kordova*, a
Rambam és *R. Samuel Hanagid* szülővárosa, *Worms*, a
német zsidóság szellemi centruma, amely nemrégiben ün-
nepelte zsinagógája fennállásának kilencszázadik évfordu-
lóját. *Amsterdam*, a Portugáliából kiűzött zsidók menedéke,

Adlojada-menet Telavivban. Izrael törzseinek felvonulása a szimbolumokkal

Spinoza, Acosta, Menasse ben Jisrael városa, *Prága*, a Maharil lakhelye, *Frankfurt*, a „majnai Jeruzsálem“, ahol már a 12. század óta laknak zsidók, *Wilna*, „a litván Jeruzsálem“, „Négy ország“ (így nevezték magukat az autonom lengyel-orosz községek).

Némileg merészség volt a mai időkben német városokról elnevezni tel-avivi utcákat, de ezzel is jelképezni akartuk, hogy van jogunk szabad, emberi életet élni ott is, ahol *Rási* és többi nagyjaink éltek és alkottak.

Igen sok tel-avivi utcát neveztünk el palesztinai városokról és településekről. *Jeruzsálem*, *Jaffa*, *Tiberias*, *Szafed*, *Hebron*, *Petach-Tikva*, *Rison le Zijon*, *Pina*, *Daganja*, *Kineret*, *Merhavja*. — Az 1929-es arab vérengzés egyik hősről, Efrájim Cszikről elnevezett „Efrájim negyed“-ben öt utca van, melyek a zsidó önvédelem helyeit szimbolizálják: *Gus-Halav*, *Macada* és *Jotapat*, a római-zsidó háború erődeiből, *Hulda* és *Beér Tuvija*, az 1929-es arab támadáskor hősieken védekező új telepekről.

Még több más utca is helynevekről kapta nevét. Így „*Cidon*“, a régi tengerparti kereskedővárosról, amely már a Bibliában is említve van. A tel-avivi nagy zsinagóga mellett van a *Szináj*-utca. Az élelmiszerkereskedők utcájára ráillik a *Bét-Lehem* név. *Gát Rimon* és *Lesem* is bibliai városok, melyeket Dan fiai foglaltak el. Ezeket a neveket adtuk annak a két utcának, mely most még idegen területen van, de végül is „Dan fiai“ birtokába megy.

Öt utcacsoport különböző korok nagy művészeit juttatja eszünkbe. Az első a középkori zsidó költők: *Eliezer Kalir*, *Samuel Hanagid*, *Avraham Ibn Ezra*, *Jehuda Alcharizi* és *Salomo Alkabic* csoportja. Mellettük vannak a *Haszkala*, felvilágosodás korabeli költők: *Naftali Herz Wesel*, *Adam Hakohen*, *Letteris*.

Négy utca a zsidó történelem kutatóinak: *Rappaport*, *Krochmal*, *Graetz* és *Weiss* nevét viseli. A következő csoport a zsidó munkásmozgalom megalapítóiról: *Aharon Dóv Gordon*, *Joszéf Vitkin*, *Michael Halperin* és *Chajjim Arlozoroff*-ről van elnevezve. Végül *Ferdinand Lasalle* és *Eduard Bernstein* utcái csatlakoznak az előbbiekhöz.

Az idegen nyelveken alkotó zsidó filozófusok csoportjában találjuk: *Philont*, *Spinozát* (akit kiszabadítottunk a jemenita negyedből és ide hoztunk át). *Mendelssohnt* és *Hermann Cohent*.

Ezek mellett vannak a más népekből származó nagy emberek, akik harcoltak a zsidóság jogaiért, vagy megértették keserű sorsát: *Lord Byron*, *Lessing*, *Zola*, *Jaurès* (Dreyfus védője) és az orosz zsidóságot védő *Korolenko*.

A népek nagyjai után elnevezett utcákkal hálánkat akartuk leróni a zsidó városban a galutbeli barátaink iránt. A zsidó nem felejt el jótévedőit! Két másik segítőt a zsidóságnak, *Cyrus* király, aki lehetővé tette a második szentély felépítését és *Sir Lorenz Olifant* az első keresztény cionisták egyike, a *Balfour*-utca mellett kaptak emléket. A kiállítási terület mellett lévő teret *Lord Plumerről*, Palesztina második kormányzójáról, a cionista mozgalom pártolójáról neveztük el.

Kaptak utcacsoportot a bibliai asszonyok is: *Rut*, *Sulamit*, *Eszter*, azonkívül még mások is szétszórta a városban.

Bár már volt *Bialik*-utca Tel-Avivban, halálának évében még két utcát neveztünk el a nagy költő emlékére: a *Chan-fasort* (a költő nevének: *Chajim Nachmann* kezdőbetűiről) és a *Kirjath Szefer*-utcát (célzásul arra, hogy ezt a kulturális központot csak *Bialik* tudta megerősíteni).

A zsidó művészet újjáéledését jelképezik az ujjabkori zsidó művészekről: *Joszéf Israels*, *Maurice Gottlieb*, *Hirschenberg*, *Lilien* és *Boris Schatz*-ról elnevezett uccák.

Történelmi eseményekről és szimbólumokról is kapott nevet néhány hely: „November 2.-tér“ (arról a napról, mikor a Balfour-deklaráció megjelent) az Opera előtt: „*Magén Dávid-tér*“; „1909 fasor“ (Tel-Aviv alapításának évéről); a héber himnuszról, a „*Hatikvá*“-ról is van utca elnevezve.

Tel-Aviv utcáinak nevei mintegy bekapcsolják az új várost a zsidó történelem korszakaiba. Az egyelőre még hiányzó nevek is találnak majd utcákat a város keleti részén, ahol még csak most kezdődik a zsidó település.

Az egész zsidó történelem meg lesz írva Tel-Aviv utcáiban és tereiben.

PATAI EDITH: BEZALEL SCHATZ BESZÉL...

Boris Schatznak, a jeruzsálemi Bezalel művészeti iskola megalapítójának fia, Bezalel Schatz, néhány hét óta Budapesten tartózkodik. A fiatal festő, aki jelenleg anyjával és hugával Párizsban él és a legelső művészeknél tanul, festeni jött Budapestre. Párizsi barátai, kollégái annyit beszéltek neki a magyar főváros szépségéről, a Dunapart csodálatos festői részleteiről, hogy ahelyett, hogy Angliába ment volna rokonlátogatóba, eljött ide és reggeltől napnyugtáig járja a budai hegyeket és nem tud betelni Budapest csodálatos panorámájával.

Bezalel Schatz gyermekkorra óta fest. Még 10 éves sem volt, mikor Avigdor Hameiri lelkes cikk keretében bemutatta a Mult és Jövő olvasóinak.

Bezalel és apja rajongó szeretettel csüggtek egymáson, úgy hogy Boris Schatz amerikai útjára is magával vitte az alig 17 éves fiút. Itt a komoly, kiforrott művész és a fejlődő tehetség egyaránt nagy sikereket arattak.

Pesten már jónéhány képet, vázlatot, fénytanulmányt csinált a fiatal Schatz, de néha esős, szeles alkonyatokon, vagy meghitt péntek esetéken, régi emlékeiről beszél ez a 23 éves fiatalember. Párizsról beszél, ahová 3 éves tanulmányútra ment Jeruzsálemből, Oroszországról, ahonnan anyja származik, Bulgáriáról, apja szülőföldjéről. Sokat látott, sokat tapasztalt, — apja halála óta talán többet szenvedett is, mint a más, vele egykorú fiatalemberek. Talán azért van valami halk fölényesség a mondataiban és rejtőző mélabú a mosolya mögött. Csak ha Palesztináról beszél, szabadul fel a fiatalsága, akkor csupa friss lelkesedés és bizalom. Sohasem olyan fiatal, mint mikor Palesztináról

beszél és mégis, — sohasem hasonlít úgy az apjára... Szinte megdöbhentő ez a hasonlóság, ez a folytatódás...

— Az anyám most útban van Párizsból Oroszországba... — meséli Bezalel egyik este. — Nagyanyámhoz megy, akit 27 éve, hogy nem látott. Félek, tragikus találkozás lesz. Mikor anyám közvetlenül az esküvője után elhagyta apámmal a szülői házat, fiatal volt, úgy nézett ki, mint ma a hugom, Zahara... Ma, özvegységre jutva, az élettől megviselve, apám halála fölötti bánatában időelőtt megöregedve tér vissza.

Amerikai tartózkodása idejéből sok kedves, mulatságos epizódot beszél el Bezalel Schatz:

— Akkoriban főképp portrékat festettem s így alkalman volt megismerkedni az amerikai zsidókkal, az amerikai étellel és mentalitással. Egy tekintélyes orthodox vezérférfiú képét is megfestettem, aki mielőtt kifizette volna a honoráriumot, azt kérte, hogy az édesapám is jegyezze a képet. — De hisz' én egyetlen vonást sem csináltam rajta, — védekezett apám. — „Hát ezt még pótolni lehet“ — volt a rendelő úr véleménye és keresztülvitte, hogy apám néhány sötétebb árnyalatot festett a kabát kihajtójára és ő is odaírta nevét a képre. Máskor egy kisebb amerikai városban a jótékony nőegylet elnöknőjét festettem. Ez városszerte óriási szenzációt jelentett. Bizottság alakult, helyegzőt csináltattak, levélpapírt nyomattak. De ez nem lett volna baj. Hanem mikor a festéshez fogtam, egész nap csengett a telefon. A hölgy jóbarátai és barátnői, „a portré-bizottság“ tagjai jelentkeztek, hogy jó tanácsokkal szolgálnak. Egyesek vigyáztak, hogy a model „közismert, kedves mosolya“ el ne maradjon a képről. Mások a gyöngyeit féltették, a zöldköves gyűrűjét... A végén minden rajta volt a képen, amit kívántak, mégis lehetetlenül rossz lett. Talán a legrosszabb portrém... A bizottság kivonult, hogy átvegye a művet, a szobában eloltották a csillárt, csak egy láng égett a kép felett... Sokáig csend volt... Végre egy bátortalan hang: — A homloka... a homloka túlalacsony... A képnek sok hibája volt, az egész kép egy nagy hiba volt, de ez az egy jó volt! Sőt, miután a hölgynek a valóságban alacsony volt a homloka, én kissé magasabbra festettem, amit egy centiméter segítségével ott a helyszínen be is bizonyítottam. Ezután senki sem emelt újabb kifogást... De én tudtam, hogy soha még kevésbé nem érdemeltem meg a honoráriumot. Még egy érdekes ajánlatom volt Amerikában. Egy egész villáról volt szó, amelyet a tulajdonos eredeti rajzai nyomán kellett volna freskókkal telefesteni. 35.000 dollár honorárium járt volna érte. Ez óriási összeg volt a számunkra. De az apám nem engedte. — „Nem engedem, hogy tönkretedd magadat“ — mondta. Ez a munka nyolc hónapig tart, a rajzok lehetetlenek... évek kellenének, míg újra belejőnnél a rendes kerékvágásba. Nem adhatod el a lelkedet. — Más csinálta meg a freskókat, 50.000 dollárt kapott érte...

Ezután sokáig hallgatott Bezalel Schatz. Vajon mire gondolt? Amerikára, ahol az apja keze vezette... Oroszországra, ahol egy 83 éves öregasszony várja a leányát, akit 27 éve nem látott... Londonra, ahol a huga, Zahara pihen a megfeszített párizsi munka után. Vagy Jeruzsálemre, a városok városára, ahol együtt kell lenniök, ahová vissza kell térniök a világ három tája felől?...

Én, mialatt szemben ülök vele, arra gondolok: Te fiatal-öreg 23 éves zsidó művész, hányfelé kell szállni a lelkednek, hányfelé kell hajlani az érzésednek, hogy magadhoz tudd fogni az életed tartalmát! Mennyire korod gyermeke vagy, Bezalel Schatz!

Utolsó felvétel Prof. Boris Schatzról és fiáról, Bezalelről

A berlini „új naturalisták“ kiállításából. Középen Nicolaus Braun önarcképe, oldalt Anneliese Ratkovsky-Braun önarcképe és Greisin c. festménye.

ÚJ KÖNYVEK VISSZA A ZSIDÓ ÉLETHEZ!

(Reflexiók két új német minhag-könyvhöz)

Vissza a zsidósághoz! harsogjuk, hangoztatjuk évek óta szószerűről, gyűléseken, sajtóban. Ám mintha a nagy visszatérítésre csak annál tömegesebb „El a zsidóságtól“ volna a visszhang. Mert más a szó és más a cselekedet. Nem elég hirdetni az ígét, az elvet, az elméletet, meg is kell azt valószínű tettel, gyakorlattal... Ezt az igazságot mintha érezni, érzékelteni kezdené a német zsidóság, mai tragikus helyzetének lelki vívódásai közepette. Különös jele a szemzőg eme megváltozásának például, hogy a „zsidóság“ szónak újabban a „Judentum“ és „Judenheit“ fogalmai mellett egy harmadik jelentése kezd irodalmi polgárjogot kapni, mely a zsargonból ered és melyet a boldogabb idők mentalitása dehogy mert volna emlegetni. Ma „Jüdischkeit“-ről olvasunk szerte a lapokban, mikor a szerzők a zsidó élet egyetemességét, jellegzetességét akarják kifejezésre juttatni, a hiten, valláson, érzésen és önérzeten felül a hagyományos módon való életberendezkedést, a szokások, szertartások tiszteletbentartását. Szóval: amit éppen zsidó életnek neveztem.

Ebből a szempontból szimptomatikus jelentőséget tulajdonítok két mostaniban megjelent német könyvecskének, melyeket minap a *Pester Lloyd*-ban ismertettem. Nemcsak tüneti kifejezői, de egyúttal hatékony eszközei is egy benső megújulási, regenerációs mozgalomnak, mely a német zsidóság körében szemmel láthatólag erőre kap és mely alighanem túl fog terjedni Germánia és az aktualitás-szülte magábaszállás határain. Az első könyvnek* szerzője sokoldalú, művelt ember, gyakorlott író, ki kis pózeni falvakban és iskolákban maga előtt látott gyermekkorában zsidóságot, később a *Berliner Tageblatt*-nak volt soká zsidó referense, mégis egy hozám intézett levelében megkapóan hangsúlyozza, mennyire jutott csak most tudatára annak: mi a zsidóság. Nem a Tóra tana, nem a Talmud törvényei, nem a próféták magasztos tanításai tartották fenn a népet, hanem a nép eleven élete, szokványos cselekedete és viselkedése az, ami a zsidó val-

lásnak örökkévalóságot biztosított. És Hirsch Leo, a modern európai, elmélyed a mindennapi zsidó imák áhitatába (egy részüket gyönyörű fordításban közli), a templom és még inkább a ház szívbéli istentiszteletébe, elvonultatja előttünk az esztendő színes-hangos, ünnepi filmjét, a családi események derűs-borús alkalmi sorozatát, de nem kerül ki meglegeklődését, szeretet-irányozta figyelmét a rituális vágásnak, vagy a rituális konyhának aprólékosságukban is nagyértelmű intézkedései sem. Legszebb fejezete tán a szombatnak van szentelve, melynek ezerszer megénekelt bája és poézise foglyul ejti az író és rajta keresztül az olvasót.

Egészen más jellegű a másik könyv, mely előszavában már hivatkozik Hirsch művére, mint ajánlatos vezérfonalra.** Ezt tanítóember írta, aki egész nap a tanulók, aprók és nagyok érdeklődésének, kérdezősködésének közepontjában állván, azt véli, feleletet kell adnia minden csekélységre, akár népszokás, akár csak üres megszokás, akár értékes folklore, akár tudakos teológia. Nem is összefüggő szöveget ad Bayer, hanem 27 fejezetben végig megy az év nevezetes szakaszain, a „Heiliger Alltag“-tól a purimi Rav-ig, bő gyűjteményét adván a legkülönbébb, legkülönösebb szokványmagyarázatoknak.

És mindezt komoly, tudományos képpel mondja el egy rajnamelléki német iskolamester a XX. század 4. évtizedében! és elmondja a művelt német nagyközönségnek, mely bizonyos, hogy igen sokat tanulhat belőle és tanulni is fog belőle. Az irány magyarázatául nem elég hivatkozni az Előszóban jelzett forrásra: „egy félig jiddis, félig héber könyvre, melyet egy keleteurópai, a szerzőnek ismeretlen rabbi írhatott“. Fel kell tételeznünk egy bizonyos lelki diszpozíciót, a háború-sujtotta, majd állandó gondok, szenvedések meglátogatta emberiségnek hajlamosságát minden emberfölötti irrealitás, misztikum és rejtelmesség iránt. Ez adott talajt köreinkben a chassidikus külsőségeknek épűgy, mint a gyermekded, mély vallásosságnak. vagy a mesterkélten kiszámított „kavanák“-nak. D. FÜRST ALADÁR

S. SCHACHNOWITZ: FLUCHT IN DIE HEIMAT. (Hermon-Verlag, Frankfurt a. M. 1935.) A kiváló szerző új regénye, a mai életből veszi tárgyát. Egy zsidó bankárcsalád életét írja le, a németországi összeomlástól a palesztinai gyökérverésig, sok érdekes mély megfigyeléssel.

* Leo Hirsch: Praktische Judentumskunde. Vortrupp Verlag, Berlin, 1935.

** Issi Bayer: 27 Kapitel jüdischer Brauchdeutung. Selbstverlag, Bingen a/Rh.

Dr. WAX ALADÁR: JICCHOK LURJA. Külső és belső okok erősen lebénították a reményteljesen meglendült magyar-zsidó irodalmat, a tudományost és a szépirodalmi egyaránt. Ami még van, több szeretetet érdemel, ami indul, több biztatásra szorul. A chaszidizmus nagy jelentősége ma köztudatos, gyökereit annál kevésbé ismerik. Fiatal tudósunk ezekkel ismerteti meg, mikor Lurja metafizikáját és lélektanát tárgyalja, ösvényt nyit, és pedig először, a lurjanizmus rengetegében és bemutatja annak megalapítóját, a zsidó történet és irodalom egy, még eléggé nem ismert, mégkevésbé méltányolt nagy szellemét. Elismerésre méltó tömörséggel mutatja be a zohári világszemléletet és éles meglátással tárja fel Lurja ráépítéseit. Külön értéke a dolgozatnak a kabbalai terminusok fejezete. A kabbalásokról tudományosan, népszerűen már sokat írtak és mégis, még mindig fehér folt a zsidó tudomány térképén, mert feltárása egy egész életet és minden energiát igényel; ez a reményteljes elindulás e munkásság felé, bizodalmas várakozást kelt bennünk a fiatal szerző további kutatásai iránt. *(drpi)*

DR. BUK MIKLÓS: MIT AKAR A CIONIZMUS? A Magyar Cionista Szövetség kiadásában megjelent füzetben dr. Buk Miklós, a Szövetség főtítkára röviden, de igen világosan és meggyőzően foglalja össze a cionizmus előidéző okait, működését és céljait. Leírja a cionizmus munkáját Palesztinában és Palesztinán kívül, a mozgalom szervezetét, intézményeit, legfontosabb problémáit.

DR. JOACHIM PRINZ: DIE REICHE ISRAEL UND JUDA. (Erich Reiss-Verlag, Berlin.) Dr. Joachim Prinz új könyve folytatása a „Die Geschichte der Bibel“ című, régebben megjelent munkájának. Mindkettő a bibliai történetet mondja el, az ifjúság számára könnyen érthetően, mesészerűen. Az ízlésesen kiállított, Heinz Wallenberg által illusztrált kötet nagy nyeresége eddig, sajnos, meglehetősen szegény zsidó ifjúsági irodalmunknak.

DR. JAKOB SCHÖNBERG: „SCHIRÉ EREC JISRAEL.“ („Erec Jisrael dalai.“) A németországi Makabiszövetség és a „Hechaluc“ megbízásából a Jüdischer Verlag adta ki ezt az énekeskönyvet. A könyvben kizárólag héber énekek vannak, tárgy szerint csoportosítva, mint pl.: a munka dalai, lírai dalok, ünnepi énekek, gyermekdalok stb.

„KÉT HŐSI HALOTT“ címen közöltük a *Mult és Jövő* decemberi számában Gábor diáknak megkapó balladáját a sírjából felébredt zsidó hősről, akinek a nevét a Harmadik Birodalom rendelete értelmében lekaparták a hősi halottak névsorából. A balladát Beregi Oszkár azóta több helyen elszavalta nagy hatással és most megjelent Hetényi Heidelberg megzenésítésében. A zene a Wacht am Rhein akkordjaiban csendül ki. Az érdekes kompozíció bemutatásra kerül a *Mult és Jövő* legközelebbi kultúrestjén.

SZABÓ S. VILMOS: LEVELEK EGY MEGTÉVEDT ZSIDÓHOZ címen foglalta levelekbe a zsidókérdésről szóló gondolatait. Érdekes írása a kitérések és vegyesházasságok ellen irányul. (Kapható a szerzőnél, Elemér-u. 38. Ára 2 P.)

LÉC ANDRÁS: CSENDES BETÜK. (Versek.) A fiatal költő új verskötete is megerősíti a reményt, hogy még sokat várhatunk tőle. Technikája máris fejlett. Kifejezőmódjában még kissé bizonytalan, legtöbb verse azonban mély érzésről és igazi költőiségről tesz tanuságot.

S. MORGENSTERN: DER SOHN DES VERLORENEN SOHNES. (Erich Reiss-kiadás, Berlin, 1935.) S. Morgenstern készülő nagy zsidó regényciklusának első kötetéről Stefan Zweig sorait közöljük: „Minden java az áldott művészetnek együtt van ebben a regényben: szín, fény, erő és feszültség — ez a regény méltán igényt tarthat arra, hogy a klasszikus zsidó könyvek közé sorozzuk.“ (Ára fűzve 5.50 M., kötve 6.80 M.)

ÚJ NATURALISTÁK. A berlini zsidó sajtó behatóan méltatta az „új naturalisták“ kiállítását, akik a meghívó szövege szerint „felvették a küzdelmet a expresszionizmus ellen, amely a művészetet zsákutcába vitte“. Nem akarunk egyebet, mint a természeti jelenségek tárgyilagos, józan lefestését minden pátosz és túlzás nélkül, mert az isteni természetet nem múlhatja felül semilyen halandó. Az új naturalisták Artur Segall hívei, aki a Harmadik Birodalomból Malorka szigetén keresett menedéket és onnan tartja fenn a szellemi érintkezést berlini tanítványaival. A csoportnak vezetője a magyarországi származású Nikolaus Braun és felesége, Anneliese Ratkovski-Braun, akik maguk köré gyűjtve a Segall híveket, új művészi ideál diadaláért küzdenek. Természetesen a mai viszonyoknak megfelelően, szűkített keretek közt. Mert hiszen zsidóknak nyilvános kiállításon résztvenniük nem szabad és így csak a maguk körében érvényesíthetik művészi világfelfogásukat.

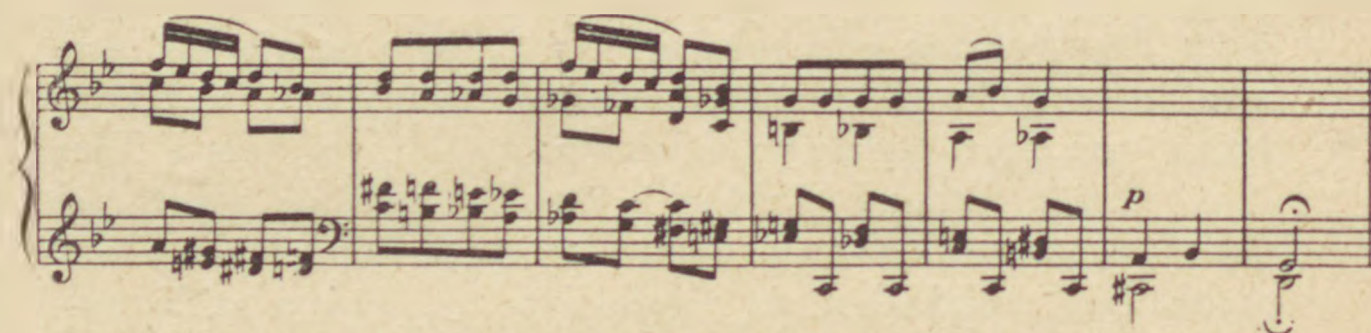
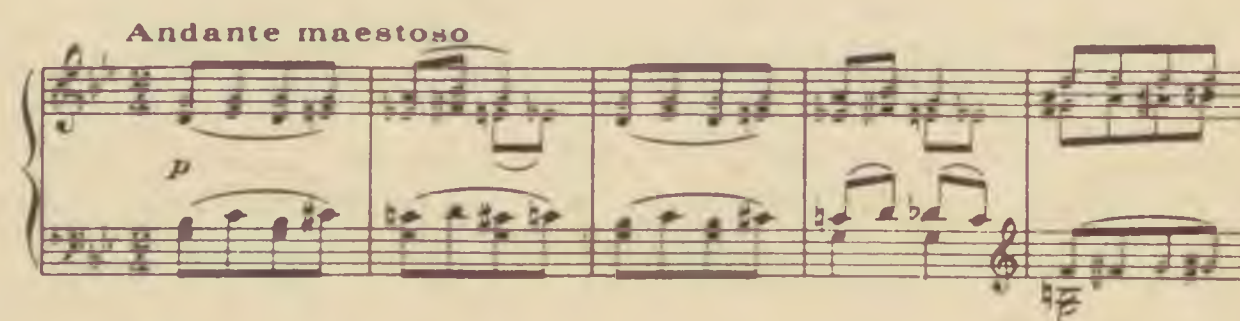
MICHA JOSEF BIN GORION: DIE SAGEN DER JUDEN. (Schoken-Verlag, Berlin, 1935.) Ennek a könyvnek az első kiadása még a háború előtt jelent meg, öt kötetben. Az új, népszerű kiadásba is fel vannak véve az összes mondák és legendák, csak az eredeti műnek inkább tudományos jelleget kölcsönző variánsok és párhuzambaállítások maradtak el. A gyönyörű kiállítású kötet így összefüggő történetként tartalmazza a zsidó mondakincset, a teremtés legendáitól Ezra koráig.

KOZMA JÓZSEF

a Párisban élő magyar zeneszerző, a Magy. Kir. Operaház v. korrepetitora, akinek a zsidó emigráció megrázó élményeinek hatása alatt írt műve, a „Ghetto dalai“, nemrég jelent meg Párisban, az Edition Max Eschig kiadásában. A zsidó népdalkincs gazdag forrásából merített zongoramuzsika Európa-szerte mély hatást keltett. Páris, London, Amsterdam hangversenyközönsége egyaránt megértő szeretettel fogadta. Legutóbb a genfi rádióban került előadásra, ahol az előadó Tappolet zongoraművész nő a meglehangú üdvözlőlevelek egész sorát fogadta; valamenynyien egyöntetűen hangsúlyozzák: „az antiszemitizmus rágalmait ellen csak a kultúra tiszta fegyvere használ.“

V. Chanson de la misère

Kozma József „Chants du Ghetto“ c. Párisban megjelent albumából. A mű megrendelhető: Kozma Iskola címén, Budapest, II., Iskola-utca 27. Ára 3 pengő.

A Mult és Jövő tavaszi Szentföldi társasutazása a Lloyd Triestino „Palestina” nevű szalongőzösen

Irsai kompozíciója

A Mult és Jövő tavaszi szentföldi társasutazásának januári számunkhoz mellékelt prospektusa a szokott-nál is nagyobb érdeklődést keltett. Az indulás időpontja ezúttal minden tekintetben a legszerencsésebb. Minthogy a Lloyd Triestino soronkívül beállított pompás „Palestina” szalongőzőse, mely távolkeleti luxusutakat szokott lebonyolítani, ezúttal közvetlenül a Pészach-husvét ünnep után hagyja el a triesti kikötőt. Így a legszebb tavaszi napokon teszi meg az utat Velencén, Athénen át Jaffába, Haifába, visszafelé pedig alkalmat ad Egyiptom megtekintésére is. Sőt a Mult és Jövő iránt való előzékenységből a hajóstársaság lehetővé teszi azt is, hogy azok, akiknek az egész útra csak három hét áll rendelkezésre, ebből három napot Egyiptomban tölthessenek, anélkül, hogy a minden régi és új nevezetességet felölelő palesztinai programból egyetlen pontot is el kellene mulasztani.

A Szentföldön ebben az időben már teljesen elmúlt az esőzési időszak, amely tavaly még Peszachkor is hideg napokat hozott a zárandokoknak Jeruzsálemben. Az ország megtekintése után alkalom nyílik a *telavivi tavaszi mintavásárba* való bekapcsolódásra, vagy egyéb közgazdasági teendők elintézésére s akinek módjában van, üdülést kereshet a *Karmelen*, a tengerparton, vagy a világhírű *tiberiási* gyógyforrások vizében. A hajójegy ráfizetés nélkül meghosszabbítható.

Ezúttal is fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy tavaly milyen nehézségekbe ütközött későbbi időpontban újabb kettőskabinok lefoglalása, minthogy ilyen hajófülkék csak korlátolt számban vannak és így a későn jelentkezett házaspárok kénytelenek voltak külön-külön elválasztva, négyes fülkékben elhelyezkedni. Fontos tehát, hogy a foglalás, különösen a tengerre

1936 április hó 16-tól május hó 5-ig,
vagy május hó 14-ig

DR PATAI JÓZSEF vezetése alatt
A telavivi tavaszi vásár megtekintése
Részvételi díj, vasut, hajójegy, a szentföldi
tartózkodás, hotel, ellátás és az összes
autótúrák költségeivel együtt

**Budapesttől—Budapestig
650 pengő és 5 angol font**

A hajójegy visszafelé ráfizetés nélkül
Egyiptomon át is érvényes

(U t v o n a l: Triest, Velence, Brindisi,
Jaffa, Haifa, Alexandria, Pireus, Athen,
Velence, Triest)

Jelentkezés 1936 február 28-ig

néző kétszemélyes hajófülkékben minél előbb megtörténjen.

Részt lehet venni túrák nélkül is, csak a hajóúton. Hajójegy oda és vissza és vasúti jegy Budapest—Triest összesen 410 P.

A rendezőség a részletes prospektusban megjelölt előadásokon kívül külön készséggel áll rendelkezésre a szentföldi útnak szellemi s gyakorlati előkészítésében és minden kérdésre személyesen vagy levélben is ad felvilágosítást. A szerkesztőség címe: Vadász-utca 11. l. emelet. Telefon: 19—9—55.

BIALIK MEGHIVÓJA

Egy emlék a Mult és Jövő 1934. évi szentföldi társasutazásából. Bialik, a nagy héber költő kereste a hotelben Patai Józsefet és „Baruch haba-Isten hozott!”-cédulát hagyott hátra, melyen meghívja a társasággal együtt villájába teára.

Hotel „ALLENBY”

Rabby J. SEGAL Prop.
92A, ALLENBY STR.
TEL-AVIV, PALESTINE
TELEPHONE 1001

מלון „אלנבי”

של הרב י. סגל
רחוב אלנבי מס' 92 א.
תל-אביב, ארץ-ישראל
טלפון 1001

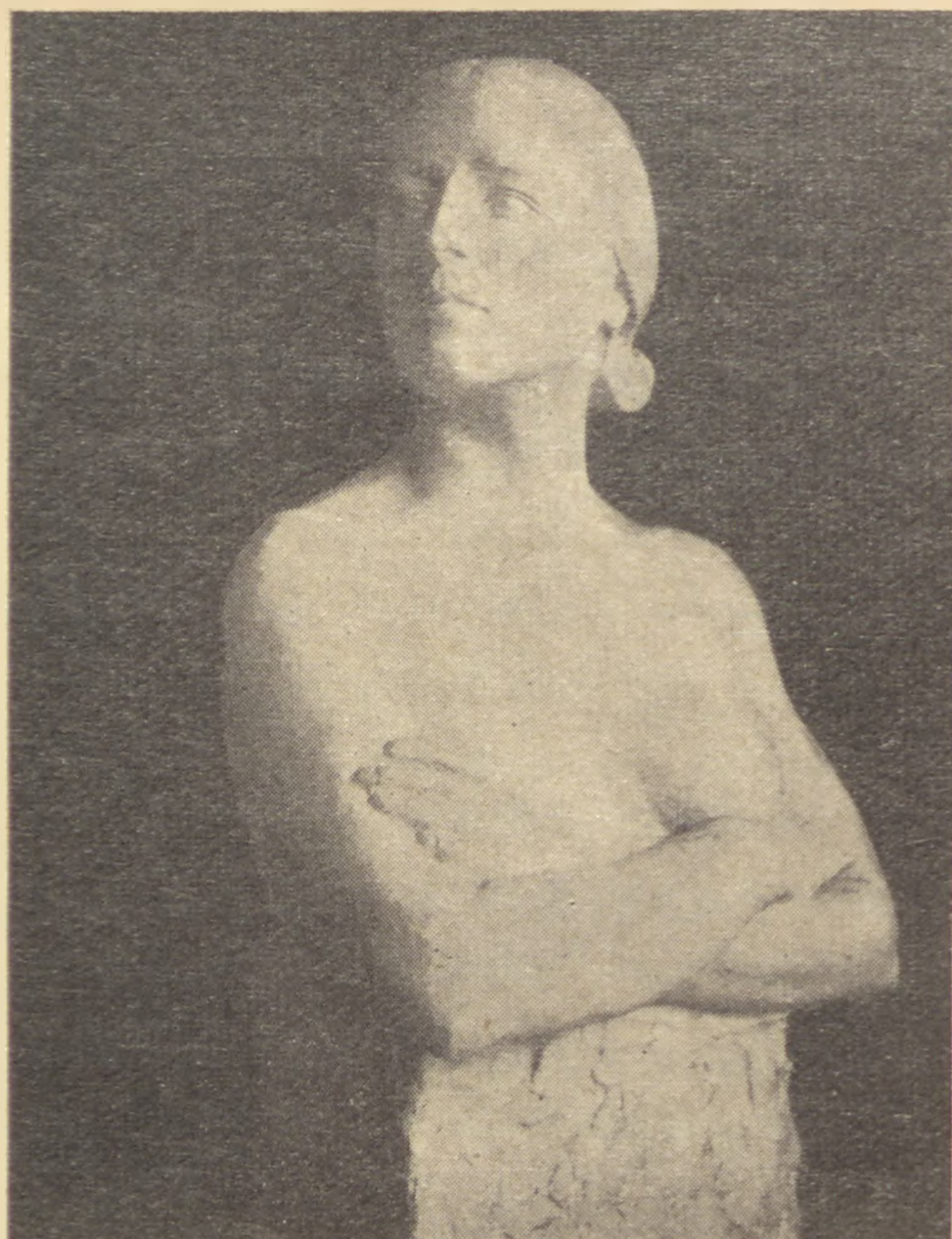
Tel-Aviv, the תל-אביב, יום ד'

אשר הפס' צ' פטאי,

אשר אורידי היע,

ברוך הבא! אלא אנא דבית אלע אלח חסדך דא
בית דאם שעה 4.

החגיגה

*Horváth Lajos szobrász
Temesvár*

Baloldal : Büszkeség

Jobboldal : Fájdalom

CSERMELY GYULA: 332 + 36

Reb Mechól Kajn, helyesebb kiejtéssel: kohén, vagyis az áldozárok rendjéhez tartozó, Dunaszerdahelyen, az én pátriámban, melámed volt, ami magyar nyelven hitoktatót jelent. Azaz: nem a szó mai értelmében vett hitoktatót, aki az elemi- és a középiskolákban heti két órán át hittant ad elő, magyarra fordítottat néhány fejezetet a bibliából, no meg „szemelvényeket“ ismertet Jósua, a Bírák és tán a Királyok könyvéből, azután pássz.

A reb Mechól-féle melámedok nem hittant adtak elő, hiszen már a nyolcéves tanítványaik benne éltek a hitben, ahogy magukkal hozták szüleik házából, tudták, hogy mit szabad s mit nem szabad, ismerték az imarendet, törvényeket stb. A reb Mechól-féle melámedok, azok a régi drága emberek, chumist-rásit és gemórét adtak elő, ami már nem hittan, hanem tudományos oktatás, mert a chumis és a rásihoz hozzávették a „Tárgumot“ is, vagyis Onkelosz araméusnyelvű fordítását a gemóréhoz pedig a glosszátort, közönséges elnevezéssel toszafoszt, esetleg — egy-egy nehezebb részletnél — Rámbámmal is tanácskoztak és Máhársóval.

A mi reb Mechól kajnunk szegény ember volt, mint minden melámed a világon és optimista, derűsen látó, mint világszerte a legtöbb melámed. Havi ötven-hatvan forintnál legjobb éveiben sem rugott többre a keresete és ebből — mint ő mondta — „három szobára való gyereket“ kellett eltartani, felnevelni és ruházni, holott a három szobára való gyerekhez csak kétszobás lakása volt és a két szobából az egyiket tanteremnek rendezte be, chédernek. És ha kérdezte valaki: — Hát a chéder-szobába, reb Mechól-lébn, miért nem kvártélyoz be gyermekeiből vagy négyet? nagyon komolyan felelte: — Ahol tórát tanítok, ott még anyalt sem hálatnék, nem emberi lényt.

A három szobára való hét gyerek tehát atyjukkal és anyjukkal csak egyetlen szobára szorult, mindamellett reb Mechól kajn hálát adott Istennek azért az egy szobáért is. — Jákob ősapánk — mondta — a puszta ég alatt, csupasz földön hált és egy kő volt a fejealja, a párnája, nekünk meg szoba jut és szalmazsák és vánkös... hát ne adjak hálát az Istennek?!

Tanítványai jöttek és mentek, tanultak nála három-

négy évig, azután jól megrakodottan zsidó tudással ki az életbe lépett ki, kereskedőtanonc vagy iparos-inas lett belőle, ki a tudománynak hővebb forrásait kereste és János-házára vagy Pozsonyba a jesivára ment.

Ősjogászok vannak, ős-jesivabócherok is vannak, akik tíz évig is jogászok vagy bócherok, de ős-chédergyerekek nincsenek. A kivétel a szabály alól az a fiú volt, Neuberger Josiásnak hitták, aki tízéves korában került oda reb Mechólhoz a chéderbe és tizenhatéves korában sem akaródzott továbbmennie egy lépéssel. Apátlan anyátlan árva fiú volt, gyámatyjánál lakott és étkezett és húszezer forint öröksége az árvaszéknél kamatozott, jó helyen.

Mi tartotta ott a chéderben még tizenhatéves korában is, azt senkisémm tudta, még a gyámatyja sem. Ez hiába mondta: — Hórihorgas, már embernyi fiú vagy, úgy festesz ott a chéderben, mint „lehávedl“ az öreg ló a kis csikók közt; miért nem mégysz jesivabóchernak Galántára, Pozsonyba vagy bárhová?

— Mert nem akarok Szerdahelyről elmenni — felelte a fiú és elpirult.

— Jól van, hát ne menj el, ha nem akarsz. De itt is van jesiva, reb Sulem Beernek is van, a rófnak is.

— Én csak reb Mechólnál akarok tanulni — felelte Neuberger Josiás és másodsor is mélységesen elpirult. Mert hát Leára gondolt, reb Mechól kajn legidősebb lányára, aki mindössze tizennégyéves, de már városszerte megcsodált szép teremtés volt. Rebbéje házában mindennap láthatta, hát csak természetes, hogy nem kívánczolt máshová.

Mélységes elpirulás és zavarodottság! A gyámapa most már pedzette, mi köti oda a gyereket reb Mechólhoz, de nem szólt rá, mert gondolta: — Hol van még ez a tacskó a chupától?

Múltak a hónapok, az idő homokóráján újabb porszem pergett alá az edénybe, Neuberger Josiás tizenhétéves és reb Mechól lánya, Lea tizenötéves lett. A Neuberger-fiúnak már ütközött a hajúsza szakállá, ha nem akart nevetségessé válni, mégis el kellett hagynia a chédert és máshová mennie, hogy kibővítsé és mélyítse a tudását.

De jóllehet, fájt a szíve Lea miatt, nem Szerdahelyen maradt, hanem Husztra ment és rendszeres levelezést folytatott volt rebbejével, reb Mechóllal, küldött neki apróbb

ajándékokat, szép tajtékipipát vagy valami új könyvet, például egy-egy rabbi-híresség döntvényeit, sőt két évvel elutazása után egy teljesen felszerelt széfer-tórát küldött neki, hogy a rebbe, ha Isten ments gyengélkedik és szombatban nem mehetne templomba, otthon is „csinálhasson” minjánt. Szép bársonyköpenye volt a tórának, a köpenyen, arany himzéssel, az ő, az adományozó neve, ezüst paizsa és fejdíszei is voltak, de a hosszúnyelű mutató-kezet, az úgynevezett „jád”-ot, már nem küldte el. Célja volt ezzel, tehát nem küldte.

Reb Mechól nagyon boldog volt, régi vágya volt egy saját széfer-tóra; boldogan meg is köszönte és mert azt hitte, hogy csak feledékenységből nem küldte a fiú a jád-ot is, megreklamálta: a széfer-tórához jád is kell.

A Neuberger-fiú csak erre várt és olyan ezüst kezecskét küldött reb Mechólnak, melynek tenyerébe, héber betűkkel, a Lea nevet vésette be a vésnökkel. Gondolta magában, hogy a rebbe ezt észre fogja venni és ki fogja találni az értelmét. Hogy ő, Neuberger Josiás, azért vésette a mutatókézbe Leát, mert kitörölhetetlen betűkkel már régen a szívébe véste. És ha észre fogja venni, meg is fogja érteni, hogy ez vallomás és majd értésére fogja adni, hogy ha a Legfelsőbb is akarja, akkor hazajöhetsz és megtartjuk az eljegyzést.

De a rebbe, sajnos, nem vette észre, legközelebbi levelében megköszönte az utólag kapott jád-ot is, egyben sópánkodott, hogy Lea, az ő legidősebb leánya — egészséges és erős legyen — már tizenhétéves, ma-holnap férjhez kellene adni, tudna is neki egy jóra való fiatalembert, nem is kér az többet, mint négyszázat, de ribajnaj sel ajlam, honnan?

Neuberger Josiás korántsem élt a gyanúperrel, hogy azért írta reb Mechól ezt a levelet, hogy volt tanítványa ajánlkozzék: én kisegítem a rebbét, hiszen hála Istennek módomban a segítés. Tudta, hogy reb Mechól nem akart mást, mint kiönteni előtte a szívét, de mert mégis csak félt, hogy reb Mechól, a közkedvelt ember, megszerzi magának azt a négyszázat, az a gondolat foglalkoztatta, hogy hazamegy, megmondja reb Mechólnak, hogy egy élete egy Leája s a többi. De letett erről a gondolatáról, mert istenfélő bócher nem vallhat szerelmet, nem egy leánynak, de a leány édesatyjának sem. Hiszen tudnia kell a bóchernak, hogy „csalfa a báj és hiuság a szépség” s hogy csak egy érték van a világon, a szent tóra.

Mirjam Szegall, a Palesztinai Kamaraopera tagja, mint földmunkás (Lent párisi diplomája)

Mirjam Szegall mint lírai szoprán Mozart operájában

Nem ment haza Szerdahelyre, hanem levelet írt reb Mechólnak, hogy ne aggódjék, reb Mechól, hanem teljesítse kérésemet, mely a következő: „A” háromszázharminckettőhöz adja hozzá „a” harminchatot és férjhez adhatja Leát minden pénz nélkül.

De nagyot nézett reb Mechól, mikor elolvasta ezt a rejtélyes levelet. A háromszázharminckettőhöz a harminchatot adjam hozzá: ezt ki értse meg? Hiszen még ez a kisebb összeg, a harminchat sincs meg!

Megmutatta a levelet ennek is, annak is, de mindenki csak csóválta a fejét. — Érthetetlen, hogy mit gondol a fiú. Vagy a sok tanulás zavarta meg az eszét? Megmutatta a levelet a Neuberger-fiú gyámjának is, aki éleseszű, derekas ben tóra volt s ez egyszerűen nevetni kezdett.

— Reb Mechól kajn, maga ezt nem érti meg? A legfogasabb Rámbám-ot is olyan könnyen fejti meg, amilyen könnyen egy diót tör fel az ember, de azt, amit a fiú ír, nem érti meg? A háromszázharminckettő és a harminchat nem jelenthet forintokat, mert akkor nem volna itt a megjegyzés, hogy férjhez adhatja Leáját minden pénz nélkül. Hanem azt jelenti ez a két szám, hogy adja hozzá feleségül Leáját, mert bizonyára a szívébe zárta.

De már erre reb Mechól kajn a homlokára ütött, hogy biz így van. Lea betűinek számértéke: harminchat és Jajsi-jóhü számértéke: háromszázharminckettő. Ha hozzáadom Leámat a fiúhoz, akkor férjhez adhatom lányomat minden pénz nélkül.

— Nos, mit válaszol erre a levélre? — kérdezte a gyám reb Mechóltól.

— Azt, hogy adom, nagy örömmel adom. Az ő jádjáért cserébe adok neki egy másik jádot, a leányomét.

TOLLHEGYRŐL

SHERILL TÁBORNOK

Az amerikai zsidó sajtó nagy megütközéssel tárgyalja Sherill tábornoknak, az olimpiai játékok amerikai exponensének nyilatkozatát, amely abban a jótanácsban csúcsosodott ki, hogy az amerikai zsidók tartózkodjanak a berlini Olimpiád ellen való izgatástól, *különben ugyanolyan viszonyok következhetnek be Amerikában is, mint Spanyolországban a zsidók kiűzése előtt.* Sherill tábornok szerint, ő elintézte Hitlerrel személyesen, hogy meghívják a zsidó bajnokokat is az Olimpiádban való részvételre, így hívták meg Iksz Ipszilont is. Csakhamar kiderült azonban, hogy X. Y. csak negyed zsidó, vagyis egyik nagyapja volt zsidó. Sőt kiderült, hogy ennek kiderülése is elegendő volt a meghívó visszavonására. Jelen esetben pedig nem ez a fontos, hanem az, hogy már Amerikában is lehetséges olyanfajta beszéd, mint amilyen Sherill tábornok fenyegetése volt.

NÉMET ZSIDÓ...

Csendes, halkszavú uzsonnázó társaság a Belváros egyik ismert cukrászdájában. Nem az első „korosztálybeliek“, inkább „magasabb évjáratok“, nagyobbára idősebb nők, csillogó őszhajú, de ruzs nélkül pirosuló arcú matrónák. Köztük ül az őszhajú örökifjú költő, „a Szív poétája“. Az egyik úriasszony halkan citálja a *Múlt és Jövő* legújabb számában megjelent, szomorúan szép versének végső sorait:

„Sóhajták egyre: Meghalni mi jó! —
Szegény zsidó, szegény német zsidó!“

Az arcok elkomorulnak, a szemek elborulnak, itt-ott egy könnycsepp is gördül alá a meghatott arcokon.

A szomszéd asztaltól egy „öregedő fiatalember“ kis papírszeletet, kitépett noteszlapot küld át a poétának:

De zeng a magasból az isteni szó:
„Csak bennem bízzál, szegény német zsidó!“
„Tengerbe fult már nem egy bösz Faraó,
De él a te Istened, szegény német zsidó!“

A komor arcok felderülnek, az elborult szemek felcsillannak, de egy-két könnycsepp még ragyog a szemek szögletében. A négy sort a szomszéd asztaltól a harcias Gábor Diák küldte szeretettel Feleki Sándornak.

A BAUMGARTEN-DÍJAK

Egyetlen élő zsidót sem találtak megjutalmazásra méltónak az elhalt zsidó nagy alapítványaiból. Szomorú tanulság élőknek és holtaknak...

Arabok hajóra szállnak Haifában

ZSIDÓ HUMOR

A SZÉGYENLŐS VŐLEGÉNY

A lublini rabbihoz eljött egy fiatalember és elpanaszolta bizalmasan, hogy nagy bajban van, mert mint újdonsült vőlegényt fel fogják hívni legközelebb a templomban a Tóra elé máftirnak és el kell olvasnia hangosan a haftorát, holott ő tökéletes am-haarec maradt, minthogy az apja oly korán munkába fogta és nem taníttatta. Mire a rabbi jószágon megnyugtatta:

— Csak gyere el, én majd melléd fogok állni.

A templomban felhívták a fiatalembert és már sokan várták a mulatságos hibákat. A lublini azonban a fiatalemberrel együtt ment az emelvény elé és nagyot ütött az asztalra és addig csapkodta az olvasóasztalt, amíg a fiatalember be nem fejezte a haftorát, úgyhogy senki sem hallott belőle egy szót sem.

EGY ÉS HUSZONHÁROM ÓRA

A briszkai rabbi Chájim igen megfontolt beszédű, szűkszavú ember volt. Valaki megkérdezte tőle, mi az oka, hogy a szomszéd város rabbija olyan bőbeszédű? Mire rabbi Chájim így felelt:

— Neki elegendő egyórai gondolkodás, hogy 23 órán át beszélni tudjon, én meg inkább gondolkodom 23 órán át, hogy egy órát beszéljek.

KÁR, HOGY ZSIDÓ

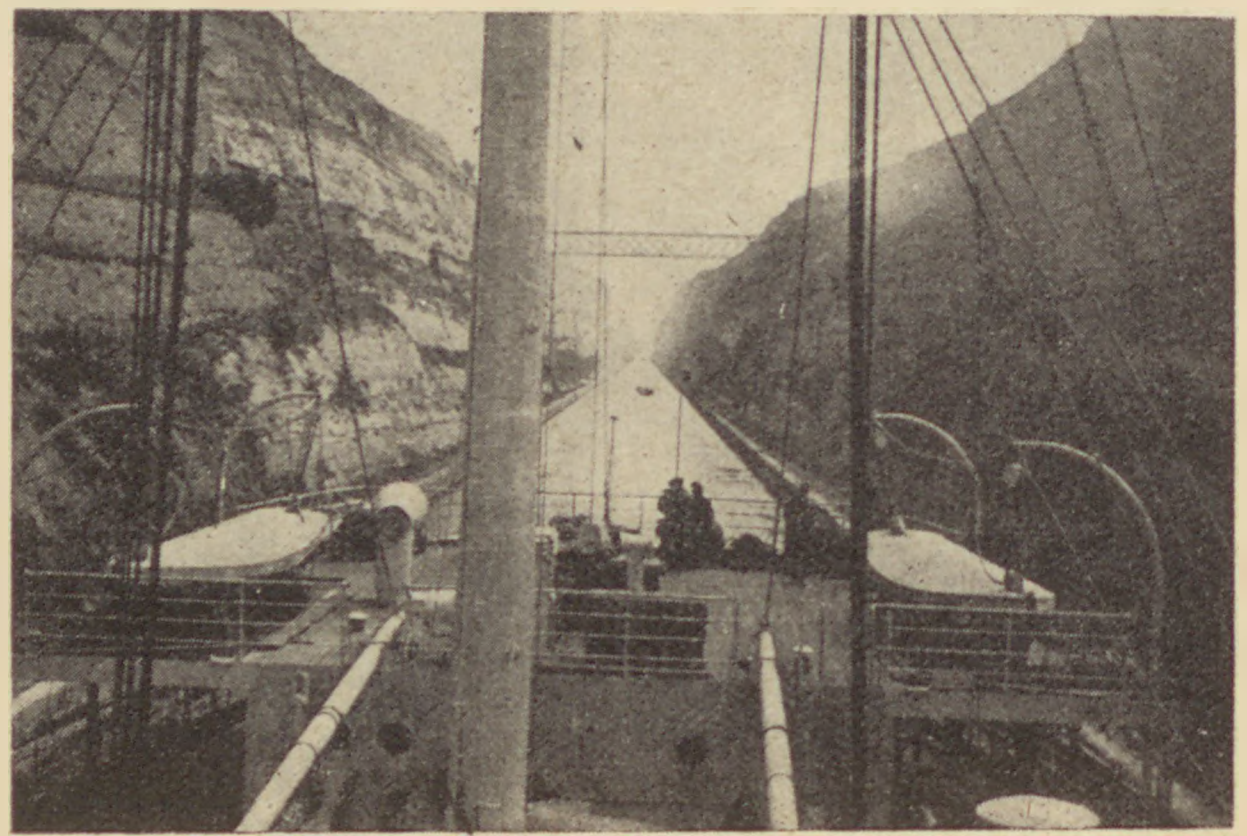
A varsói rabbi együtt utazott a vasúti kocsiban egy varsói prefektussal, akinek nagy kutya volt, melyet állandóan így szólított: „Gyere ide Zsidó, állj fel Zsidó!“ Mire a varsói rabbi megjegyezte a szembenülő szomszédja felé: „Kár, hogy ez a kutya zsidó. — Miért? — kérdezte a prefektus meglepetve. — Mert, ha nem volna zsidó, — felelte a rabbi — lehetett volna ebből a nagy kutyából akár prefektus is. A prefektust annyira meglepte a válasz, hogy jóízűen elnevette magát a szellemes feleleten.

A BÖLCS TÉVEDESE

A szlucki rabbi Joszéhez szólt egyszer valaki: „Hogy lehet, hogy egy ilyen bölcs ember ezt a dőreséget követte el?“ Mire amaz felelt: „S mit gondolsz, ha az Isten meg akarja valósítani azt a bibliai verset, hogy „hátraszorítja a bölcséket“, kivel valósítsa meg, egy olyan balgával, mint te?“

„VISSZÁS NEMZEDÉK“

A „Készav Szofér“ magyarázza ezt a mózesi mondást a következő aktuális beállítással: A visszáság a szülők és gyermekek viszonyában nyilvánul meg. A mai gyermekek a szülőket szeretnék nevelni. Ez a „visszás nemzedék“...

A „Galilea“ hajó a Korinthosi szorosban

A MULT ÉS JÖVO ELSŐ SZENTFÖLDI ÚTJÁNAK EMLÉKEIBŐL

Tizenkét éve annak, hogy a *Mult és Jövő* első szentföldi társasutazását rendezte. Akkor ez úttörő munka volt és egy zarándoklás Palesztinába még igen viszontagságos, messzi keleti útnak látszott. Az akkori hangulatot érdekesen jellemzi alábbi lelkes vers, melyet M. Bassewi von Threwenberg porosz birodalmi báró, a „Pester Lloyd“ munkatársa (magyarul is írt Vajda Mihály név alatt), a Szentföldre készülő Patai Józsefhez intézett: A kísérő levélben, hétágú koronával és címerrel ékes levélpapíron kifejti, hogy „ősz kora dacára aláveti magát az út fáradságainak és boldogan gondol arra, hogy E. M. Lilien, a nagy grafikusművész is a társasággal tart“.

M. BASSEWI, REICHSFREIHERR VON THREWENBERG:
AN JOSEPH PATAI

*Ich les' du willst nach Zion wandern
und singen dort manch neues Lied
und blickst um Dich: Wer von den andern
wohl mit dir in die Ferne zieht?*

*Ich wär dabei mit Leib und Seele
— schon hör ich meiner Leier Ton —
und freudig ich die Stunden zähle
bis Zion meiner Sehnsucht Lohn.*

*Ich will, wie du der Ahnen Lande
besuchen um mit neuer Kraft
zu tilgen unsre Schmach und Schande,
die Lug und Trug und Neid uns schafft.*

*Ich will mit dir die Mühen teilen
und hören Zions neue Lehr,
wenn wir an heiligen Örtern weilen,
erwachsen Lieder klar und hehr.*

*Drum sei gegrüsst, mein Herr und Meister,
und voraussichtig — Kamerad,
es leite uns der Herr der Geister
und ebne auch der Pilger Pfad.*

WEIZMANN ÉS AZ ANGOL KIRÁLY

György király halála gyászba borította Palesztina zsidóságát is, mely egyik legnagyobb barátját látta benne. Weizmann közli ebből az alkalomból a „Haarec“ telavivi napilapban a királynál történt fogadtatásának részleteit:

1918 februárjában történt, tehát három hónappal a Balfour-deklaráció után, hogy a király külön kihallgatáson fogadott, amely háromnegyed óráig tartott. Először kémiai munkám iránt érdeklődött, amelyeket a háborúból ismert egész részletesen. Azután a zsidóság általános helyzetéről beszélgetett velem. Nagyon érdeklődött az orosz zsidóság helyzete iránt. Egyszerre csak így szólt a király: „Mindig tanácsoltam Miklós cárnak, mikor találkoztunk, hogy érdeklődjön jobban az iránt, ami népében forrong. Fájdalom, nem hallgatott rám...“ Azután az angol zsidóságról beszélt. Majd a cionizmusra tért át és a király megkérdezte: *Hiszek-e abban, hogy az egész zsidóság támogatni fogja a cionista mozgalmat?* Nem volt könnyű erre a kérdésre felelni, mikor az orosz zsidóság romokban hevert és az általános zsidóság szét tépve vergődött az egész világon. Mégis azt feleltem: „Hit és remény ez, Felség, mely ha, Isten

ments, elveszne, belepusztulna a zsidó nép. És mert a zsidó nép élni fog örökké és nem tűnhet el a nap alól, nem tűnhet el a zsidó nép és zsidó ország feltámadásába vetett hit sem.“

Amire György király szóról-szóra így válaszolt:

„Írva van a Bibliában, hogy Izrael fiai vissza fognak térni Izrael országába és én boldog vagyok, hogy az én királyságom lesz az, mely ezt elősegíti. Teljes szívvel fogok mindig érdeklődni a cion építés fejlődése iránt.“

Így beszélt a nagy fejedelem, a zsidóság nagy barátja, a megértő nagy ember, akinek emlékét a zsidó történelem Cyrus (Kóres) mellé állítja mindörökké.

ERDÉLYI ZSIDÓ ÉLET

Az erdélyi zsidóság intenzív zsidó életében a legszélesebb rétegek vesznek részt. A Palesztina építőmunka minden egyes akcióját megfelelő sikerrel bonyolítják le. Így legutóbb a Keren Hajeszod 15 éves jubileumát impozáns keretek között ünnepelte mult hó 6-án Erdély zsidósága. A jubiláris munkakonferenciát az oradeai városháza dísztermében nyitották meg a helyi hatóságok, külföldi zsidó szervezetek, az erdélyi cionista csoportok és zsidó testületek nagy tömege jelenlétében. Az ünnepélyes nagygyűlést a Sas-palota nagytermében dr. Weisz Artur, a Keren Hajeszod erdélyi kuratóriumának elnöke héber, román és magyarnyelvű beszéddel nyitotta meg. „A gyűlölet hullámai és a hamis vádak özöne önti el galuthi életünket és ebben a sivár galuthi jelenben az egyetlen fény és reménysugár Erec Jisrael, az épülő ország.“ Dr Weisz magasszárnyalású megnyitó beszéde után Vermes Ernő, a Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke üdvözölte héber beszéddel a jubiláló Keren Hajeszodot. Hangsúlyozta, hogy az országépítés alapja és az arra való áldozás nem filantropikus ügy, hanem kötelesség, mely az egész zsidó nemzetnek szól és amely alól egyetlen zsidó sem vonhatja ki magát. Dr. Adorján Ármin az erdélyi kongr. hitközségek szövetsége és az oradeai hitközség nevében üdvözölte a jubiláris konferenciát. Kesztenbaum Miksa a Mizrahi üdvözlétet tolmácsolta. Dr Markovits Ignácné elnökasszony az erdélyi Wizo nevében szólalt fel, rámutatva arra a szerepre, amelyet a zsidó nőnek kell betölteni Erec Jisrael újjáépítésének grandiózus művében. Dr Schwarcz Lajos a satumarei Unitas üdvözlétet tolmácsolta. Moritz Geiger, a Keren Hajeszod jeruzsálemi direktóriumának delegátusa kijelentette, hogy „a külső ellenség támadására, az egyre növekvő antiszemitizmusra a nemzeti építőmunka kell, hogy legyen a zsidó nép leghathatósabb válasza. Veszedelmesebbek azonban a belső ellenségek, akik elfordulnak, vagy szembefordulnak az egyetemes zsidó népi feladatokkal.“ Darvas Mór (Targul Mures) lendületes beszédben hívta fel fokozottabb tevékenységre a delegátusokat. A konferencián résztvettek Israel Manó (Alba Julia), dr Friedmann Márton (Blaj), Moreno Manó (Borsec), Sebesi Izsó (Brasov), König Miksa ig. (Bucuresti), Spitz Rubens (Medias), Schöffler Lipót, a petrosani zsidóság közkedvelt vezére, Izsák Elemér (Targul Mures) és a regáti cionista szervezetek képviselőitében I. A. Mibashan.

A konferencia határozati javaslatot fogadott el, amelyben tiltakozását fejezi ki a palesztinai kormány szándéka ellen, hogy Legislative Councilt kreáljon Palesztinában. A jubiláris konferencia lelkes hangulatban, a Hatikvah dallamaival ért véget.

Impozáns keretek között avatta fel a turdai zsidóság az újonnan alakult zsidó klubot. Dr Lengyel elnök és munkatársai fáradságot nem ismerő munkájának köszönheti Turda zsidósága, hogy Erdély egyik legszebb klubját magáénak mondhatja.

R. A.

DR VIDOR PÁL: A ZSIDÓ DAL

Gyönyörű cikket írt legutóbb *Kelen* Hugó a „Zsidó Szemlé”-ben a zsidó kultúrmunkáról. Megmutatta, melyek azok az utak, amelyek elvezetnek és melyek azok az utak, amelyek nem vezetnek, nem vezethetnek el a zsidó lélekhez. A lélek csak a léleknek tárul ki. Amikor igazi művészet keresi a lelket, akkor eltűnnek a szakadékok, összerakulnak a széthúzó, hívókké lesznek a kételkedők. És amikor szép, becsületes, úttörő zsidó kultúrtettek magasodnak ki valahol a szokványos műsorok, felületes, szórakoztató aktualitások közül, akkor ezt hirdetni kell. Hogy meghallják, hogy megtudják, hogy kövessék.

A budai zsidó ifjúság kulturális csoportjának legutóbbi összejövele ilyen minden szempontból szép, becsületes, úttörő zsidó kultúrtett volt.

A zsidó műveltséghez kétségtelenül hozzátartozik a zsidó lélek egyik legjellegzetesebb megnyilatkozásának, a *zsidó zenének* ismerete. És mégis olyan kevésbé, olyan nagyon kevésbé ismerjük. A multszázadbeli zsidóság általában megelégedett a „saját szőlőjéről”, de azután a zsidó zene nagyon hozzáférhetetlen, nagyon megközelíthetetlen is. Mit jelent a zsidó zene, a zsidó muzsika? Jelent Mózes diadalénekétől, amelyet a Vörös-tenger partján asszonyok hangszerkísérete festett alá, a Titus diadalívén ábrázolt templomi hangszerszámokig egy egész elmerült, nagy emlékvilágot. Jelenti a megmaradt, napjainkhoz kapcsolódó, mindenütt meglévő tóraolvasási dallamot. Jelenti a liturgiai zenét, a kántor, a kórus énekét, az orgona játékát. Jelenti valahogyan az emberiség kultúrjavit gyarapító zsidó zeneszerzők, a Meyerbeerek, Halevyk és Goldmarkok alkotásait is. És az időbeli elágazással együtt jár a térbeli elágazás. Amit Marokkóban és Tuniszbán, Palesztinában és Perzsiában, amit feketetengeri kikötőkben és newyorki szabóműhelyekben énekelnek, az mind, mind zsidó muzsika. Mindig más és mégis mindig ugyanaz.

Négyezer esztendő elmerült, megmaradt, bujdosó, kitörő, síró és nevető, bízó és letörő zsidó muzsikája... Ebből ragadta ki gyökeres tudással és lelkes szeretettel az előadó, *Nyilas-Kolb* Jenő szerkesztő a keleteurópai zsidóság zenéjét. A keleteurópai zsidó világ nemcsak azért fontos nekünk, mert közel van hozzánk, hanem azért is, mert ez az egyetlen nagyobb terület a világon, ahol zsidó tömegek évszázadok óta és még ma is népi életet élnek. És ennek a népi életnek megvan a maga külön népi zenéje, amely végigkíséri a nép gyermekeit a születéstől a halálig, a bölcsőtől a sírig. Ebben a zenében benne dalol az anya féltő szeretete, a chéder, a szerelem, az ivó, az ucca, a katonáskodás és a messiásvárás... minden. És ami különösen jellemző, ami különösen és mélyen zsidó: vallási és világi élet közt nincs különbség és válaszfal, a világi élet legnagyobb vígságába is belecsendül az „örvendve imádkozó” zsidó vallásosság.

És az előadás után megszólaltak maguk a dalok. Úgy, ahogyan azt két igazi zsidó művészlélek, *Kelen* Hugó és *Kadosa* Pál zongorára átírta, úgy ahogyan azt *Szegő* Julia éneke és *Kelen* Hugóné zongorajátéka a lelkekbe belesugározta. Micsoda énekek ezek! Az egyik egy zsidó bölcsődal. Az anya ringatja kicsiny gyermekét és arany álmofonalakat sző a kis Majsele köré. Nem arról álmodozik, hogy gazdag lesz, hős lesz, király lesz. Másról. Többről. Arról, hogy tudós és istenfélő zsidó marad.

Figyeltem a közönséget. Mély meghatottság az arcon. Érzik: a saját lelkük szólalt meg, ébredt fel, mélyült el. Érzik: a saját ki nem bontott, föl nem fedezett, meg nem hallgatott zsidóságuk talált egy estére haza. Hazavezette őket az, ami több Sulzernél és Goldmarknál: a zsidó néplélek eleven izzása, fénylő lobogása.

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A HITKÖZSÉGI PÁRT PROGRAMJA

Amint előre látható volt, a pesti hitközség választási harc nélkül fogja régi vezetőségét, Stern Samu elnökkel az élén, méltóságában megerősíteni és legfőleg kiegészíteni. Egyetlen párt sem vállalhatott felelősséget azért, hogy a mai időben alkalmat adjon benső harcok megindulására, zsidóknak egymás ellen való küzdésére a nyilvánosság fóruma előtt. Köszönet illeti tehát azokat, akik a teljes béke útját egyengették és minden tekintetben a kölcsönös megértés szószólói voltak. Így történhetett, hogy a Hitközségi párt programját és a szavazó közönséghez intézett felhívását, minden pártárryalat vezetői egyformán jó szívvvel írták alá és a „kiáltvány” alatt ott szerepelnek a legasszimilánsabb exponensekkel együtt a Magyar Cionista Szövetség elnökei és irányítói is. A program felölel mindent, ami a mai helyzetben fontosnak mondható. Hitélet szilárdítása, iskola, templom és kultusz kiegészítése, a magyar zsidó kultúra terjesztése, erősítése, betegek, szegények, üldözöttek gyámolítása, jogaink és szabadságunk megóvása, intenzív vallásoktatás, családi vallásgondozás, az ifjúság megszervezése, a hatalmas kórházi intézmények fejlesztése, árvaház, siketnémaintézet, vakok intézete, szociális és kulturális intézmények bővítése, a magyar-zsidó szabadegyetem, szülők pedagógiuma, könyvtár, múzeum fejlesztése, amellet a sokrétű feladatok teljesítése mellett a költségvetési egyensúly megóvása racionális gazdálkodás segítségével — csupa olyan pontok, melyeknek helyességéről nem lehet vita. A fontos csak az, hogy valósággá válhassanak. Igen bölcsnek mondható a felhívásban kilátásba helyezett választójogi reform kérdésének érintése. „A hitközség tagjainak szélesebb köreit vonjuk a jogok gyakorlásába, de egyúttal a kötelességek teljesítésébe.” Ezzel eliminálódik az a ferde helyzet, hogy míg az országgyűlési és városi választójogban a zsidóság általában demokratikus felfogást vall, saját belső életében egy elavult, régi rendszer alapján eszközli a választásokat. „Kifelé való vonatkozásban a humanitás együttérzése parancsolja reánk, hogy programunkban szerepeljen a Palesztina-munka további méltó támogatása” — mondja a felhívás. Ez a tény meg fogja erősíteni nemcsak a pesti hitközségnek, de az egész magyar zsidóságnak is a pozícióját.

A Hitközségi Párt elnöke, dr. *Buday-Goldberger* Leó, a felsőház tagja, ügyvezető elnöke *Nagy* Andor, a pesti hitközség elöljárója. A párthelyiség VII., Síp ucca 12. szám alatt van.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG MAGYAR ZSIDÓ SZABADEGYETEMI ELŐADÁSSOROZATA negyedik tanévnek második szemesztere február 3-án este 6 órakor nyílt meg. A megnyitó Mendelssohn emlékeztetének volt szentelve. Előadtak: dr. *Barna* Károly, dr. *Hevesi* Simon, dr. *Guttmann* Mihály, dr. *Bródy* Ernő. Előadásokat hirdetnek a Szentírás, Talmud, irodalom, történelem, filozófia, művésztörténet, földrajz, szociológia és a pedagógia köréből. A kiváló előadók és a hirdetett közérdekű témák mutatják, hogy az új szemeszterben is a zsidó kultúréletnek nagy tényezője lesz a Szabadegyetem. Az előadók: dr. *Kandel* Sámuel, dr. *Kunos* Ignác, dr. *Jakab* Jenő, dr. *Farkas* József, dr. *Rosenblum* Manó, dr. *Csergő* Hugó, dr. *Wolf* József, dr. *Blau* Lajos, *Grünwald* Fülöp, dr. *Friedmann* Dénes, dr. *Guttmann* Henrik, dr. *Löwinger* Sámuel, dr. *Stössel* Lipót, dr. *Grosinger* M. József, dr. *Rónai* Pál, dr. *Munkácsi* Ernő, *Billes* Ármin, *Barát* Endre, dr. *Kecskeméti* György, *Feigl* L. H., dr. *Cseh* Arnold. Érdeklődők forduljanak a pesti izr. hitközség kulturális ügyosztályához, VII., Síp-utca 12., III. em. 53. sz. Beiratkozási- és tandíj nincs.

A MULT ÉS JÖVŐ EGYETEMI MATINÉJA

1936. ÉVI MÁRCIUS 8-ÁN DÉLELŐTT 11 ÓRAKOR
A LLOYD-KASZINÓ DISZTERMÉBEN

A *Mult és Jövő* márciusi matinéját a jeruzsálemi Héber Egyetem jubileumának szenteli. Prof. *Pfeifer* Ignác, ny. műegyetemi tanár, dr. *Török* Lajos, egyetemi tanár és dr. *Patai* József fogják a jeruzsálemi Egyetem jelentőségét méltatni. A műsor művészi számai keretében héber áriák és dalok, bibliai szavalkatok s zsidó költők szerepelnek legjelesebb művészi gárda interpretálásában. *Beregi* Oszkár és *Gál* Gyula, a Nemzeti Színház örökös tagja a Bibliából és új költőkhől ad elő. Új tehetségek bemutatkozása ennek a matinénak is jelentős programpontja. Itt lép fel először *Török* professzor lánya, *Török* Maya dalénekesnő, aki most fejezte be tanulmányait Zürichben, továbbá a *Sas* Mária kamaranégyes, melynek tagjai *Klein* Lili (I. hegedős), *Galambos* Gabriella (II. hegedős), *Somló* Klára (cselló) és *Sas* Mária (zongora). Előadásra kerül *Händel* *Juda Makábi* oratóriumának leghatásosabb részlete és palesztinai gyermekjelenet. Végül a most Párisban és Genfben feltűnt *Kozma* József zeneszerzőnek új héber dalsorozata. Az egyetemi matiné iránt igen nagy és lelkes érdeklődés nyilvánul meg. Belépőjegyek a *Mult és Jövő* szerkesztőségében és az egyetemi bizottság tagjainál kaphatók.

A György király-utca megnyitása Telavivban
Középen Disengoff, jobbra Dél-Palesztina kormányzója,
balra Ben-Jisaj író, a hivatalos közlöny szerkesztője

Purim Tel-Avivban

Rendkívül mérsékelt áru utazás

Triestből-Palesztinába

február 19-én a GERUSALEMME

február 21-én a PALESTINA

február 26-án a GALILEA

március 4-én a GERUSALEMME

a 12000 tonnás szalongözösökkel

Oda-vissza I. osztály P 456, turista osztály P 270

Prospektus kapható LLOYD TRIESTINO irodáiban

Thököly-út 2 BUDAPEST Váci-utca 4

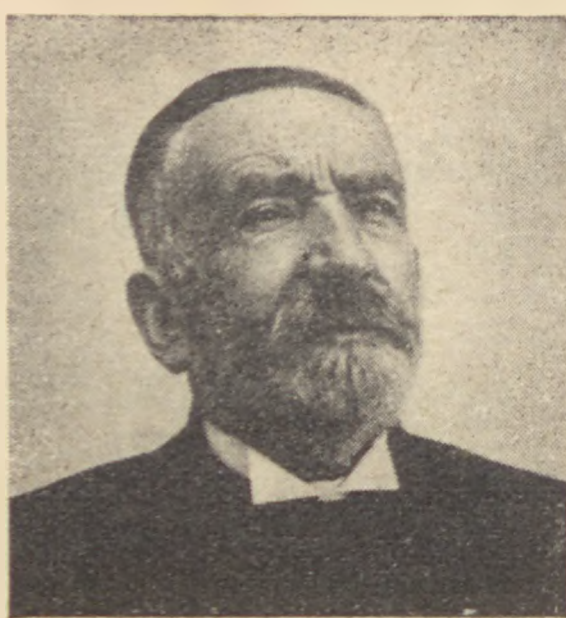
Palesztina Gazdasági Bizottsága

Andrássy-út 67

DR GÁBOR GYULA. A magyar zsidóságnak egyik nagy értéke, méltó tekintélye dőlt ki az élők sorából. Dr. Gábor Gyula kormányfőtanácsos, tartalékos őrnagy-hadbíró, a pesti izr. hitközség nyug. főtitkára, az Izr. Orsz. Iroda volt ügyvezető elnöke, kitűnő jogász, tudományos kutató és író január 13-án hosszú szenvedés után visszaadta tisztát, nemes lelkét Teremtőjének. Utolsó lehelletéig gyarapította elméjével és avatott tollával a tudományt, amelynek legkülönbözőbb ágaiban otthon volt. Január 15-én délből temették bensőséges részvét mellett. Ábrahámsohn Manó főkántor lelkeket megrázó zsoltáráneke vezette be a temetési szertartást, majd dr. Hevesi Simon pesti vezető-főrabbi mondott klasszikus szépségű és az egyéni fájdalom közvetlenségétől meleg halotti beszédet Barnai, Goldziher, Weiszbürg méltó utódja fölött. Dr. Glücksthal Samu a pesti hitközség. Szántó Jenő az Orsz. Iroda, Eppler Sándor hitk. főtitkár a tisztviselői kar, dr. Grünhut Ármin a Budapesti Ügyvédi Kamara és az Ügyvédi Kör, dr. Boda Ernő az Orsz. Ügyvéd-Múzeum gyászát tolmácsolta. Dr. Gábor Gyula irodalmi működésének méltatására még visszatérünk.

AZ IMIT JANUÁRI FELOLVASÓESETJÉN Kóhor Tamás megnyitója után dr. Richtmann Mózes méltatta Mendelssohnt, mint a zsidóság védelmezőjét és érdekes szemelvényekkel mutatott rá előkelő haremodorára. Szép Ernő finom hangulatú novelláját olvasta fel.

A WIZO JANUÁRI TEÁJÁN Patai Edith a zsidó ifjúság problémáiról tartott előadást, az ifjúsági szavalkórus pedig Patai Éva Munka-dalát adta elő szcenírozva. Dr. Kahan Niszonné elnöki megnyitójában méltatta Patai Edith irodalmi működését. Mint vendég jelent meg az esten Samy Gronemann dr., az ismert nevű író, a „Tohuwabohu” szerzője, aki Patai József üdvözlő szavai után kitűnő humorral világította meg a Palesztina-építőmunka ellen felhozott érvelések ferdeségeit.

*néhai Liebermann Jakab
lévai főrabbi*

*Fodor M. Pál: Portrait
(Schulz Ignác)*

Fodor M. Pál: Eső után

SZLOVENSZKÓI ZSIDÓ ÉLET

A LÉVAI STATUSQUO HITKÖZSÉG RÖVID TÖRTÉNETE. Az 1840. évi XXIX. törv. nyitotta meg Léva város kapuit a zsidók előtt és ezen évben alakul meg a hitközség. Bár már 1837. évben nyertek egyes zsidó családok telepedési engedélyt Léván, 1842. évben fordult a hitközség a város előljáróságához, első halottjának, *Weisz Gumperich-nak* elhalálozásakor egy alkalmas temetőtelekért. A városi hatóság közbenjárására a herceg Eszterházy-uradalom a mostani temető felső részét hasította ki a zsidó temető céljaira. 1848. évben már közel 100 zsidó lakott Léván. 1850. évben töltötte be a hitközség a rabbi állást *Liebmann Márk* személyével, aki az anyakönyvek vezetését kezdeményezte. *Liebmann Márk* működését a hatóság is elismerte és *Bars megye főrabbi*ja címet viselte, mivel az aranyosmaróti, oszlányi és verebélyi járások zsidó lakosai szerződést kötöttek, melynek értelmében a lévai rabbínátushoz tartoznak. A szabadságharc leveretése után a bars megyei zsidóságra 2800 pengőforint sarcot róttak ki, melyből a lévaiak 1480 pengőforintot fizettek, míg a többi a megyében lakó többi zsidó fizette meg. Ezen időben *Weisz Ignác* volt a hitközség elnöke. 1874-ben ketté vált a hitközség és 11 évi szakadás után az orth. hitközség beleolvadt a statusquo hitközségbe. Elnökei voltak a hitközségnek: *Ehrenfeld Benjámín*, *Ehrenfeld B. K.*, *Fischer Adolf*, *Ehrenfeld Jakab*, *Frommer Samu*, *Deutsch Kálmán*, dr. *Pólya József*, *Adler Miksa* orvos, *Friedmann Ármin*, *Taub Lipót*, dr. *Frommer Ignác*, *Frommer Mór*, *Fischer Miksa*, *Guttmann Lipót*, dr. *Elek Mór*, *Weisz Benő*, dr. *Szilárd Samu*, dr. *Balogh Sándor*, dr. *Kaiser Lajos*. Jelenleg *Adler Gyula* alelnök vezeti a hitközséget. *Liebmann Márk* 1871. év végén hagyta el a rabbi állását. A község helyét nem töltötte be, hanem a rabbi teendők ellátásával *Schlesinger Józsefet*, azután *Werner Salamont* és később *Priszner B. Lipótot* bízta meg. 1881-ben töltötte be a hitközség újból a rabbi széket *Kohn Ambrussal*. Ennek elhalálozása után 1892-ben *Liebermann Jakab* lett meghíva, aki a rabbi állást 1934. év elején bekövetkezett haláláig töltötte be. *Liebermann főrabbi* a hitközségi élet fellendítésével és a humanitárius intézmények fejlesztésével nagy érdemeket szerzett. Az új iskola ügyét mindig szíven viselte, de fájdalom, felavatását már nem érte meg. Özvegye mint a lévai

Fillér-Egylet agilis elnökasszonya fejt ki nemes tevékenységet.

FODOR M. PÁL, fiatal lévai zsidó festőművész két olajfestményét mutatjuk be mai számunkban: „Eső után“, c. hangulatos tájképét s *Schultz Ignác* elnök arcképét. *Fodor M. Pál* a lévai tanítóképző elvégzése után és közben is foglalkozott festéssel és jelenleg a prágai képzőművészeti akadémia hallgatója. A csehszlovák sajtó már ismételtelen méltatta munkáit.

POZSONYI ZSIDÓ AKADÉMIKUSOK kertje létesül Palesztinában. A Keren Hajemeth helyi bizottsága még januárban átutalja a kert létesítéséhez szükséges összeget.

A BESZTERCEBÁNYAI II. MAKÁBI VILÁGOLIMPIÁSZ szinte páratlan zsidó sportesemény lesz. Az előkészítő bizottság hatalmas propagandával hirdette 38 államban a versenyeket. A téli Makábiádon nagyon sok világnagyság részvételét várják, s legalább 10.000 vendégre számítanak az érdekesebb küzdelmeknél. Lord Melchett, a Makábi világszövetség elnökének érkezése iránt különös érdeklődés nyilvánul. Az enyhe tél következtében sok országhól a versenyzők a tréning miatt jóval előbb érkeznek. Nagyjelentőségűek ezek a versenyek Szlovenszko idegenforgalmának szempontjából is. Illetékes körök a legnagyobb mértékben támogatják a rendezőség munkáját. Így a Szliács-fürdői állami szállodák is üzembe vannak helyezve. Itt 500 német sportember kapott szállást.

AZ UNGVÁRI HÉBER ELEMI ISKOLA most ünnepelte fennállásának 10-éves jubileumát. Az iskola 1925. évben nyílt meg 22 tanulóval és folytonos fejlődése által kitűzött feladatát szerencsésen oldotta meg. A gyerekeket itt Cion szeretetében, vallásos szellemben nevelik. A növendékek ismerik Palesztinát és az ereci élet nem idegen előttük. Az iskola a palesztinai elhelyezkedésre is előkészíti a tanulóifjúságot, hiszen az ifjúság helyzete is a diasporában nagyon problematikusvá vált. Gondot fordítanak az államnyelvek tanítására. *Greidinger Izsák* igazgató nagy szakértelemmel, a modern pedagógia alapelvei szerint vezeti az iskolát. Öröndetes, hogy két év óta saját városukban folytathatják tanulmányaikat a diákok, miután újabban héber reálgimnázium létesült Uzhorodon, melyet a „Javne“ héber kultúrszövetség tart fenn. Általános érdek fűződik ahhoz, hogy ezen iskolák mielőbb higiénikus, új épületben nyerjenek elhelyezést.

F. F.

DR KERTÉSZ ADOLF ELŐADÁSA A MULT ÉS JÖVŐ SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁSÁRÓL. Dr Kertész Adolf, az ismert budapesti ügyvéd a tapolcai hitközség meghívására érdekes előadást tartott szentföldi útjáról, melyet tavaly tavaszkor a *Mult és Jövő* csoportjával tett meg. A tapasztalatokban és megfigyelésekben gazdag előadás bevezetésül kiemelte, hogy meggyőződése szerint, *aki a Szentföldet igazán meg akarja ismerni, az csak a Mult és Jövő társasutazása által, dr Patai József meglátásán keresztül érheti el célját.* Itt minden gond le van véve a zarándok válláról és így teljes ünnepi lélekkel adhatja át magát Palesztina szemléletének és problémái megértésének. Dr Kertész előadását meleg tapsokkal honorálta a hallgatóság, melynek soraiban a város színejava foglalt helyet.

A TELAVIVI TAVASZI MINTAVÁSÁR, amely április 30-án nyílik meg, amint a Telaviv városa által kiadott hivatalos jelentésben olvassuk, az idén rendkívül gazdag és jelentőségteljes lesz. Az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Ausztria, Belgium, Dánia, Hollandia, Csehszlovákia, Franciaország, Jugoszlávia, Románia, Magyarország, Törökország, Svédország, Szíria, Irak, Egyiptom, Perzsia és a Távolkelet számos országa fog résztvenni a kiállításon, mely a közgazdasági tényezők serkentő találkozása lesz. A palesztinai mezőgazdaság ötvenéves fejlődését 1000 négyzetméter nagyságú területen nyolc hatalmas terem fogja bemutatni. A palesztinai kormány, élén a kormányzóval, hathatósan támogatja a telavivi mintavásár ügyét.

A BUDAPESTI ORTHODOX KÓRHÁZ ÚJ IGAZGÁTOJA. A budapesti aut. orth. hitközség előjárósága január 12-én, óbudai Freudiger Ábrahám elnöklete alatt tartott ülésén dr Friedmann Izidor főorvost, aki a hitközségi kórház létesítése és fejlesztése körül kiváló érdemeket szerzett, kórházigazgatóvá választotta.

ÚJ GYÓGYFORRÁSOK TIBERIASBAN. A tiberiasi gyógyforrások már a rómaiak idejében is világhírűek voltak. Az új Palesztina fejlődése ezeket is restaurálta. De eddig csak három forrás volt üzemben, amelyeknek gyógyereje Gastein és Joachimsthal forrásait is felülmúlta. Most, amint a palesztinai lapok írják, *újabb 12 forrást fedeztek fel*, amelyek lehetővé teszik a fürdőnek hatalmas kibővítését és teljes modernizálását. Az új forrásokkal átalakított fürdőt április közepén adják át a gyógyulást kereső közönségnek.

CSERNICHOVSKY JUBILEUMI EST. A magyar cionista szövetség nagyszabású Csernichovsky-estet rendezett a világhírű héber költő 60 éves jubileuma alkalmából a Szövetség Herzl-termében, amely zsúfolásig telt meg. Dr Fried Frigyes ügyvezető elnök héber megnyitóval üdvözölte a megjelenteket; az ünnepi est előadóját, dr Patai Józsefet, aki héberül vezette be, majd magyar nyelven folytatta Csernichovsky költői egyéniségének méltatását. Visszaemlékezett a *Mult és Jövő* Csernichovsky-estjére, amely a Zeneakadémia dísztermében a kultuskormány, a Magyar Tudományos Akadémia, a Kisfaludy és Petőfi Társaság képviselőinek és magának a héber költőnek jelenlétében, a legelső művészek közreműködésével folyt le. Jászai Mari akkor tanulságos párhuzamot vont a héber költő és Madách Imre hellenizmus között. Ma tisztában vagyunk vele, hogy Csernichovsky költészetében a nemzeti elem épüget érvenyesül, mint Bialik poézisében, csak más világításban és más árnyékban. Az előadás meg fog jelenni a *Mult és Jövő* legközelebbi Csernichovsky-számában. Torday Judith, aki éppen azon a nevezetes Csernichovsky-estén indult el művészi pályájának sikerei felé, a héber költőnek néhány versét szavalta el héber eredetiben és Patai fordításában Deutsch Ch. Csernichovsky dalaiból és balladáiból adott elő. A Somér szavalókoros Csernichovsky „Fantázia” című versét mutatta be. A szép est a Hatükvával fejeződött be.

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

az ismert kiváló minőségben
az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi,
főtisztelendő

SCHREIBER SIMON

ur gyakorolja

A husvéti áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb. mint az egész éven át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképpen a husvéti áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvéti árut
tehát a legvallásosabb emberek
is a legteljesebb bizalommal
fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

**Budapest 113.
Postafiók 5.**

Telefon: 68-8-45

DR. PATAI JÓZSEF UJABB MEGHIVÁSA A JERUZSÁLEMI EGYETEMRE. A jeruzsálemi Héber Egyetem nevében dr. Hugo Bergmann rektor levelet intézett Patai József dr.-hoz, melyben meghívja, hogy a legközelebbi tavaszi palesztinai tartózkodása alkalmából folytassa előadásait a középkori héber költészet ismeretlen kézíratairól, melyeket annak idején a magyar kultuskormány ösztöndíjával az oxfordi Bodleana és a londoni British Museum gyűjteményéből felkutatott.

„A KÜLÖNBÖZŐ BLUMOK.” Abban a riadóban, melyet az olasz lapok legutóbb a világ diákjaihoz intéztek, volt egy mondat amely kissé ismerősnek hangzott. Arról szólt, hogy „persze a különböző Blumok nem fognak majd fegyvert, hanem a harctér mögött izgatnak biztonságban”. Tudjuk, hogy az egy „Blum” a párizsi szocialisták vezére, Léon Blum. Mégis biztos, hogy az olasz mondatot nem a szocialistákra fogják érteni, különösen a diákok, hanem a „Blumok” nem-árja fajtájára általában. Mint ahogy annakidején átvitték a „Jakabok” fogalmát egyetlen Weltner Jakab miatt Jakab ösatyánk összes tizenkét törzsének minden ivadékára széles e világon.

DR SPITZER JÓZSEF KITÜNTETÉSE. Dr Spitzer Józsefet, az ismertnevű budapesti ügyvédet, aki a zsidó közéletben is oly agilis tevékenységet fejt ki, a kormányzó kormányfőtanácsosi címmel tüntette ki.

LOHR MÁRIA „Kronfusz“ vegytisztító és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85
Telefon: 30-2-37

LAKOS-EST TAPOLCÁN. Lakos Alfréd, kinek művészetét több ízben méltattuk, egy Lakos-est keretében felolvasást tartott a zsidótárgyú művészet hivatásáról. Előzően dr. Halpert Salamon főrabbi ismertette a zsidó festőtehetségek nagy szerepét az újkor impresszionista festészetében (Pissarro, Israels, Liebermann). Lakos felolvasásában a zsidó szellemű művészetnek hatalmas hivatását fejtegette.

SÁNDOR PÁL

Lapzárta után jött a szomorú hír Sándor Pálnak, a magyar zsidóság nagy vezérférfiának haláláról. Élete 76 esztendejének legjavát a magyar zsidóságot való hősi harcnak szentelte. Hősi harc volt ez, a szó legvilágosabb értelmében. És ellenfelei is elismerték, hogy mindig a legtisztább fegyverekkel küzdött. Ennek eredménye volt az általános tisztelet, mely Sándor Pál személyét körülvette, akár a parlamenti viharok közepette állott kemény elszántsággal, akár a magyar országgyűlés korelnöki székében ült tiszteletrehozó méltósággal. A zsidóság kebelében is voltak ellenfelei a meggyőződésben, akik különösen az egyetemes zsidóság kérdéseiben vallott nézeteit tévesnek tartották és küzdöttek ellene; de olyan nem volt, aki nyílt, szókimondó egyéniségétől a tiszteletet megtagadta volna. Halálát az egész magyar zsidóság gyászának tekinti.

D. KOHN ZOLTÁN, a pesti hitközség reálgimnáziumának vallástanára *Lélektani és pedagógiai elvek a modern vallásoktatásban* címmel előadást tartott, melyben felölelte mindazon problémákat, melyeket a modern pszichológia és pedagógia a vallásoktatás terén is érvényesíteni akar.

HAZASSÁG. Rosenberg István, Rosenberg Sándornak, a Gschwindt-gyár igazgatójának és nejének, a VIII–IX. ker. Izr. Nőegylet elnökszönyvének fia oltárhoz vezette Reisz Gyulának, a Phönix Biztosító Intézet kiváló igazgatójának és nejének Lilly leányát.

UJDONSÁG! MOST JELENT MEG! A ZSIDÓ HÁZI-ASSZONY KÖNYVE. Kóser szakácskönyv. Háztartási útmutató: Tartalmazza a háztartásban előforduló összes tudnivalókat, sok jó tanácsot a háztartási gondok enyhítésére. Közel 1000 kitűnő receptet úgy a polgári, mint az úri konyha igényeinek megfelelően. Cukor-, vese- és gyomorbetegeknek dietikus ételrecepteket. Ára díszes vászonkötésben 4 pengő 80 fillér. Ábrahám Márton könyvnyomdája, Kecskemét. Az összeg előzetes beküldése esetén bérmentesen.

HAZASSÁG. Pressburger Ella és Kovács Ernő Galántán, jegyesek.

HALÁLOZÁS. Dr. Buck Adolfné, dr. Buck nadlaci ügyvéd özvegye 66 éves korában elhunyt. Az elhunytban dr. Buck Gábor ügyvéd, a nadlaci zsidó hitközség elnöke, Buck István és Vörös Ernőné édesanyjukat gyászolják.

Súlyos gyász érte Schwarcz Lipót kunszentmiklósi nyomdatulajdonost. Leánya, Dóra, férjezett Mayer Jenőné elhunyt. Temetése hétfőn délután ment végbe Kunszentmiklóson a község lakosságának általános részvétele mellett.

Bernstein Sámuel 81 éves korában Székesfehérvárott elhunyt. Húsz évig volt elnöke a székesfehérvári Szentegyletnek és 36 éven át előjárója a hitközségnek. Bernstein Béla dr. főrabbi testvérbátyját, dr. Szegő Miklósné a székesfehérvári kerület elnökének a felesége pedig édesapját gyászolja benne.

3 szó csupán

**SIRKŐ
LÖWY-nél
BUDÁN**

II., Fő-utca 79
Telefon 51-5-81

Külön nagy lerakat

ALKALMI VÉTELEK

a legolcsóbb áron II, Zárda-utca **3**
Margit-krt sarok

Csecsemőkelengyék,
fehér és
színes ágyneműek
és anyagok nagy választékban

Székely Jenő üzletében
Pelsőfi Sándor-u. 9. és Váci-u. 7.

A kitűnő HOFFMAN-féle orth. כשר vendéglőben

változatos, finom menü mérsékelt árban, házhoz
szállítva is * Lakodalmakat vállal elsőrendű
kivételben * Elsőrendű fajborok

Budapest, VI., Révay ucca 4/B
Telefon 23-8-43

SIRKÖVEK

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesto-
rek sarkraktára
Budapest, VII., Károly király-út 3/c
Dob u. sarok Szombat és ünnepnap zárva Tel. 34-9-95
RENDKÍVÜLI OLCSÓ ÁRAK!

A JÓZSEFVÁROSI IZR. SZERETET NŐEGYLET az *Aggok Otthona* javára sikerült műsoros táncestélyt rendezett a Lloyd-palota termeiben. Az elnökség ezúton is köszönetet tolmácsolja mindazoknak a közreműködőknek, akik agilitásukkal hozzájárultak az estély sikeréhez és az előkelőségeknek, akik annak fényét emelték.

HÁZI KULTUREST. Dr. Ungár Sándorék Andrassy-úti lakásukon sikerült kultúrestét rendeztek, melynek műsorán *Tordai Judith* előadta Patai József: Holt tenger vára című balladáját, Reich Jenőnek „Egy láda föld” című élményét és Ernst Zoltánné egy humoreszkjét. *Ligeti Dezső* operáriákat és zsidó dalokat adott elő, *Singer-Zengő Ibolya* héber hegedűszámokat mutatott be, az ifjú *Fenakel* főkantort pedig nagy sikert aratott templomi áriák előadásával.

A PÁPAI TIFERESZ BACHURIM évi közgyűlése keretében ünnepelte 25 éves fennállását. Megjelentek a volt elnökök *Rechnitzer Simon* első elnökkel az élén. Felemelő jelenet volt, amidőn a 88 éves *Marton Ig. L.* egyesületi díszelnök, a *Chevra Kadisa* elnöke, visszapillantást vetett az egyesület megalakulásának történetére. Majd *Sternberg Márton* titkár felolvasta az egyesület történetét. *Gottlieb Sándor* elnök kiemelte az egyesület e ketős ünnepének jelentőségét. A választáson elnök lett *Gottlieb Sándor*, alelnök *Reisz Ernő*, titkár *Sternberg Márton*, ellenőr *Friebert Hugó*, templomatyák *Reisz Dezső*, *Hoffmann Aladár*, pénztárnak *Hoffmann Izidor*, könyvtáros *Friebert Imre*. Választmányi tagok: *Friebert Jenő*, *Kohn Gyula* (új) *Meisner Herman*, *Eisler Pál*, *Schreiber Kornél*. Aliasz Tiferesz Bizottság: *Friedmann Benő*, *Mayer Mihály*, *Rosenberg Béla*.

AMERIKAI „MAGYAR ZSIDÓ SZEMLE”. *Hungarian Jewish Review* címmel új folyóirat indult meg *S. B. Ohlbaum*, *D. J. Miller*, *Max Löbl*, *N. Hoffmann* szerkesztésébe, az amerikai magyar cionista szövetség kiadásában (125 East, 85. Street, Newyork). Az első számban érdekes cikkeket találunk a különböző országok zsidóságának helyzetéről. A közlemények részben angol, részben magyar nyelvűek.

REICH JENŐ: EGY KŐ MEG EGY LÁDA FÖLD. A *Mult és Jövő* jubileumi számában közöltük Reich Jenő ilyen című élményét, amely írásban is nagy figyelmet keltett. Azóta *Tordai Judith*, a kiváló szavalóművésznő több helyen előadta Reich Jenőnek ezt az írását, többek között az újpesti *Wenetianer-körben* és a *Pro Palesztina* estjein és mindenkor nagy meghatottságot váltott ki a hallgatóságból.

INGYENES HÉBER NYELVTANFOLYAM. A *Poel Czedek Egyet* Elöljárósága a héber nyelv iránti nagy érdeklődésre való tekintettel elhatározta, hogy kétszer hetenként kezdők számára ingyenes héber nyelvtanfolyamot létesít. A tanfolyam december hó elején veszi kezdetét. Jelentkezés hétköznaponként este 6—9-ig az egyesület helységében, VI., Jókai-utca 1, II. emelet.

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS. Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület elnöksége pályázatot ír ki a következő tétel kidolgozására: *Hogyan győzheti meg a tanító a közvéleményt arról, hogy a zsidó iskola fennmaradása létérdeke az egyetemes zsidóságnak.* A pályamunka legfeljebb egy nyomtatott ív (16 oldal) terjedelmű lehet és egész szelleme olyan legyen, hogy az propaganda célokat szolgáljon. A pályadíj ötven pengő, mellyel a legjobb munkát díjazzuk. A pályázat titkos és határideje 1936 február 29. A legépebb, vagy idegen írással írt és jelíges levéllel ellátott munkák az egyesület titkári hivatalába: VII., Wesselényi-utca 44, ajánlva küldendők be. A pályanyertes munka az egyesület tulajdona lesz, melyet az minden díjazás nélkül lapjában közölhet és külön lenyomatként propaganda céljából terjeszthet. Dr. *Vilner Ferenc* titkár. *Schichtancz Ármin* elnök.

A LÁTHATATLAN BÁL. A VII. ker. nőegylet vezetősége, *Grünfeld Miksáné* elnök és *Fabriczky Lipótné* h. elnök, *Ujhely Gézáné* titkár az idén, amint értesítésükön írják, „a muló fény, pompa, vígság, báli éjszaka helyett meglegedettséget, csendes örömet óhajtanak szerezni”. Ennek emlékére dr. *Hevesi Simon* vezető-főrabbi által kijelölt bibliai idézettel kis talizmánt küldtek szét, amelynek megváltási összegét jótékony célra fordítják.

A BUDAPESTI TALMUDEGYLET ÚJ KÉPVISELETE. Dr. *Spitzer József* választási elnök vezetésével nagy érdeklődés mellett folyt le e héten a *Sasz-Chevra* tisztújító választása. Elnök lett *Fejér Lajos* kormányfőtanácsos. Elöljárók: *Fischer Bernát*, *Salamonovits Géza*, *Steiner Mór* kormányfőtanácsos, ifj. *Weisz Gyula*.

A NYUGATI WIZO-CSOPORTOK november 3-án tartották meg Bratislavában évi közgyűlésüket. A közgyűlésen 18 csoport vett részt. Az exekutíve részéről a csehszlovákiai föderáció fáradhatatlan elnöke, *Steiner Hanna* jelent meg, aki hosszú, tartalmas beszédben referált az Erec Izraelben elért munkák eredményéről és a Wizo kötelességeiről Palesztinában és a Galuthban. A budgetet 20 százalékkal emelték, mit az összes csoportok elfogadtak. *Heilpern Hanna*, régi Wizo-testvér Trnaváról, aki évek óta oszlopos tagja a mozgalomnak, indítványozta egy *Steiner Hanna*-kert létesítését Palesztinában. Ebben a kertben minden csoport ültethet fákát, virágokat. Az indítványt nagy lelkesedéssel egyhangulag elfogadták.

A GYÓRI IFJÚSÁGI KULTÜREGYESÜLET díszközgyűlésén dr. *Roth Emil* főrabbit egyhangú lelkesedéssel egyházi elnökévé választotta. Dr. *Rothauser György* egyesületi elnök nagyhatású beszéde után a hitközség elöljárósága nevében dr. *Erdély Ernő* üdvözölte a főrabbit. Dr. *Roth Emil* főrabbi székfoglaló beszédében az ifjúság súlyos problémáival foglalkozott.

A FERENC JÓZSEF ORSZ. RABBIKÉPZŐ INTÉZET „Bacher Vilmos” Körének új tisztikara: Elnök *Teichmann Jakab*, főtítkár *Jólesz László*, ellenőr *Friedmann Gyula*, főkönyvtáros *Fein Emil*, pénztáros *Braun Vilmos*, altitkár *Spitz László*, alkönyvtáros *Glück György*, alpénztáros *Stern Miklós*.

BARÁT ENDRE PURIMI SZÍNDARABJA. Új purimi színjátékot írt *Barát Endre*, a magyar-zsidó irodalom kitűnő fiatal művelője. A hatásos, érdekes „*Purimspiel*”, mely főként ifjúsági előadásokra, középiskolásoknak alkalmas, 10 P beküldése mellett megrendelhető a szerzőnél. (*Barát Endre*, Budapest VIII., Kun ucca 12. I. 12.)

FELHÍVÁS A ZSIDÓ SZÜLŐKHÖZ. Felkérjük az igen tisztelt szülőket, hogy ha a gyermekeik háztanításra szorulnak, forduljanak titkárságunkhoz, ahol elemi, közép és kereskedelmi iskolások háztanításában és egyes tárgyak (héber, bar-micvó, latin, német, hegedű, zongora, stb.) oktatásban jártas állás nélküli tanítók és tanárok csekély díjazás mellett állanak rendelkezésünkre. Orsz. Izr. Tanítóegyesület, Budapest, Wesselényi-utca 44. Telefon: 44-0-85.

PÁLYÁZAT. A pesti izr. hitközség elöljárósága 400 pengős díjat tűz ki egy 6—10 ív terjedelmű zsidótárgyú elbeszélésre 10—14 éves gyermekek részére. Jelíges, gépen írott művek folyó évi április hó 30-ig benyújtandók a pesti izr. hitközség tanfelügyelőségén (VII. ker., Síp-utca 12. III. em. 50. sz. alatt). Az elöljáróság fenntartja magának a jogot, hogy a díjat a legjobbnak ítélt munkák között esetleg megoszthassa, vagy a pályázat sikertelensége esetén a pályadíjat ki ne adja. Amennyiben a hitközség a pályadíjnyertes munkát esetleg ki akarná adni, a hitközség szerzővel külön megegyezést köt. Budapest, 1936 január hó 14. A pesti izr. hitközség elöljárósága.

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-út 34

Hungária Hírlapnyomda R. T. Budapest. Felelős: Schmidek Géza

FRÄNKEL orth. kóser gyönyörűen berendezett ÉTTERME

Budapest, VII., Károly király út 3/a. Alkalmi vacsorák,
lakodalmak és bankettek legalkalmasabb helye

POLGÁRI ÁRAK

Ami a szülőket legjobban érdekli

Leány- és fiúruha,
Leány- és fiúkabát

LITZMANN IMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

F Ü R T H

lakástakarító- és féregirtó vállalat
Budapest, V., Csáky-utca 7. II. emelet
Telefon 24-4-55

Lelkiismeretes munka * Prima referenciák

EZÜST

DISZMŰÁRU, EVŐESZKÖZÖK GYÁRI ÁRBAN

SCHLEIFER

EZÜSTÁRUGYÁR VII., KAZINCZY-UTCA 10
TELEFON: J. 435-28

Olesón és jól vásárolhatunk

KLEIN
ANTAL

UJ

ÁRUHÁZÁBAN

KIRÁLY-UTCA 49.

Csányi u. sark. Szemben a Nagymező-utcával

DR GERŐ LÁSZLÓ:

PALESZTINA

földje, népe, történelme,
városai, gazdasági élete,
kulturája. Színes térképpel.
Ára 1 pengő 50 fillér

Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában

Hajszálak végleges kiirtása villannyal.

Szépápolás. Szemölcsirtás Quarz
Pollák Sarolta kozmetikai intézete
Andrássy-ut 32. I.

Cégem specialitásai: (házi kezelésre)

„Miracle” szőrtelenítő-
szer vagy „Miracle” sző-
klőkenőcs

„Miracle” króm, szappan,
pouder, rouge, a kozme-
tika vilmványa

(Kérjen
prospektust.) Tanítvány kiképzés.

Kendi Antal

lakásberendező
ipar

Semmelweis utca 7

Külön javító és bőrfestő műhely

F. FÜRTH MARGIT

„KERESZTÚTON”

Ára 2.— pengő. Kapható a Mult és Jövő kiadóhivatalában.

Ilyen még nem volt!

DORSCHOWITZ

paplanüzem

BUDAPEST, VIII

PRÁTER-U. 53

Telefon 36-6-43

Műselyem brocat pehely-
paplan 190/130 ... P 43.-

Műselyem brocat prima
vattapaplan ... P 24.-

Dunnából pehelypaplan,
műselyem brocattal át-
alakítom 22 pengőért

ABBÁZIÁBAN

legelsőrendű hotel-penzióban
megrendelt lakás 1 ágyas,
illetve 2 ágyas balkonos szoba

jutányosan átadó

Érdeklődés a Mult és Jövő kiadóhivatalában

SIRKŐ

ALAPITVA: 1865-IK ÉVBEN

Márványdiszmutárgyak, kőfa-
ragó munka gyári előállítás

MAZZI LUIGI

Budapest, VII., Garay-utca 39

Telefon: 31-4-66